

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

**EDIČNÍ PŘÍPRAVA
TIŠTĚNÝCH BELETRISTICKÝCH PRACÍ
JOSEFA FRANTY ŠUMAVSKÉHO**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

Autor: Bc. et Bc. David Franta

Obor: Učitelství českého jazyka a literatury a dějepisu pro SŠ

Ročník: 3.

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované bibliografie.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, že aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponenta práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním výsledků své kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Poleň, 30. listopadu 2015

.....

David Franta

ANOTACE

David FRANTA,

Ediční příprava tištěných beletristických prací Josefa Franty Šumavského.

Diplomová práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích,
143 s., 18 s. textových a obrazových příloh.

Jádrem diplomové práce je kritická edice tištěného beletristického díla Josefa Franty Šumavského. Antologie obsahuje ukázky lidové slovesnosti, ohlasové poezie, pohádek a překladů polské a německé prózy. Literárněhistorické komentáře se týkají kulturního kontextu 1. poloviny 19. století a metodologie současné postmoderní historiografie a literární teorie.

ANNOTATION

David FRANTA,

The Editorial Preparation of the Printed Works of Fiction by Josef Franta Šumavský.

Thesis, Filological Faculty of South Bohemian University of České Budějovice 2013, 143 pp., 18 pp. textual and picture' supplements.

The core of my thesis is formed by the critical edition of the printed published fiction writings by Josef Franta Šumavský. The anthology contains examples of folklore culture, folklore reflecting poetry, fairy tales and translations of Polish and German prose. The literary historical comments deal with the cultural context of the first half of the 19th century and the methodology of contemporary postmodern historiography and literary theory.

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych rád poděkoval panu prof. PhDr. Daliboru Turečkovi, CSc., za metodologickou inspiraci, cenné rady a trpělivost.

Obsah

Devatenácté století ve školství a ve vědě, problematika tzv. národního obrození v souvislosti s postmodernou, textologie a ediční praxe, Josef Franta Šumavský a jeho beletristické texty aneb Slovo na místo úvodu, metodologie a závěru	7
1. Ze sběru lidové slovesnosti	29
1.1 Pivo	29
1.2 Babička nevěstou	30
1.3 Upamatování	31
1.4 Vosy, sršání	31
1.5 Klam	31
1.6 Kozel a pán	32
2. Ohlasová poezie	34
2.1 Nápisy	34
2.2 Zlý osud	35
2.3 Plachá	36
2.4 Pohrůžka	37
2.5 Nápisy a povídky	38
2.6 Myslití a nemyslití	38
2.7 Péče a radost	38
2.8 Teskno zdaleka hledět	39
2.9 Láska	40
2.10 Barči zrak	40
3. Pohádky	41
3.1 Pohádka o Jezinkách	41
3.2 Pohádka o krásné zemance	46
4. Překlady	73
4.1 Leona Potocká	73
4.2 Holoubek	83
5. Komentáře	99
5.1 Lidová slovesnost, její sběr a imitace v počátcích moderní doby	99
5.1.1 Lidová píseň	100
5.1.2 Pohádka	107
5.2 Překlady	112
5.2.1 Překlady ze slovanských jazyků a žánr historické povídky	115
5.2.2 Překlady z němčiny a žánr mravněvýchovné povídky	121
6. Ediční poznámky	124
6.1 Emendace	128
6.3 Vysvětlivky	129
7. Použité prameny a literatura	130
7.1 Prameny	130
7.2 Literatura	131
8. Přílohy	144
8.1 Textové přílohy	144
8.1.1 Frantovy práce vydané samostatně	144
8.1.2 Frantovy příspěvky v časopisech, sbornících a almanaších	147
8.2 Obrazové přílohy	153

Devatenácté století ve školství a ve vědě, problematika tzv. národního obrození v souvislosti s postmodernou, textologie a ediční praxe, Josef Franta Šumavský a jeho beletristické texty aneb Slovo na místo úvodu, metodologie a závěru

„Dlouhé“ 19. století jako jedna z chronologických perspektiv dějin nepatří u žáků 2. a 3. stupně českého vzdělávacího systému k těm nejoblíbenějším, ba naopak, bývá často na chvostu v preferencích historických úseků nejen studentů, ale také často samotných vyučujících za „zajímavějšími“ obdobími počínaje starověkem a historickým vývojem po roce 1945 konče (GRACOVÁ – LABISCHOVÁ 2012: 527). Ze své zatím krátké pedagogické praxe mohu tuto bilanci potvrdit pouze u účastníků povinného školního dějepisu; předminulý věk je prý vykládán nesystematicky, útržkovitě a nesouvisle, zvláště jeho 2. polovina žáky není osvojena vůbec. Žáci vykládané látce nerozumějí, neuvědomují si souvislosti a přesahy do současného dění, nepovažují ji tedy za látku hodnou zájmu a atraktivní. Svou vinu na tom mnohdy nese nedostatek kvalitních dějepisných učebnic a je příznačné, že právě *Dějepis pro gymnázia a střední školy 3 – Novověk* (HLAVAČKA 2001), jemuž doposud nekonkuruje jiná učebnice určená pro výuku dějepisu na středních školách, sklídila pro své faktografické a interpretační nedostatky negativní kritiku (SAMEK 2011). Novější učebnice dějepisu (DĚJEPIS 2010) se snaží ve větším množství absorbovat výsledky současných vědeckých výzkumů s jejich metodologickými základnami a představit je předpokládanému (ideálnímu) čtenáři-uživateli v přístupné a pestré formě, která by umožňovala různočtení.

Situace v hodinách českého jazyka a literatury není se studentskou náladou v dějepisu pro týž historický úsek identická, nechuť posluchačů při výkladu politických, sociálních a hospodářských dějin 19. století většinou seznamování se s texty autorů téhož období nedoprovází (téhož paradoxu jsem si všiml pouze v rozdílném přístupu žáků ke středověku v hodinách dějepisu – tam etapa oblíbená, a v hodinách literatury – nudná, nejspíše kvůli jazykové nesrozumitelnosti a hodnotové diskrepanci, kterou mladiství čtenáři zažívají). Je-li učitel dějepisu odkázán kvůli nedostatku hodinové dotace z velké části na nevyhovující, ale nejdostupnější

edukační médium, jež by mělo vlastně představovat dějepisné kurikulum v nejběžnější podobě kvazisyntézy (BENEŠ 2009: 13–17); češtinář může na současném knižním trhu volit ze širší nabídky učebnic a čítanek. Jakubíčkově pojetí literárních dějin s výběrem textů umělecké i neumělecké povahy (JAKUBÍČEK 2011) přijímá inspirativní postmoderní podněty a zužitkovává je ve čtenářsky zážitek, a blíží se tak i přes nutnou didaktickou transformaci k současné vědecké produkci. Za nejfrapantnější rozdíl mezi přístupem v učebnici Hlavačkové a Jakubíčkově je možno považovat právě tematizování 1. poloviny 19. století, zvláště pak tzv. národního obrození. To je vykládáno v učebnici dějepisu dosti fragmentárně, spjata je umělecky více s klasicismem než s romantismem, nacionalismem je míněn politický proud až 2. poloviny 19. století (HLAVAČKA 2001: 75–84); v učebnici dějin literatury naopak kompaktněji s bohatými kulturními souvislostmi a odkazem na nejnovější sekundární literaturu (JAKUBÍČEK 2011: 7–82).

Učitele modelují při jeho přípravách na hodiny a vůbec ve vzhledu na dané téma mj. v učebnicích obsažené definice a charakteristiky, jež porozumění danému společenskému jevu mnohdy spíše zastírají než, aby je osvětlily. Uživatel učebnice je pak odkázán na „**zjevené pravdy**“ a axiomy, aniž by se mu dostalo šance o nich přemýšlet a uvědomovat si jejich nedostatky a limity tak, jak si je uvědomuje současná, **postmoderní věda**.

Vědy se specializovaly od konce 18. st. po rozpadu osvícenského diskurzu na vědy o společnosti a přírodní vědy a ty se dále štěpily do užších a odbornějších specializací. Napětí mezi bádáním o člověku a o přírodě přetrvávalo a, ač 19. století je nazýváno „stoletím historie“, protože zvítězil historismus v lidském myšlení, rodila se spolu s profesionalizací a akademizací historie zároveň „**nevědeckost**“ **humanitních disciplín** (IGGERS 2002: 14–23; VÁLKA 2007: 15–47). Vzmáhající se viditelný technický pokrok, nemyslitelný bez opory v odhalování přírodních zákonů, nahrával zbožštění fyziky, chemie, medicíny apod. Moderní doba povýšila rozumově vstřebatelnou a v laboratořích nesčetněkrát opakovatelnou informaci na nejvyšší metu lidského žití. Historikové přiznávali časovou a hodnotovou podmíněnost svým „objevům“ téměř vždy, ale v různé míře. O objektivitě společenských výzkumů se také vždy pochybovalo, činilo tak ostatně mnoho jejich samotných účastníků. Přírodní vědy nebyly před filosofickými a metodologickými reflexemi ušetřeny od 40. let 20. století (TŘEŠTÍK 1999: 58–67; SARDAR 2001: 14–22). Moderní pojetí vědy, aspirující na pouhý její jediný, „správný“ obraz,

nahloďavala postmoderna potě, co se svět dozvěďel o osvěťimském lágru. Moderní mýtus o emancipaci rozumu a svobody člověka jako „zjevená“ a „obecná“ pravda přestal ve své univerzálnosti platit, pokrok byl zpochybněn a s ním i moderní chápání světa, předpoklad objektivní reality byl opuštěn i ve věďe (základní prací o postmodernismu LYOTARD 1993). Pro společenské věďy byla absence objektivity pouze znovu potvrzena, ohrozila však věďy technické a přírodní; jim zasadil těžkou ránu **Thomas S. Kuhn**, když vydal v roce 1962 *Strukturu věďeckých revolucí*, a vyvolal tak tzv. věďecké války, jež s přestávkami trvají dodnes (SARDAR 2001). Ve své stěžejní práci rozpoznal věďu jako mýtus a produkt západní civilizace, analyzoval chod věďy normální, její krizový stav a ustalování nové teorie jako odpověďi na krizi, upozornil na diskontinuitu věďy, zapříčiněnou střídáním pravidel hry (herní princip věďy a jazyka převzal od Wittgensteina a Vídeňského kroužku), jež nazval paradigmata. Přechod od jednoho paradigmatu k druhému nemá charakter evoluce, jímž se věďa prezentuje v médiích, nýbrž revoluce. Role dějin je podle Kuhna rozhodujícím faktorem obrazu o „aristotelské“ věďe, jež není nikdy totožná s „platónským“ věďením (KUHN 1997). Postmoderní přemýšlení, založené na dekonstrukci moderních konstrukcí, je stoupenci moderní představy o ocelově pevné věďe osočováno z pouhého rétorického triku (viz Sokalova aféra) (SARDAR 2001: 53–56).

Je-li jedinečná reflexe věď z pera vystudovaného fyzika považována za neproduktivní, nečiní se tak zpravidla z řad věďců z ústavů a fakult se společenskovědním zaměřením. Postmoderní uvažování se zdá být právě zde velmi produktivní, rozbíjí totiž monopol jedné teorie na pravdivý výklad světa – **historie** přistoupila na dvojjedinou tezi, že v procesu poznávání nelze separovat objekt (minulé společnosti a jejich výtvorů) od subjektu (historika), a tedy i výsledek tohoto procesu je přirozeně lidským výtvořem; kontinuita a kauzalita jsou opuštěny ve prospěch **diskontinuity** a **intertextuality** (TŘEŠTÍK 1999: 68–80).

Obrat ve způsobu (literárně)historického uvažování o 19. století je možné nejzřetelněji a nejjasněji demonstrovat právě na procesu utváření novodobého národa, pro nějž se v češtině vžil původně příznakový termín „národní obrození“ (MACURA 1995: 5–12). **Nacionalismus** jako kulturní, sociální a politické hnutí se zrodil spolu (pomineme-li možné antecedence středověké a raněnovověké, např. „předmoderní“ moderní pojetí národa u husitů nebo Komenského, srov. HROCH 2009: 16–17) se vznikem moderní občanské společnosti, liberalismem,

demokratismem, revolucionářstvím, socialismem, industrializací, kapitalismem a západní vědou jako zprvu jejich rovnocenný partner, ale postupně je pod svou ideu národa zastřešil, v myšlení lidí převážil natolik, že konec 19. století, ale zejména 20. století není myslitelné bez vztahování se k té určité národnosti. Pro svůj charakter je 20. století nazýváno „věkem extrémů“, protože do extrémů vyhnalo kategorie jako válku, touhu po teritoriální hegemonii, lidskoprávní imperialismus, globalizaci, sociální disciplinaci, urbanizaci a rovněž nacionalismus. Ten vyvrcholil v období mezi světovými válkami, radikalizoval se natolik, že západní (Hitlerův národní socialismus) i východní (Stalinův „socialismus v jedné zemi“) jeho odrůdy likvidovaly celé „konkurenční“ národy (HOBSBAWM 2009; BAUMAN 2000; GIDDENS 2000). Dnes v 21. století ztrácí národ část svých starých funkcí (např. národní ekonomiku) a, ač stále zapříčiňuje válečné konflikty (např. balkánský nacionalismus po rozpadu Jugoslávie a celého komunistického bloku), přestal být nacionalismus globálním politickým programem, jak jej vyhlásilo 19. století (HOBSBAWM 2000: 159-186). 19. století je proto právem nazýváno „**věkem nacionalismu**“ (HOBSBAWM 2000: 7–17). Nepreferuje-li většinou učitel nebo žák 2. či 3. stupně vzdělávací soustavy 19. století (viz výzkum Gracové a Labischové výše), je tato časová perspektiva pro vědeckou komunitou stále podnětnou výzvou k reflexi současného společenského dění..

Badatelé, již iniciovali novodobé bádání o nacionalismu, jsou příznačně vědci českého původu. Mezinárodní renomé si získal **Miroslav Hroch** svými komparativními pracemi o malých evropských národních hnutích, z jejichž vývoje abstrahoval teorii tří fází: 1) fáze A – čistě kulturní, literární a folklórní, bez dopadů politických a národních, 2) fáze B – politické tažení za „národní myšlenku“ a konečně 3) fáze C – nacionalistický program získává masovou podporu, přičemž přechod z fáze B do fáze C je klíčovým okamžikem celé ideologie. Vřadil tak české národní obrození, jehož historická výjimečnost v evropském dění se dotud tradovala, do celoevropských souvislostí (HROCH 2009: 266–274). Výraznější pozici mezi provokativními dekonstruktivisty zajistila **Arnoštu (Ernstu) Gellnerovi** tvrzení, že nacionalismus spočívá v principu, který má za to, že politická a národní jednotka by se měla shodovat a že až ona idea národa samotný národ plodí (trestí teze „*Je to nacionalismus, který plodí národy, a nikoli obráceně*“, GELLNER 1993: 67). Na jejich výzkumy navázali nebo se vůči nim nějakým způsobem vyhranili Benedict Anderson, Hans Ulrich Wehler, Anne-Marie Thiessová, A. D. Smith, John Cole a

mnozí jiní, kteří se řadí mezi současné špičkové vědce (HOBSBAWM 2000: 7–17). České příspěvky ke studiu nacionalismu se nejeví být pouhou náhodou; **Mojmír Otruba**, **Alexandr Stich** a zejména **Vladimír Macura** totiž odkryli podstatu českého národa, který se konstituoval ke stávající reálné kultuře německé jako virtuální hra a důmyslná mystifikace, jako možnost, která se prostřednictvím tvorby nového českého jazyka a péče o něj prosadila a realitou se nakonec stala (MACURA 1995; MACURA 1998; MACURA 1993: 5-7, 11–13, 17–20; MACURA 2008: 131–146, 229–239). Metajazykový charakter české kultury je v jejích nositelích natolik zakořeněn, že čeština se stává samou podstatou jejich uvažování, proto česká literární věda a jazykověda 20. století patří k těm nejpropracovanějším a nejkontemplativnějším ve světové filologii (pražský strukturalismus, fonologie, funkční stylistika, morfologická typologie jazyků atd.). **Sémiotickým rozbořením české kultury**, která je na založená na znakovosti, vazbách znak-znak (méně již znak-realita), podal Macura charakteristiku českého nacionalismu 20.-40. let 19. století, tj. klasického (vrcholného) období tzv. českého národního obrození. Mezi nosné znaky sledované etapy patří synkretismus vnitřní (bez ostrých předělů mezi funkčním stylem vědeckým, uměleckým a publicistickým) i vnější (slohová nevyhraněnost – klasicismus, sentimentalismus a romantismus) (MACURA 1995: 13–30), funkčnost a účelovost emancipačního úsilí (TAMTÉŽ: 31–41), lingvocentrismus (jazyk jako kardinální reprezentant národních hodnot, pseudoetymologizování, rozkoš z neoterismu) (TAMTÉŽ: 42–60), překladovost (TAMTÉŽ: 61–78), mytologičnost (TAMTÉŽ: 79–101), ideálnost, hra, mystifikace, sen a podvrh (TAMTÉŽ: 102–117) a vlastenecké elitářství (TAMTÉŽ: 118–129). Macurově lehkému a čtivému esejistickému způsobu psaní se podobají i práce **Jiřího Raka**, který se na jeho průkopnické studie často odvolává a následuje jej v dekonstrukci konstrukcí národního hnutí a v odhalování mýtů o utrpení českého národa pod habsburskou orlicí, znaje a čta velké množství dobových pramenů, periodického tisku, úředních nařízení, korespondence vlastenecké elity apod. (syntéza k českému 19. století RAK 2013).

Jakkoliv by byla sémiotika nejužitečnější ze všech teoretických modelů, nedovede překonat estetický přístup, scientistní představa, že „*lze použít sémiotiku jako kouzelný klíč k hermeneutice textu i uměleckého díla*“, nemohla v multipluralitě metodologií uspět (ZIMA 1998: 269–271). Lze ji ovšem vhodně kombinovat s jinými přístupy k interpretaci (literární) historie. **Nová historie** rozmývá představu

literárního díla jako čistého, imanentního umění a estetické hodnoty (literárnosti) jako primárního rysu literárního díla a centrálního objektu literární historie, reaguje tak na *close reading* nové kritiky, která nepřipouštěla při interpretaci textu nic, co by nebylo v něm samém obsaženo. Nová historie akcentuje rovnost všech typů historických textů, ať jde např. o literární texty či právní předpisy. Textem je myšlena reprezentace dobových strategií, morálky a idejí. Historie je determinována texty a text historickým kontextem v „historicitu textu“ a „textualitu historie“ (PAPOUŠEK 2002). Úskalím anglosaského modelu nové historie je ale opomíjení estetické specifčnosti literárního díla, kterou skrze pojmy estetická hodnota, norma a funkce precizoval pražský strukturalismus. Literární vědě by pak hrozilo její rozpuštění v obecné historii či kulturologii (TUREČEK 2005: 22).

Česká varianta nové historie přebrala anglosaskou bázi, ale na trvalý příspěvek české literární vědy světové filologii nerezignovala. Novohistoricistní teorii přijal za svou **Dalibor Tureček**, vycházející ze strukturalismu, filosofie Ladislava Hejdánka a Miroslava Petříčka, teorie modelování (hermeneutické předporozumění, pluralita modelů) a synopticko-pulzační teorie Petera Zajace (mnohostranná procesualnost, polyfokalita). V jeho podání, s kterým jsem se vnitřně ztotožnil při studiu literatury na univerzitě, je provázána historie s diskurzem jako historicky specifickým způsobem řeči, zahrnující nejen jazykovou stránku, ale i dobové vědomosti, zvyklosti, ideje, instituce, způsoby existence, v literatuře pak navíc dobově užívané žánry, látky, motivy, typy postav a způsob šíření. Literární diskurs je pak konkrétně uskutečněnou představou autorů a recipientů o tom, co je literatura a jak ji pěstovat. Diskurzivita je dynamické překrývání a propustnost diskurzů v prostoru, čase, v autorově díle nebo dokonce v textu samotném. Na základě nového čtení klasických i nekanonických textů z prvních 50 let 19. století vytvořil model českého romantismu, jež vybavil sémanticky aktualizovanými termíny romantika a romantično. Romantiku chápe jako „*jeden z výrazných a charakteristických způsobů utváření dobového literárního diskurzu*“, jenž koexistoval s „*tendencemi jiného typu (klasicistních, biedermeierovských, realistických)*“. Romantično pak chápe synteticky jako „*jeden z klíčových součinitelů dobového literárního diskurzu a zároveň jako vnitřně mnohotvárnou, různorodě dynamickou událost*“ (TUREČEK 2012: 96–97).

Dynamičnost takové (a jiné) události je zapříčiněna (1) tenzí mezi její předmětnou (literárními texty) a bezpředmětnou stránkou (normami), přičemž

literární texty se ustalují v dobové literární diskurzivitě a zároveň literární diskurs je jimi determinován a modifikován, a (2) časovým vymezením, ale nikoliv lineárním, nýbrž jakoby na ploše, v níž se frekvence jejích konstitutivních (rozpoznaných a akceptovaných) příznaků (markerů) také proměňuje. Symptomy literární romantiky, jež se v žádném textu nevyskytují v dokonalé úplnosti, nýbrž v různé míře a v různých konstelacích, pak Tureček spatřuje ve 3 základních rovinách: (1) „v myšlenkovém světě (filosofie, axiologie – zejm. akcent na subjekt a s ním související důraz na mocnost citu)“, (2) „v charakteristické obraznosti (ikonografie – mimo jiné civilizací nedotčená příroda, motivy noci, příklon ke středověku)“ a (3) „ve způsobu utváření textů (poetika – kupř. žánrový a tvárný synkretismus, využívání tvárných postupů středověké hrdinské epiky)“ a doplňuje je o ironii, rétorické figury, oneiričnost, popř. mesianismus (TUREČEK 2012: 100). Textocentrický přístup je zajištěn tezí, že tato dynamická událost produkuje vedle jiných i texty, popř. umělecká díla, jež jsou pojímána jako průsečíky různých tendencí („uzlové body“), a rozšířen o recepční estetiku – zkoumá dialogičnost textu a recipientů.

Model je vhodný i z hlediska často proklamované **mezioborovosti**. Prizma literárních vědců si navzájem nestíní s prizmatem historiků, jeden pohled nevyklučuje ten druhý. Kultura je pojímána jako celek, nikoliv jako pouhá suma jednotlivých jejích výseků, jež by každý z nich měl být určen ke zkoumání tou kterou vědeckou disciplínou. Právě na příkladu národního obrození historiografie často poukazovala na cizorodé vnášení literárněvědných vzorců (HLAVAČKA 2008: 219), literární vědu zase zatěžuje samotný pojem „národní obrození“, jehož umělekoslohová deskripce koliduje kvůli slohové nevyhraněnosti (MACURA 1995: 13). Turečkův model oba nedostatky zaplňuje třemi třídami romantických jevů: (1) **romantickou poetiku**, jež iniciovala romantiku v české literatuře, než se vyvinuly další dvě kategorie: (2) **vlastenecký romantismus**, jenž svým nacionálním charakterem tvořil pevný základ obrozenské kultury a jenž co do frekventovanosti upozadil (3) **subjektivní romantismus**, definovaný světobolem, rozervaností, fatalitou, tedy nepřekonatelným rozporem mezi jedincem a jeho okolím. Obě kategorie však koexistovaly v tomtéž časoprostoru. Ukazuje se, že extenzivnější typ romantiky se nevyčerpal ihned po Máchově vystoupení, jak je vsugerovááno lineárním pojetím literární historie. V potaz je brána i kategorie **biedermeieru**, jež se konstituovala ideově jako kritické vyhraňování se vůči subjektivnímu romantismu (TUREČEK 2004; VIKTORA 2005). Od 50. let 19. století se romantismus výrazně

transformoval: na křiklavé plochy romantické subjektivnosti nanasla dekorativní stylizace a estetičnost parnasismu poetiku, jež bývá obyčejně nazývána **novoromantismem** (TUREČEK 2012). Toto modelování historie je jedno z mnoha možných, neaspiruje na dokonalost a univerzálnost (např. Hroch by jistě tomuto modelu vytkl, neučinil-li již tak, záměnu národního hnutí s romantismem, oba fenomény jsou podle něho odlišné, společné mají pouze to, že vyrůstají z krize feudální společnosti, srov. HROCH 2009: 221–226).

Jak sémiotický model Macurův, tak novohistoricistní model Turečkův je následováníhodný, protože je založen na spolehlivé a poctivé práci s prameny, texty, jež je třeba znovu a znovu studovat, ač mohou být zatěžkány i několikanásobnými interpretacemi (např. TUREČEK 2006). Má-li být dekonstrukce plodná a má-li dekonstruovat konstrukty jako výtvoř ideologií, nemůže se zvrátit v předmět své kritiky, totiž v novou ideologii postmoderního žonglování se slovy. Kupř. Paul de Man odepřel řeči jakoukoliv gramatickou racionalitu, každá řečová promluva je svou podstatou rétorická (ZIMA 1998: 348–358), touha šokovat nebo naroubovat určitou teorii na vybraný materiál tak, aby se pouze potvrdila její správnost, bývá často otcem myšlenky (příkladem budiž komparace Máchova *Máje* s románem Hůlové, viz PYNSENT 2010); podceňování induktivního postupu (od znalosti materiálu k modelování) a **postmoderní zvůle** bez opory v textových stopách musí být sama vystavena tvrdé negativní kritice jako činnost neproduktivní.

Kritická literární věda, navrhovaná Zimou, má být kompromisem mezi estetikou pojmovou a nepojmovou, má být dialogická, má usilovat o zprostředkování subjektivních konstrukcí teorie se strukturami textu, tento text popsat v jeho sémantické i narativní rovině jako strukturovanou jednotku. Text je sice mnohoznačný a v průběhu recepčního procesu je neustále nově interpretován konkurenčními metajazyky, ale jeho struktura je jasně definovatelná gramaticky (foneticky, sémanticky, syntakticky) a narativně, proto každá produktivní interpretace textu musí vycházet z primárního nebo lingvistického smyslu – „*identita textu závisí na obecně rozpoznatelných základních strukturách*“, bez identity textů není možná diskuse, nosný pilř postmoderní literární vědy (ZIMA 1998: 369–382).

Předložit k diskusi texty v co nejreprezentativnější struktuře (textuře) je úkolem **textologie** (TANSELLE 2002: 15–37), které se v současné české literární vědě věnuje samostatné oddělení ediční a textologické Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR. Vydává vlastní ediční řady (z edice Varianty např. TANSELLE

2002; FLAIŠMAN – KOSÁK 2006; ČERVENKA 2009; STICH 2011), pořádá pravidelné akce jako textologická kolokvia, jeho vědecký tým řeší krátko- i dlouhodobé projekty (<http://www.ucl.cas.cz/cs/oddeleni/oddeleni-edicni-a-textologicke>). Obsah a rozsah pojmu a jeho ekvivalentů (např. textová kritika) není jednotný: např. G. Thomas Tanselle se zabýval povahou textů, jejich reprodukcí a rekonstrukcí jako posláním textové kritiky, kterou teoretizoval bez praktické dimenze (TANSELLE 2002). Alexandr Stich textologii pojímal synteticky jako vědu lingvostylistickou, jež zpětně odnímá zkreslující tradice nabalené na autentickém, prvotním znění textu (CHARYPAR 2011); teorii aplikoval na textech českých klasiků (STICH 2011: 7–152). Významný versolog a editor moderní české poezie Miroslav Červenka zaujal komplexnější stanovisko sémioticko-strukturalistické: textologie je „*podobor poetiky, jejímž předmětem je studium variant, stylistická a sémantická analýza změn a jehož posláním je očistit díla od všech nepatřičných nánosů a poškození a konstituovat text kanonický*“ (ČERVENKA 2009: 245–246). Textová kritika je disciplínou pro literární historii iniciační, stála totiž u jejího zrodu v renesanci (odhalení Konstantinovy donace jako papežského plagiátu). Kontury české moderní textologie se rýsovaly od 50. let 20. století na pozadí polemiky o text Bezručových *Slezských písní* a o autenticitě textů připisovaných Máchovi. Od 70. let 20. st. disponuje česká literární věda jedinečnou rukověť praktické textologie (problematickou pouze v několika ohledech jako autorský záměr apod.), inspirovanou již v době nastupující normalizace strukturalistickým myšlením (EDITOR 1971). Rozlišuje textologii jako literárněvědnou disciplínu zabývající se výzkumem literárního díla a edici kanonického textu jako pouze jeden z možných výsledků textologie, tj. podmnožinu textologie (EDITOR 1971: 5–6). Vysvětluje profesní terminologii, popisuje práci editora, již člení na první fázi, která souvisí s určením výchozího textu (textový pramen, výchozí text, atribuce textu, typy vydávání, rozdíly mezi textovým zněním, verzí a redakcí), a druhou fázi, která spočívá v řádné kritice výchozího textu a vypracování textu kanonického (emendace koruptel tiskových, mechanických, neúmyslných autorových omylů, úprava textu zejm. po stránce ortografické) (EDITOR 1971: 7–83). Dále zmiňuje možné postupy při uspořádání spisů a jednotlivých svazků (uspořádání důsledně chronologické, literárněžánrové) (EDITOR 1971: 83–88) a navrhuje další ediční aparát jako komentáře, různočtení, vysvětlivky, slovníček, rejstříky, seznamy textů, speciální seznamy, např. seznamy autorovy korespondence, seznam autorových

publikovaných děl a obrazové přílohy (EDITOR 1971: 88–97). Rád bych rozvinul některé ediční postuláty a specifikoval je na zvoleném konkrétním materiálu:

(1) **Atribuování textových pramenů** patřívá mezi nejsvízelnější textologovy práce (EDITOR 1971: 13–14), protože textolog ověřuje autograf domnělého autora paleograficky, analýzou vnějších i vnitřních znaků, rozbohem tematických, ideových, biografických i jazykových prvků (EDITOR 1971: 9–14). Většina postmoderních literárněvědných modelů ovšem autora ani jako sémiotickou osobnost, natož psychofyzickou, historickou postavu nebere v potaz. Stanoviska k náležitosti funkce autora při interpretaci textu se rozprostírají mezi dvěma krajními názory: ten první z pólů představují „protiautorské teze“ Michela Foucaulta o autoru jako nositeli diskursu (FOUCAULT 1994), Rolanda Barthese, že autor při psaní textu vstupuje do své smrti (BARTHES 2006) nebo koncept „intencionálního klamu“ (WIMSATT – BEARDSLEY 2004), opozitem jim je „proautorský“ a „tradicionalistický“ postoj Erica Donalda Hirsche (HIRSCH 2003), jenž nebývá v současné seriózní akademické obci tolerován. Kvantitativní nepoměr mezi oběma názory je zřejmý, lze z něj vytušit, že současná literární věda reviduje a dekonstruuje romantické pojetí autora jako geniálního individua, který vědomě vkládá v procesu psaní do textu svoji intenci. Foucault prokázal proměnu kategorie autora v diskurzu uměleckém a odborném: v ústní lidové slovesnosti autor textu zbytný, ale ve vědeckém diskurzu do 17.-18. století s textem trvale spjatý (FOUCAULT 1994: 51). Přesto je určení autorství pro účely této práce přínosná v tom, že korpus vybraných textů stmeluje, je jeho základní pořádací kategorií.

Není mou ambicí vylíčit zde curriculum vitae **Josefa Franty Šumavského** (1796–1857), zjištěného (či předpokládaného) autora editovaných textů, protože tak učinili jiní (POLÁK 1936; KAŇÁK 1965; KAŇÁK 1975; HOMOLOVÁ – OTRUBA 1985), já sám v jiných svých studiích (FRANTA 2009a; FRANTA 2009b; FRANTA 2010: 25–34; FRANTA 2013) a není to vlastně ani účelem této kvalifikační práce. Sémiotická osobnost Josefa Franty Šumavského je vhodná k popisu nejen národního hnutí 1. poloviny 19. století, ale i dalších epoch prostřednictvím toho, jak se znakovou reprezentací „Franta Šumavský“ manipulovaly a do jaké míry ji využívaly. **Koncept míst paměti** je v postmoderní historiografii dalším modelováním historie jako „*paměti masové společnosti*“ (definice Svatavy Rakové) a předmětu manipulování a aktualizování historie v procesu neustálého zapomínání a vzpomínání (HLAVAČKA 2011; RAKOVÁ

2011; ŠUBRT 2010; BENEŠ 2010; HROCH 2010). J. Franta Šumavský se aktivně účastnil od dob svých studií na Filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity pražského života těch, kteří mluvili rádi česky a vykali si (postřeh Václava Vladivoje Tomka, NODL 2004: 17). Vlastenectví se stalo motorem literatury, až do poloviny 19. století vlastenecká společnost vytvářela vlastní sociální základnu české obrozenské kultury. Vlastenecký společenský život zaplňoval prázdné místo vyhrazené společenskému životu národnímu (MACURA 1995: 118–129). Franta Šumavský vystřídal různá příznameně česká (Vladomil) nebo jinak poslovanštělá jména (Vrantevič), nakonec se jeho trojjmenovost ustálila na jeho jméno křestní, příjmení a jméno místní Šumavský, jež odkazovalo na jeho původ z českojazyčné oblasti jihozápadočeského Pošumaví (BURIÁNEK 1962: 23; BURIÁNEK 1987: 14) a nepřímo tak ke Klatovům, které patřily mezi centra českého národního života v 1. polovině 19. století v celozemském měřítku (BĚLINA – KAŠE – KUČERA 2006: 161). Vlastenecký přídomek dokonce překryl jeho příjmení, vlastenci ho oslovovali „Šumavský“, „Šumava“, „Šumanda“ apod. Přátelil se s těmi, jež tradiční literární historie onálepkovala vinětou „národní buditelé“, ale i s generačně mladšími „*pražskými romantiky*“ Karlem Sabinou, Karlem Hynkem Máchou, Karlem Jaromírem Erbenem ad. Ti se sdružovali od roku 1829 v Máchově „*trudné komnatě*“ na Dobytčím trhu, diskutovali o soudobé (romantické) literatuře a vzájemně si četli své vlastní opusy (MACH 1958: 154; DOLANSKÝ 1970: 20–22). S nimi a ostatními vlastenci se setkával také v hospodách a restauračních zařízeních, nejčastěji v „*kavárně u Komárků ve starém Ungeltě, v takzvaném žlutém domě*“ (PICHL 1936: 71–72 uvádí J. Frantu Šumavského v seznamu vlasteneckých hostí na čestném prvním místě; MACURA 1997), navštěvoval ale také salóny rodiny Fričů nebo Staňků, kde tamější vlasteneckou honoraci podle vzpomínek Boženy Němcové nebo Karoliny Světlé jako vynikající společník bavil i poučoval gramatickými brousky (ADAM 2007). Spolupořádal české plesy (1837 u Kajetánů, 1. všečeský bál v Konviktě 1840) (KAŇÁK 1975: 116), výletničil po středních Čechách a jinak žil vlasteneckým životem.

Publikoval od roku 1829 až do své smrti převážně česky, nevyhýbal se ale ani němčině, pod vlivem Kollárova projektu všeslovanské vzájemnosti komunikoval také rusky. Psal převážně práce jazykovědné (stál u zrodu české jazykové komparistiky), z nichž ty nejstarší se týkají historické mluvnice (pravděpodobně jako první upozornil na gramatické nesrovnalosti v *Rukopisech*, a sice v chybném

užívání aoristu a imperfekta, srov. KAŇÁK 1975: 53–54; PLESKALOVÁ 2007: 123). Pro Jungmannův *Slovník česko-německý* (1834–1839) sbíral ze staročeských literárních památek archaismy, z venkovského prostředí výrazy lidové, vytvářel neologismy, jejichž produktivnost ukázala (jak to u novotvarů bývá) až příští jazyková praxe (ČERVENÁ a kol. 1982). Výrazně se podílel na vytváření „hochböhmisches“, např. když prosadil spolu s Václavem Hankou pravopisné reformy (tzv. skladná oprava z roku 1842, která zavedla namísto bratrských písmen „g“ a „j“ grafémy „j“ a „í“; revidovaná ještě v roce 1849, kdy písmena „ou“ a „v“ nahradila „au“ a „w“) nebo když tiskl vlastní česko-německé a německo-české slovníky, které spisovnou češtinu kodifikovaly (ČERNÝ – HOLEŠ 2008: 167–169). Od roku 1851 usiloval o vydání *Slovníku slovansko-německého* a *Všeslovanského slovníku* (*Slovníku slovanského jazyka*), ale náročný projekt lemmatizace slov a obrátů česko-polsko-rusko-illyrských (jihoslovanských) musel zákonitě v podmínkách poloviny 19. století zkrachovat, zůstaly tisíce excerpt. Svoji vinu na tom nese i nezáměr českých nakladatelů a intelektuálů, kteří se s kollárovským konceptem všeslovanské vzájemnosti rozešli (KAŇÁK 1975: 151–179). Ideologicky lavíroval mezi austroslavismem a panslavismem, konzervatismem a radikalismem. Na počátku své vlastenecké kariéry byl silně ovlivněn romantickou polonofií, dopady neúspěšného polského povstání proti ruské nadvládě v letech 1830–1831 pocíťoval na vlastní kůži, když pomáhal spolu s Máchou a Sabinou polským utečencům. Karel Krejčí považoval ve válečném vyhrocení slovanských pobratimů nazývá první krizi panslavismu (KREJČÍ 1928), šlo ale spíše o jeho faktické popření. V revolučním roce 1848 vystupoval jako agilní austroslavista, figuroval ve čtvrté sekci Národního výboru pro školství, ve výboru Slovanské lípy, byl delegován za Čechy na Slovanský sjezd v Praze (viz v obrazové příloze Pinkasův náčrtek Franty Šumavského), při pražských bouřích hrdinně hájil barikádu u Špinků (KAŇÁK 1975: 134–175). Nikdy však neodmítl Kollárovu myšlenku o jednom slovanském národě a jeho nářečích, mezi něž počítal i češtinu. (Vše)slovanský jazyk navrhl sestavit z církevní slovanštiny:

„Jestli' slovanskému světu známo, že vedle čtyř jmenovaných, všelikým vplyvem více méně pokažených nářečí ještě páté stojí [...]. V tomto nářečí jsou poklady, jichžto použití naší povinností jest, a k nimž všickni stejného práva máme. V tomto nářečí se zachovala nejvěčší [sic!] dokonalost, nejráznější určitost, kdežto všechna ostatní buď

tady, bud' tam se otřela a zanedbala [...]. Myslím totiž nářečí pravoslavné církve [...]. Toto nářečí tedy by nám mělo býti vzorem, dle něhož by se přede vším slovanští gramatikové říditi, a gramatiky svého vlastního nářečí opravovati, z něhož by všickni důkladnější spisovatelé čerpati měli. Ano, tomuto posvátnému nářečí nebo raději jazyku by se měl každý vzdělanější Slovan naučiti; ne však k tomu oučelů, aby snad chtěl k lidu jinak mluvíti a jinak pro něj psáti, než se posud dělo, než jak se mu věc nejsrozumitelněji podati může: ale s tou myšlénkou, aby, sám sebe co jen možná vzdělav, učinil se co nejschopnějším ku vzdělávání a ušlechťování lidu svého. Kdyžby ale každý vzdělaný Slovan se staroslovanským jazykem náležitě seznámiti se hleděl, mnoho-li pak by k tomu ještě potřeboval, aby v něm také mluvíti a psáti dovedl?“

(FRANTA ŠUMAVSKÝ 1851: 2-3).

Kulturní i politické dění od porážky „jara národů“ (drtivou ranou pro rusofily bylo krvavé potlačení maďarské revoluce carskou armádou) se obracelo ke vzorům na západě než na východě.

Sémiotického světa české národní kultury se účastnil do roku 1857 tvorbou znaků, které do něho zapadaly a spoluvytvářely jej. Tělesná smrt však jeho sémiotický život neukončila, musel fyzicky zemřít, aby na něho mohlo být vzpomínáno při rituálech, opakovaných aktech, festivitech (pohřbu, oslavách spjatých s výročími narození a úmrtí apod.), u budov (rodnému domu, náhrobku) a památníků (pamětní deska na rodném domě), při výstavách a v muzeích (v Muzeu Josefa Dobrovského v Chudenicích) nebo ve slovnících, učebnicích, monografiích, populárním tisku a lidovém čtení. Tato „umělá“ paměť (oproti paměti „živé“ rodové, generační) musí být neustále v procesu vzpomínání a zapomínání vizualizována a měněna v rytmu dějinného vývoje tak, aby mohla plnit svůj disciplinační a mobilizační účel (RAKOVÁ 2011). Samotná minulost je neuchopitelná, vzpomínky na ni jsou neustále přepracovávány při každém aktu vzpomínání na základě požadavků přítomnosti, zajišťuje tak přenos určitých kulturních vzorců z generace na generaci (HLAVAČKA 2011). Omezím se ve výkladu jen na několik vybraných míst paměti na Frantu Šumavského, jejich tematizování by si jistě zasloužilo samostatný výzkum.

Prvním takovým místem byl pohřeb, jenž posloužil jako prostor pro národněbuditelskou anekdotu:

„K pohřbu zvěčnělého Franty Šumavského sešel se – jak povědomo – veliký dav lidstva. Vidouc to, pravilat’ jakás babička, neznající nebožtíka, skoro s plačkem: Bože, co se tu hned sejde lidí, když tak nějaký ten boháč zemře. Chudého zahrabou, aniž by o tom kdo zvěděl!“ (DIVNÉ BOHATSTVÍ 1859-1860).

Symptomatický je pro sakralizaci národního hnutí důraz 1) na zvěčnělost ve smyslu nezvratitelnosti jeho výsledku, z probuzeného či vzkříšeného národa, jež personifikuje zemřelý spisovatel; 2) na kolektivitu a vědomé přihlášení se k národnímu kolektivu a 3) na pointované hře s povahou bohatství, jehož materiálnost se díky řeči ke kolektivu se nehlásající osoby převrací k duchovnosti a ideálnosti. Takové a mnohé další příznaky vystupují i na jiných místech paměti.

Komemoračním projektem jsou kamenné a literární panteony, které spočívají v synekdoše pars („velký muž“) pro toto (národ) a v kompozici prostorové (výtvarné), nikoli časové (vyprávěcí) (NEKULA 2014; PRAHL 2014). V roce 1861 anonymní fejetonista (možná Vítězslav Hálek) vyzývá národní společnost ke stavbě „*pantheonického chrámku*“ národních buditelů pohřbených na olšanském hřbitově v Praze. Český národ reprezentují Fr. L. Čelakovský, K. Havlíček Borovský, J. Sv. Presl, V. Kl. Klicpera, J. Jungmann, mezi čestnými „*tam opět leží jiný muž měšťanskými ctnostmi pověsten, pěstitel národního jazyka, sběratel drahých zvuků české mluvy, v chudobě zemřelý, ryzí zlatý charakter, pravý syn vlasti, [...]. Je to Šumavský.*“ (NÁŠ PANTHEON: 1). V grafickém panteonu je listu věnovanému národním emancipačním tužbám vyhrazeno nejprestižnější místo „*tatíčkoví*“ Jungmannovi a „*čteme-li*“ list po horizontálních úsecích, jak ostatně vybízí svojí kompozicí, vřazuje se do jeho společnosti další „*čechoslovanští výtečníkové*“ Hanka, Dobrovský, Šafařík a Franta Šumavský (PŘECECHTĚL 1861–1864: 6).

Festivity spojené se jménem Franty Šumavského se konaly v letech 25. 10. 1860 (odhalena pamětní deska na jeho rodném domě, „chaloupce“ v Poleňce u Klatov), 1863 (odhalen náhrobek na olšanském hrobě), 28.–29. 8. 1886 (slavnost ve Kdyni na Domažlicku, 90. výročí narození), 15.–16. 8. 1896 (na Poleňsku, 100. výročí narození), 1914 (odhalení nové desky s Frantovým jménem na hrobě jeho rodiny v Poleni), 9. 11. 1918 (slavnost k vyhlášení Československa, průvod k hrobu Frantovy rodiny), 13.–15. 8. 1927 (slavnost k 70. výročí úmrtí), 28. 10. 1937 (slavnost k 80. výročí úmrtí spojená s oslavou československé státnosti), 5. 7. 1947 (oslava 90. výročí úmrtí) a 15. 12. 1957 (vzpomínka 100. výročí úmrtí na osvětové

besedě při MNV v Poleni) (FRANTA 2009a: 28–29). Ze všech slavnostních projevů z těchto oslav, které jsem přečetl, bych vyzdvihl řeč Josefa Václava Friče z roku 1886, jež je příznačná pro rétorickou strategii, sentimentální podbarvení, tropy a figury, jimiž se utvářel literární kult v české (sekularizované) kultuře 2. poloviny 19. století, který si ovšem v ničem nezadá se středověkým kultem světců-martyrů (OTRUBA 2012: 112–124; RAK 1994: 141–148) či spartských hrdinů od Thermopyl (MACURA 1998: 97–106). Svoji řeč vystavěl pečlivě podle rétorických pravidel: pozdravil přítomné, vyzdvihl historickou úlohu Chodů proti nepřítelům z Němec, vyřídil pozdrav od „naší zlaté matky Prahy“, aby tak utvrdil vztah českojazyčných periferií k centru, a vyložil momenty z Frantova života, ke kterým se hlásil jako jejich přímý svědek. Všimněme si několika motivů. 1) Zaplakal nad nedostatkem vlastenců v počátcích národního obrození („bylo jich pět až sedm“, mezi ně započítal i mrtvého oslavence), zopakoval známou příhodu o tom, „kdyby se strop nad námi sesul, snad by bylo po vzkříšení milého našeho národa českého“ (SLAVNOST 1886: 55). 2) Upozornil na rurální původ buditelů (z venkova ale pocházela pouze asi jedna desetina vlastenců, většina z nich se rekrutovali z měšťanské vrstvy, srov. HROCH 2009: 141–144), na jejich rodné chaloupky (mýtus českých chaloupek – MACURA 2004; RAK 1994: 83–95), čímž jednak idealizoval venkovské prostředí a jednak vyvolal v majoritním vesnickém auditoriu pocity jisté výjimečnosti. 3) Zaútočil na klerikalismus, zmiňuje Frantův vstup do kláštera a jeho brzké opuštění („milého Frantu Šumavského více v klerice to netěšilo, i vystoupil a stal se pěstounem dětí na Hrádku“) (SLAVNOST 1886: 55). 4) Akcentuje, jak Franta Šumavský hmotně strádal, jak veškerou práci bezelstně a nezištně věnoval českému národu, jak pro jeho budoucnost trpěl, národní společnost se totiž ráda oddávala „kolektivnímu masochismu“ (RAK 1994: 148). 5) Křisitele vybavil pouze pozitivními vlastnostmi – do posledního činu Franta Šumavský naplňoval staročeské rčení „Z nouze Franta dobrý!“ (známá jazyková hříčka mezi vlastenci, např. ve Frantově korespondenci s J. J. Langrem, srov. LANGER 1861: 520–521): „obraz vší naší píce od doby našeho ohrožení a utrpení až do konečného našeho vzkříšení“, „přítel mládeže“, „pocitivý“ (SLAVNOST 1886: 54), „pracoval na vzdělání českého humoru“ (větší oceňování humoru v rámci národní charakteristiky od 30. let 19. století, MACURA 1998: 104–106), „byl také na barikádě“ (hrdinný), „profesor českého jazyka“ (učení, vzdělaný), „než aby němčinu od českých dětí vtloukal, složil úřad svůj, vstoupil do soukromého života, aby se živil skutečně jako žebrák – abych

tak řekl škrabák!“ (zásadový, schopen hmotných obětí, trpí, aby spasil český národ, který také trpí, aby spasil lidstvo) apod. Zvláště pak Frantova chudoba (sice nesmyslná, historicky podložená, ale symptomaticky mnohokrát zdůrazňovaná až pro podstatu jeho díla přeceňovaná) měla silný vliv na konstruování jeho obrazu v širším povědomí, o čemž svědčí i vzpomínka Anny Haškové (narozené v roce 1872) na Frantu Šumavského pro dialektologický výzkum z 60. –70. let 20. století:

„Franta Šumafský? Na toho se nepamatuju. Ten bál s Polínki narozenej. Jednou ho tám taki voslavovali. [...] Učitel nám říkával, že to bál chudej študent, že študoval v bídě a v nouzi.“ (VORÁČ 1955: 103).

Frič využíval tytéž zažití stereotypy o zbožštěných „*vzkřísitelích*“, kterých bylo užíváno při líčení života kteréhokoliv jiného českého buditele. Český lid (venkovský zcela a měšťanský většinou) se ale vůči národněemancipačním snahám českých intelektuálů choval inertně (MACURA 1998: 54-62). Jejich nezájem byl ale idealizací českého lidu v 2. polovině 19. století „narovnan“ v naivní zápal spatřit buditele osobně jako ve vyprávění o krkonošských měšťanech. Schůzku s Hankou, Čelakovským Tomičkem, Tylem a Frantou Šumavským v kavárně U Černého orla měl jeden z návštěvníků komentovat slovy: „*Blažený orle, pod svýma křídloma chováš pravé poklady!*“, k slzavému dojetí jim stačilo pouhé spatření „tichého génia“ Jungmanna (ČERNÝ 1890: 88–89). Otruba dospěl rozbořem reprezentace J. Jungmanna v množině textů čítající slavnostní projevy, příležitostné básně, fejetony atd. k binaritě skupin dat, jež jsou funkčně propojeny v buditelsko-bojovnou stylizaci českého spisovatele (OTRUBA 2012: 112–124); k týmž výsledkům dospěl na příkladu reprezentace Fr. J. Rubeše i Vl. Macura (MACURA 1998: 97-106). Je také příznačné, že Frič zcela opomněl zmínit jakékoliv konkrétní Frantovo dílo vědecké, natož umělecké.

Patřil-li někdy Franta Šumavský do historického kánonu národních buditelů, do literárního kánonu českých spisovatelů 19. století se „nevešel“. K reprezentaci Franty Šumavského v literárněhistorických syntézách a příručkách bude nutná hlubší analýza, proto podávám pouze předběžný exkurs. Pozitivist Jaroslav Vlček (VLČEK 1960: 438, 464) zmínil zejména Frantovy umělecké počátky ve 30. letech 19. st. (redakce periodika *Čechoslav*, příspěvky do časopisu *Jindy a nyní*, resp. *Květů*) a jeho styky s tehdejšími vlastenci (z klatovských rodáků např. s K. Sl.

Amerlingem či K. Štorchem). Další pozitivista Jan Jakubec (JAKUBEC 1934) představil Frantu Šumavského jako povýtce jungmannovského lexikografa, popř. napodobitele lidové poezie, nevěnoval mu ucelenější medailonek jako jiným spisovatelům 19. věku, ale rozdrobil jeho postavu mezi ně, když mu určil profesní roli „přítele“ (Tylova, Máchova, Nebeského aj.), navíc ho, neznaje jeho pseudonym, ve jmenném rejstříku nesmyslně zdvojlil. Arne Novák (NOVÁK – NOVÁK 1936-1939: 317) Frantovi Šumavskému přisuzuje roli „*neúnavného buditelského dělníka slovesného*“ se zvláštním zřetelem k jeho práci lexikografické, vydavatelské a redaktorské, tj. vesměs vědecké nežli umělecké. Marxista Vladimír Štěpánek (ŠTĚPÁNEK 1960: 349) nazval Frantu Šumavského „*ohlasovým autorem*“, odňal mu literární talent a degradoval ho na pouhého Čelakovského epigona. Jedna z nejnovějších syntéz české literatury určená pro studenty střední a vysoké školy *Česká literatura od počátků k dnešku* zcela opomíjí Frantu Šumavského, ačkoliv alespoň zmiňuje např. J. V. Kamarýta, J. M. Ludvíka a jiné „nekanonické“ autory (STICH 2008; JANÁČKOVÁ 2008). „Všeznalý“ lexikon české literatury vykresluje Frantu Šumavského v první řadě jako „*slovníkáře a jazykovědce*“, pak „*pedagoga, redaktora literárních periodik*“, k „*jeho nevelkému beletristickému dílu*“ přiřkl pak význam vedlejšího produktu „*jeho vychovatelské a redakční činnosti*“ (HOMOLOVÁ – OTRUBA 1985). Z takového hodnocení se zdá, že by Franta nemusel být do případného užšího výběru „umělců“ ani přijat. Každý kánon je konstrukt, z postmoderního myšlení se ukazuje, že postrádá esenciální podstatu a že je vizualizací hodnot té které society (BÍLEK 2011; PAPOUŠEK 2011; TUREČEK 2008; na předpostmoderních názorech o imanentní estetické hodnotě kánonu BLOOM 200: 13–23). Nejen že se problematizuje předpoklad kontinuity a kauzality, ale relativizuje se význam národního jazyka a národní literatury jako klíčového předmětu literatury daného národa (JANOUSĚK 2008). První moderní literární kánon vznikl mystifikací vlasteneckých spisovatelů, kteří pěstovali českojazyčnou literaturu (BERKES 2001). Axiom o češtině jako o jediném možném kódu národní literatury vyvrátila až postmoderna, ale už před ní tlak strukturalistických teorií o estetičnosti uměleckého díla upozadil jiné funkce (např. národněvýchovnou, filologickou aj.) za funkci estetickou, a způsobil tak postupné odsouvání Franty Šumavského na okraj kánonu národní literatury, aby ho z něj nakonec vyloučil.

Historiografickou reprezentaci Franty Šumavského výrazně aktualizovala kniha církevního historika M. Kaňáka z tehdy prestižní a čtené edice *Osudy*

pokrokových osobností naší minulosti (KAŇÁK 1975). Monografie je hodna obdivu co do heuristiky, protože není omezena jen na rétorické figury, ale její cennost tkví v důkladné, dvacetileté práci s archivními prameny (KAŇÁK 1975: 261). Marxistická historická věda po roce 1948 revidovala svůj dosavadní nezáměr o 19. století, které přisuzovala cele buržoaznímu měšťanstvu. Po druhé světové válce však byla národním obrozením fascinována a Zdeněk Nejedlý, který 19. století zbožňoval, definoval socialistické umění za použití hodnotových matic „pokrokového“ 19. století, zvláště pak obrozenského kódu (MACURA 2008: 131–146). Ač je Kaňáková kniha ideologicky zatížená prizmatem třídního boje a reakčnosti (snad jen úlitba tehdejšímu režimu), je vlastně první kritickou biografií Franty Šumavského a prvním edičním počinem vybraného jeho díla.

(2) **Určit výchozí text**, z jehož kritiky by vzešel **text kanonický**, patřívá většinou k dalším úskalím editorovy práce. Totéž umělecké dílo mohlo být několikrát přepracováno, mohly se dochovat jeho předběžné nebo průběžné náčrty, k dispozici mohou být odlišná znění, verze či redakce téhož textového pramene. Textologie dospěla v diskuzích o vydávání Bezručova díla k axiomu, že textolog nevytváří výchozí text kombinováním jednotlivých jeho variant (čímž by dospěl k jakémusi „ideálnímu“ invariantu), ale výchozí text musí být vždy jen jedním z textů historicky existujících (ČERVENKA 2009: 27; EDITOR 1971: 18–41). Tradičně bývalo za takový textový pramen považováno „vydání poslední ruky“, tj. za plného vědomí původce realizovaný text. Dalším výzkumem literárního provozu se taková praxe ale ukázala být problematická, protože se v takové variantě textového pramene mohly promítnout tendence mimoliterární (vnější, netvůrčí) např. zásahy cenzury, peněžní zájmy, stáří autora a jeho změněný vztah k dílu (FLAIŠMAN – KOSÁK 2006: 169). Za výchozí text má být považováno po lingvostylistickém rozboru a komparaci s ostatními variantami textového pramene takové vydání, v němž se naposledy projevila tvůrčí autorská vůle a v němž se ještě původce textu nepřestal řídit „hlediskem umělecké celistvosti díla, jeho vnitřní zákonitostí“, kdy ještě „nepřipustil nadvládu jiných kritérií“ (ČERVENKA 2009: 27, 116). Takové hledisko (strukturalistické) je ovšem možné, připustíme-li autonomii literárního díla, jeho imanentní, vnitřní samohyb a autorskou motivaci, zvanou autorský tvůrčí záměr. V současné postmoderní vědě jsou však tyto pojmy problematizovány (viz výše).

Textové kritiky a výsledků kritického zhodnocení vývoje a historie textu může být textolog zproštěn, má-li k dispozici pouze jediný textový pramen, což bývá jev typický pro starší české písemnictví, méně častý pro novodobou literaturu (EDITOR 1971: 18–41). V případě beletrie Josefa Franty Šumavského to však není eventualita tak vzácná. Pozůstalost Franty Šumavského je uložena v Literárním archivu Památníku národního písemnictví pod číslem 1234. Dostala se do něj až po roce 1918 spolu s pozůstalostí jeho synovce Josefa Ranka, který pokračoval ve vydávání slovníků z jeho lexikografického materiálu. Obě pozůstalosti zůstaly dlouho neroztříděny, zpracovávány jsou průběžně až od roku 2005. Dvanáct archivních kartónů obsahuje většinou výpisky a poznámky, několik tisků prací jeho a jeho přátel, nepočtenou korespondenci, zajímavou sbírku poezie, která ale zůstala až na malé výjimky (jako v časopise *Čechoslav* z let 1830–1831) za jeho života neotištěna (SLÁDEK 2006). Mezi rukopisy se vyjímá Frantův oneirický zápis (FRANTA 2013: 78–91, tam jeho přepis), jenž svojí subjektivněromantickou poetikou odkazuje na výrazné vlivy Sabinovy a Máchova kroužku (CHARYPAR 2010: zvláště 290–297). Chybí však autografy většiny jeho tištěné beletrie původní i překladové. J. Rank si v dopise R. J. Kronbauerovi z března 1911 postěžoval, že

„z těch dob [= po revoluci 1848–1849] se mnoho pamětihodností nezachovalo pro úzkostlivost z domovních prohlídek. Dopisy Boženy Němcové z r. 1849, Havlíčkův Večerní list k Národním novinám (snad již unikum) dodal jsem před několika lety A. A. Kočubinskému, profesoru slavistiky na univerzitě v Oděse (v Rusku), jenž chtěl psáti o českých poměrech.“ (KAŇÁK 1975: 260).

Kvůli materiální nouzi používal Franta Šumavský popsané papíry a korespondenci k excerptům, ostatní dokumenty se mohly ztratit v mezidobí od Frantovy smrti do předání Frantovy pozůstalosti Památníku národního písemnictví v roce 1918.

U Frantovy publikované poezie jsem srovnával rozdíly mezi rukopisy a tištěnou verzí, u zbytku jeho beletrie jsem byl odkázán při editování pouze na verzi tištěnou (komparoval jsem prvotní verzi tištěnou s druhotnými, tj. tištěnými až po jeho smrti), která se stala výchozím textem. Výchozí text jsem emendoval, tj. zbavil mechanických koruptel a neúmyslných omylů autorových, méně již chyb tiskových, protože jsem měl k dispozici autorský rukopis pouze sporadicky (u lidové a ohlasové poezie).

Poslední úpravou textu (nejde-li o vydání diplomatické) v text kanonický je úprava ortografie, tzn. nahrazení staršího grafického systému grafickým systémem současným. Toto přepisování je většinou chápáno nepříznačově, ač zaznívají hlasy o možné příznakovosti starobylého pravopisu (ČERVENKA 2009: 243). Protože kodifikace jazykové normy nebyla v raném obrození stabilizovaná, ani spisovatelé a nakladatelé plně respektována, ponechal jsem podle doporučení takové jazykové jevy, které jsou vysvětlitelné a možné, tj. historicky doložené v mluvnicích nebo lexikonech, odjinud známé nebo odvozené slovní podobností nebo příbuzností slov. Snažil jsem se zachovat Frantův idiolekt, specifickou podobu jeho jazyka a stylu, včetně odchylek hláskoslovných, tvaroslovných, větněskladebných či slovních od současné normy a kodifikace. Upravil jsem pouze pravopis a interpunkci, protože to jsou jevy vlastně negramatické, „*pouhé značky mluveného slova*“ (EDITOR 1971: 73–83).

(3) Cílem této práce je podat v **ucelené řadě reprezentativní vzorek z Frantova beletristického díla**, jež vyšlo tiskem ještě za jeho života (publikoval v letech 1829–1857). Nejširší publikační prostor pro 1. polovinu 19. století umožňovala periodika, protože v nich jednotliví aktéři literárního provozu (nakladatel, redaktor, přispěvatel a recipient) byli vzájemně usměrňováni funkcí národněvýchovnou (zejména v počátcích národní emancipace) s postupnou snahou o etablování funkce politické (zejména v revolučních letech a po nich) a estetické (KUSÁKOVÁ 2012). Franta Šumavský spoluredigoval ve 30. letech časopis *Čechoslav* (existoval v letech 1830–1831), který se profiloval silně proslovansky a propolsky, a dále časopisecké almanachy *Krok*, *Čech* a *Sámo* (vycházely následně po sobě v letech 1832–1833), jež měly vyšší estetické ambice (KUSÁKOVÁ 2012: 28–31). Mladá spisovatelská generace v nich otiskovala své romantické opusy, J. Sl. Tomíček se prezentoval mj. překladovou ukázkou Puškinových *Cikánů*, Franta Šumavský uveřejnil některé lidové písně, ohlasovou poezii, drobnou hrdinskou epiku a překlady Jaszowského povídek. Další jeho poezie a krásná próza původní nebo překladová vycházela v *Rozličnostech Pražských novin* (1829, autorství básní *Slza na hrob Dobrovského* a *Na hřbitově dubiézni*), *Květech českých* (1840) a *Vlastimilu* (1840), překlady či adaptace mravoličných povídek otiskoval samostatně v knižním vydání: *Rodina Bohovědných z Dolan* (1837) a *Holoubek* (1840). Ostatní jeho bibliografie zaujímá položky filologické, osvětové, recenze, referáty a zprávy.

První kritickou antologií Frantových uměleckých a vědeckých textů i korespondence s vlastenci a rodinnými příslušníky je „výbor z díla“ přiřčený ke Kaňákově první verzi Frantovy biografie. Obsahuje *Deník ze studentského života* (zůstal v rukopise až do roku 1940, poprvé publikován regionálním pracovníkem Josefem Biskupem ve Vlastivědné knihovně Klatovska pod titulem *Mé mládí*), *Okus vlastivědný aneb Znamení příchodu a nehody, které mne skutečně potkaly na cestě z Prahy do Tábora a Písku a odtamtud nazpět*, sbírku básniček a přísloví pro děti zvanou *Rozkošná zahrádka* (poprvé otištěna až zde), studie týkající se předškolní pedagogiky: *Zvláštní navedení ke čtení bez abecedy* (poprvé otištěna zde), *Navedení ke čtení bez abecedy a k pravopisu bez psaní anebo Opozdilý předchůdce malé čítanky* (knížně 1845), „práce pro dospělejší mládež“: několik mravoučných bajek (zůstaly až dotud v rukopise) a *Pohádka o krásné zemaně* (časopisecky 1840), dále „výchovné práce pro dospělé“: *Na povšimnutou* (v rukopise), *Proč se mají chovanci Žofínské akademie v českém jazyku vyučovati?* (tiskem 1846), ukázky z přednášek pro Amerlingovu Budeč, populárněnaучný článek *Něco o hvězdách* (časopisecky 1840), *Epištola k příjezdu Fridricha knížete Schwarzenberka, kardinála a nového arcibiskupa*, do Prahy 15. VIII. 1850 (poprvé otištěna až zde), dále obsahuje odborné studie: *Předmluvu k Německo-českému slovníku* (1844), *Mluvnické paběrky* (časopisecky 1854), *Důležité slovo o koncokácj -ný a -ní u přídavných jmen* (časopisecky 1853), z korespondence tři dopisy se sestrou Markétou Frantovou a jeden dopis s bratrem Mikulášem Frantou, dále s vlasteneckou inteligencí (Bohuslavou Rajskou, J. J. Langrem, K. A. Vinařickým a Ant. Markem) (KAŇÁK 1965: 33–169). I v druhé variantě Frantova životopisu, opravené, rozšířené a obohacené o další pramenný materiál, je vyčleněn prostor, ač o poznání skromnější než v jeho první verzi, pro ukázky z Frantovy tvorby. Textová příloha obsahuje opět úryvek z Frantových pamětí na dětská a jinošská léta, nově *Úvod k Životu Jana Augusty staršího a správce jednoty bratrské v Čechách* (vydán Frantou Šumavským v roce 1837), několik jazykových přednášek pro „české ženy“ (zůstaly v autografu), opět *Předmluvu k Německo-českému slovníku* (1844) se Šafaříkovým posudkem na tento lexikon, dále *Slovo o řecké mluvnici* (tiskem 1852), *Úvod k Rozkošné zahrádce*, dále pak leták z roku 1848 určený venkovskému lidu, Frantovu korespondenci s B. Němcovou, Fr. Douchou, Fr. Bezděkovi (abonentem *Německo-českého slovníku*, jehož žádá Franta Šumavský o finanční podporu na *Slovník slovanského jazyka*), cennou ukázkou z Frantova deníku z let 1856–1857, příležitostné básně určené např.

B. Němcové, B. Rajske, Vlastimile Růžičkové nebo I. I. Srezněvskému; dále textová „místa paměti“ na Frantu Šumavského: fiktivní epitaf na jeho hrob od Bedřich Pešky (tiskem 1920), nekrolog od Boženy Němcové (časopisecky 1858), Nerudův fejeton (časopisecky 1886, knižně v Nerudových *Podobiznách* III, 1954), doslov Marie Majerové k novému vydání *Pohádky o krásné zemance* (1919) a dopis J. Ranka R. J. Kronbauerovi (KAŇÁK 1975: 203–260).

Při uspořádání beletristických textů jsem se snažil vhodně zkombinovat hledisko **genologické (literárněžánrové)** s ohledem na řazení **chronologické**. Franta Šumavský se celý život věnoval spíše jazykovědě, pedagogice (redigoval první specializovaný pedagogický časopis *Posel z Budče*) a osvětě, beletrie zaujímala v jeho celkové tvorbě spíše marginální roli, přičemž se jí věnoval nejvíce v začátcích své spisovatelské kariéry (sběr lidové slovesnosti, ohlasová poezie, překlady převážně historických povídek slovanských autorů), pak ji zřetelněji podřizoval účelům mravně- a národněvýchovným; výjimečné postavení v jeho beletrii si zaslouží veršované pohádky (srov. Frantovu bibliografii). Každý z editovaných textů je opatřen literárněteoretickým a literárněhistorickým výkladem.

Nevelká množina Frantových textů se jeví jako minimalistická možnost, snad hodnotná ukázka českojazyčné literární komunikace 1. poloviny 19. století.

1. Ze sběru lidové slovesnosti

1.1 Pivo

- 1 Kde je sládek, tu je stárek,
2 tu je taky pivovárek;
3 kde se pivo vaří, tam se dobře daří.
4 Pojd'me tam a píme ho
5 až do rána bílého.
- 6 Pivo píme, a tak zvíme,
7 zdali sobě rozumíme:
8 máme-li se rádi, jsme-li kamarádi,
9 jsme-li kamarádi, máme-li se rádi.
10 Pojd'me tam a píme ho
11 až do rána bílého.
- 12 Pivo píti, vesel býti,
13 dívčinu po boku míti:
14 to nás bratří milí, blaží každou chvíli .
15 Pojd'me tam a píme ho
16 až do rána bílého.
- 17 Pivo píti, vlasti žíti,
18 řeč a krále slušně ctíti:
19 tak zni naše právo, Česko ať je zdrávo!
20 Česko ať je zdrávo, tak zni naše právo!
21 Pojd'me tam a píme ho
22 až do rána bílého.

1.2 Babička nevěstou

1 Kalenští sedláci vorají,
2 ti branští jedou vorat¹;
3 vzkažte tam mou starou babičku
4 nastokrát pozdravovat.

5 Ani mě babičko nestonej,
6 ani mi neumírej;
7 přijdou tě dnes večer namlouvat,
8 hodně jim odpovídej.

9 Kdybys mne nechtěla pro lásku,
10 já pro tě statek nemám:
11 chalupu stavěti nebudu,
12 na zámek peněz nemám.

13 Včera mi svítilo sluníčko,
14 a dnes mi zebou ruce,
15 kdybys byla hezky upřímná,
16 dala bys rukavice.

17 Neber si Honzíčku takovou,
18 která je zamračena,
19 jestliže se ráno zamračí,
20 mračí se do večera.

21 Vzal jsem si babičku staříčkou,
22 myslel jsem, že něco má,
23 ona má na zádech kohouta,
24 ten jí tam kokrhává.

---

¹ První dva řádky lid si mění podle svého okolí: tak k. p. jinde zpívají: Polinští sedláci vorají, slatinští jedou vorat a t. d.

1.3 Upamatování

- 1 Když jsem já za tebou chodíval,
- 2 já jsem si cestičku znamenával,
- 3 červený, zelený kvítky sázel,
- 4 když jsem tě, hubinko, vyprovázel.

1.4 Vosy, sršáni

- 1 Vosy, vosy, vosy, sršáni,
- 2 vyletěli na mne ze skály,
- 3 ze skály, ze skaličky,
- 4 kdy jsem šel od hubičky.

1.5 Klam

- 1 Pivo jsem si nalil,
- 2 nebudu ho pít;
- 3 pšeničku jsem zasil,
- 4 nebudu ji žít.

- 5 Holku jsem si našel,
- 6 jinší mi ji vzal;
- 7 a tak naší láce
- 8 konec udělal.

1. 6 Kozel a pán

- 1   Kampak jsi chodíval,
2   kozle, kozle můj?
3   „Do panské zahrady,
4   pane, pane můj.“
- 5   Copaks tam dělával,
6   kozle, kozle můj?
7   „Stromy okusoval,
8   pane, pane můj.“
- 9   Kdopak tě vyháněl,
10   kozle, kozle můj?
11   „Ten kluk zahradnická,
12   pane, pane můj.“
- 13   Čímpak tě vyháněl
14   kozle, kozle můj?
15   „Pružinou od koše,
16   pane, pane můj.“
- 17   Jakpak jsi utíkal,
18   kozle, kozle můj?
19   „Cupici, cupici,
20   pane, pane můj.“
- 21   Jakpak si plakával,
22   kozle, kozle můj?
23   „Me-e-é, me-e-é,
24   pane, pane můj.“

25 S kým pak jsi bejvával,
26 kozle, kozle můj?
27 „S kozou pačesného,
28 pane, pane můj.“

2. Ohlasová poezie

2. 1 Nápisy

- 1 Co strašidel žádných nebojí se více Baruška?
- 2 Zvyk to, že je v každý den ve zrcadle vidí.

- 3 Krásnou Čmír škaredý, proč ten si Lidunku namlouvá?
- 4 Strážným být chce trnám růže tu u spanilé.

- 5 Aj, kam těkáš přede mnou, ušlechtilá Lidunko?
- 6 Ve háji tam květoucí, kde ráda na mne počkáš?

2.2 Zlý osud

- 1 Časně ráno za chládečku
2 slunce než vycházelo,
3 ve háječku se svým hochem
4 děvče se procházelo.
- 5 Srdcem čistým jako nebe
6 oba se milovali,
7 v budoucnosti přeblažené
8 napřed se kochávali.
- 9 Kady chodívala dívka,
10 kvítky tu omládaly,
11 kady chodíval s ní hošík,
12 boujné květy vstávaly.
- 13 Začernalo jest se nebe,
14 potáhli je mrakové,
15 zabouřilo strašně nebe
16 v blesku mdleli zrakové.
- 17 Ach tu v hrůze unesena
18 junochovi milenka,
19 navždy ztracená pro něho
20 milovaná dívenka.
- 21 U Vltavy smutně junoch
22 na zlý osud žaluje,
23 Vltava nářek poslouchá,
24 nešťastného lituje.

2.3 Plachá

- 1 Jen neutíkej,
- 2 má krásotinko,
- 3 mneť se nemáš kdy co báti;
- 4 nikdy na ujmu
- 5 tvou nevyšel jsem,
- 6 jen zkusiti sladu žádám,
- 7 tvých co je na rtech
- 8 různobarevných,
- 9 ten za tebou mne pohání;
- 10 zkus toto a zviš,
- 11 pravdu že díím ti,
- 12 když sama tam sladu poznáš.

2.4 Pohrůžka

- 1 Na tom poli žádné pro mne
- 2 kvítí nekvěte;
- 3 mně se zdá, že nedostanu
- 4 svého děvčete.
- 5 Nutit' ji? To věru nechci,
- 6 v tom libost jen být musí:
- 7 však že bude litovati
- 8 má panenka, až zkusí.

- 9 Rozmysli si, má panenko,
- 10 dokud času máš,
- 11 bude pozdě, ty se se mnou
- 12 více neshledáš:
- 13 jestli ještě na tvůj odpor
- 14 do Prahy si vyjedu,
- 15 tuť uvidíš, koho já si
- 16 místo tebe přivedu.

2.5 Nápisy a povídky

- 1 Chceš-li slavné jméno mítí,
- 2 pospěš si jen knihu zdítí:
- 3 vem si příklad z pana Hlupce,
- 4 ten je všude teď u kupce.

- 5 Na břehu stál kámen a na něm napsáno:
- 6 když zatopí voda tento kámen,
- 7 nejed' dále, sic po tobě amen.

- 8 U pošty křičel kdosi:
- 9 rychle, čerstvě, jako když vás někdo honí,
- 10 koně sem, sic – odjedu bez koní.

2.6 Myslíti a nemyslíti

- 1 Všickni myslejíce žít – nežijou –
- 2 a nemyslíce umřít – umrou.

2.7 Péče a radost

- 1 Péče a radost – nejsou-li rovné sobě?
- 2 Naděje s onou – s touto žalost dána tobě.

2.8 Teskno zdaleka hledět

1 U skály vysoké
2 ve chládku sedává
3 hoch můj modrookej,
4 píseň si zpívává.

5 Pod skalou potůček
6 z pramene se valí,
7 to pro jeho stádo
8 ten potůček malý.

9 Teskno jest mi odtud
10 tam na něho hledět,
11 raděj bych si přála,
12 vedle něho sedět.

13 Tam bychom sedíce
14 sobě povídali,
15 sví kdybychme byli,
16 co bychom dělali.

2.9 Láska

1 Ráda bych tě měla,
2 jen kdybych věděla,
3 jen kdybych věděla,
4 že budeš můj;
5 ale tak těžko je,
6 potěšení moje,
7 protože já nevím,
8 budeš-li můj.

9 Jen ty mě ráda měj,
10 na mne se nehněvej,
11 jen ty mě ráda měj,
12 já budu tvůj;
13 nebo to snadno je,
14 potěšení moje,
15 protože nechci bejt
16 nežli jen tvůj.

2.10 Barči zrak

1 Takový zrak Barka měla,
2 že v noci světla nechtěla.
3 A co myslíš, že dělala?
4 Z večera do rána spala.

3. Pohádky

3. 1 Pohádka o Jezinkách

1 Asi čtrnáctiletý pacholík, opuštěný sirotek, šel do světa, aby si službu
2 vyhledal. První den chodil nadarmo; neboť kamkoliv přišel, všude ho odbyli slovy,
3 že právě žádného služebníka nepotřebují. I bylo mu teskno, a nerádný byl žebral.
4 Druhého dne přišel k osamotnělé chaloupce, a tu jakýsi tichý nářek zaslechl. Dvěře
5 byly otevřeny, a on vstoupiv potichu blíže, vidí slepého starce, kterýž takto bědoval:
6 „Ach co nyní počnu? Kozy, kteréž mě živily, nemohu nyní na pastvu vyháněti, a ony
7 zahynou i se mnou – zahynou hladem. Kdož se nad mou bídou slituje!“ – Utichne, a
8 „marné bédování!“ myslí si, „zde široko daleko človíčka není, zde se nikoho
9 nedovoláš.“ – Vtom ubohý stařec kejchnul, a „pozdrav Pán Bůh, tatínku!“ vykřikl
10 pacholík, kterýž se byl posud zticha choval.

11 „Co mě to zde straší? – Co to?“ ptal se stařec.

12 „I nebojte se, tatínku!“ odpověděl hoch, „to jsem já, váš Janeček; vyť jste mě
13 vykejchnul.“

14 „Nu, budiž tomu jakkoliv,“ řekl zase stařec, „ale když se ke mně hlásíš, rád tě
15 přijímám, snad tě sám Bůh ke mně posílá; neboť mě veliké neštěstí potkalo. Podívej
16 se, co mi Jezinky učinily.“ – Přitom ukázal na prázdné dutiny pod čelem, kdež oči
17 míti měl.

18 „Co tedy chcete, abych vám posloužil, tatínku?“ ptal se pacholík, když byl
19 slepého starce politoval.

20 „Především vyžeň kozy na pastvu,“ řekl slepý, „jsou ve chlívků zavřeny již
21 od včerejška. Ale tamhle na hůrku je nehoň; sice na tebe přijdou Jezinky, a vyloupají
22 ti oči jako mně.“

23 „Nebojte se, tatínku, tam nepoženu.“ – Tak odpověděl pacholík stařečkovi,
24 aby ho upokojil; ale z dětské zvědavosti u sebe na tom se ustanovil, že tam právě
25 požene, aby zkusil, co jsou ty zlopověstné Jezinky. Slýchal sice, že lidem oči
26 vylupují – a však, že to ne silou, nýbrž svou krásou a chytrostí vyvádějí. Kdo prý jim
27 přijde nablízko, tomu se ukazují co krásné, přerozkošné panny, a ptají se, zdaž by
28 nechtěl jísti nebo píti, že mu rády poslouží. Kdokoliv ale jedno nebo druhé od nich
29 přijme, ten je ztracen; neboť jídlo i nápoj bývá napuštěno uspávacím lékem, a

30 jakmile kdo jednoho neb druhého okusí, tu sotva dva kroky učiní, položití se musí.
31 Pak se ho Jezinky snadno zmocní. Kdo ale jísti ani pítí nechce, toho zvou, aby se jim
32 dal česati. Ale i česání je záhubné jako jídlo nebo nápoj jejich. Kdo svou hlavou
33 jejich vedený snadně o oči přichází. – Takž i nešťastný stavec z chaloupky byl očí
34 zbaven, aniž by byl mohl do chaloupky se dostat, kdyby kozy samy nebyly ho
35 dovedly, načež je včera po paměti uzavřel.

36 Janeček tedy kozám otevřev, hnál je zrovna na hůrku, a oni tam již samy
37 spěchaly, neboť si pamatovaly, že tam včera dobré pastvy okusily, nevědouce jaké
38 neštěstí jejich hospodáře potkalo. Na cestě ale utrl si Janeček kus ostruží; neboť byl
39 slychal, že se na ostruží každá Jezinka chytí, když je lidská ruka na ni hodí. –
40 Dohnav kozy na hůrku, a ostruží dobře schovav, pustil je, aby se pásly po vůli.

41 Za malou chvíli vidí, an se k němu krásná dívka blíží, ukazujíc mu již
42 z daleka tak krásné jablíčka, jakých ještě jakživ neviděl. – „Ahá!“ pomyslíl si chytrý
43 pacholík, „jsi ty jedna z těch zlopověstných Jezinek? – Na mne jsi si špatně vyšla.“

44 Zatím se dívka přiblížila i ptala se: „Chlapečku, nechceš si na jablíčku
45 pochutnati?“ – „Nemám hladu, krásná panenko!“ odpověděl Janeček. – „To dobré
46 jablíčko můžeš i bez hladu snísti,“ řekla zase dívka, „a věř mně, že si dobře
47 pochutnáš!“ – „Já jablíčka jen rád vidím, ale jakživ žádných nejím,“ odpověděl
48 pacholík – „Ale snad budeš medovinu pítí?“ doložila panna a na to odběhla.

49 „Jedno jsem já šťastně odepřel,“ pomyslíl si Janeček, „ačkoli to dost
50 namáhání stálo! – Sílo neodpusť mě, ať mě zlá žena nezavede!“

51 Zatím přiběhla dívka ještě krásnější, majíc v ruce zlatou číši, a takto
52 k pacholíku promluvila: „Milý jinochu, mé sestře odepřel jsi žádost, nechť přijmout
53 od ní nejchutnější jablíčko na světě. Vezmi tedy tento sladký nápoj; vím, že máš
54 žízeň, a bude ti dobře chutnati.“ – „Nejkrásnější panno na světě!“ řekl hoch. „Nerad
55 bych poškrvnil tuto vzácnou číši sprostýma ustama, aniž jsem hoden, abych od
56 takové panny něco přijal, která by mohla býti ozdobou dvorů knížecích.“ – „O jak
57 nás rmoutí, že námi tak pohrdáš!“ vzdychla panna. „Sestra moje doma pláče, žes jí
58 pohrdnul, a podaného dárku nepřijal; a nyní mne též tak ukrutně odbýváš. Naše
59 největší rozkoš je někomu posloužití, ale i největší bolest opovrženu býti. Nemohu
60 pro žalost ani mluvit. Ještě sem pošlu naši poslední, nejmladší sestru – pro všecko
61 na světě!“ neodepři jí, oč tě bude žádati – a přijmi posloužení, jež ti bude podávati!“
62 – S tím odešla jako u velikém zármutku a poslala k němu nejmladší a nejkrásnější
63 sestru.

64 Janeček slýchal, že bývají obyčejně tři Jezinky pohromadě, a nyní se o tom
65 přesvědčil. Protož na to myslil, jak by se jich zmocnil; neboť že mu pokoje nedají,
66 pokud jim v něčem nepovolí, aneb neodejde, to již poznával. Uzavřel tedy na ně
67 s chytrou vyjítí.

68 I přišla nejmladší a nejkrásnější sestra, a tak přívětivě se na hochu usmála, že
69 skoro strachy dostával, aby ve svém boji neklesl.

70 „Aj, ty přísný, nedůvěřivý mládenče!“ promluvila panna. „Víš-li pak, jakou
71 bolest jsi mým sestřím způsobil, žes jim nevěřil a jimi pohrdnul? – Nechceš-li nás
72 všecky nešťastnými učiniti, vyslyš alespoň mou prosbu a neopovrhni mou službou.
73 Dej se mi, miloušku, vyčesati!“

74 „I jak bych já se mohl opovážiti, abych se dal od tebe česati?“ řekl pacholík.
75 „Jak bych mohl dopustit, aby tvé hebounké a čisté ručinky dotkly se mé sprosté,
76 zanedbané hlavy? – Odpusť, toho dovoliti nemohu. Nechci zhřešiti proti srdci
77 svému.“

78 Panna začala poznovu prosytit, a prosila tak sladce a dojemně, že Janečkovi
79 skoro již srdce měknouti začalo; a kdyby byl na vlastní oči neviděl, co se starému
80 hospodáři stalo, nebyl by povídkám uvěřil, že tak krásná stvoření člověka šálit
81 mohou. A kdyby byl třebaš prvním dvěma odolal, této třetí byl by se opřítí nemohl.
82 Ale vzpomena si na prázdné dutiny místo očí, jež byl v starcově hlavě viděl, zatřásl
83 se a zmužil se, a takto přetvářeně mluvil dále: „Ach, dívko spanilá, věř mi, odpírám
84 tvé žádosti. Ale pod jednou výminkou dám si vlasy česati, a sice pod tou, jestli že
85 dovolíš, abych já dříve tebe vyčesal.“ – „Aj! toť není věc slušná,“ vece na to panna –
86 „aby hoch dívku česal; nech ať já tobě dříve to učiním.“ – „Nemáš-li důvěry ke mně,
87 jakž já tobě věřiti mám?“ řekl chytrý pacholík. „Tys přišla se žádostí ke mně – proč
88 tedy nechceš dovoliti, abych dříve tobě maličkost učinil, kterou ty mně učiniti
89 žádáš?“

90 Ještě dlouho se hádali, jeden druhého přemlouvaje, až konečně panna svolila,
91 že se dá od něj česati. Sotva mu ale hlavu na klín položila, an již Janeček polehounku
92 ostruží vytáhl a dívce na outlé hrdélko hodil. I trhla sebou outlá dívka, a co na hrdle
93 má poznaje, hořce naříkati začala: „Ach zlý hochu, cos mi to za mou dobrou vůli
94 učinil! Já ti vše dobré přeji, a chtěla jsem tě oblažiti – a ty mne mučíš trním. Což pak
95 jsi si to smyslil?“

96 „Já tobě, panno, nic neučinil, aniž jsem o zlém kdy myslil. Vítr sem
97 ostružinku zanesl, a právě tobě na hrdlo ji hodil. Rád bych ti ji sundal, kdybych se
98 nebál, že bych tě teprv poškrábal.“

99 „Neboj se uškození; jen mi ji sundej, ať mě neumoří!“

100 „Sundej si ji sama; já se bojím.“

101 „Ach, já se nemohu hnouti! Tlačít' mě to trní, co největší tíže.“

102 „Snad budou moci sestry tvoje to ohyzdné trní sundat. Já sám počínám již
103 cítit ostrost jeho, a nechci na ně sáhnout, neboť se ho tuze bojím.“

104 „Tobě se nic nestane, vím to jistě; jen je sundej. Sestry moje by se polekaly
105 nade mnou; nesmějíť o tom ani zvědět. Jen to sám sundej, nežli zahynu.“

106 Ale Janeček nechtěl povolit, a protože musila upoutaná panna své sestry
107 zavolati. Sestry příběhly celé poděšené, a vidouce sestru chycenou, daly se do
108 strašného nářku. – „Proč nás tak trápíš, hrozný jinochu? Proč jsi tak ukrutně spoutal
109 naši mladou sestru?“

110 „Já, milé panny, nic neučinil, aniž jsem o zlém kdy pomyslel!“ odpovídal
111 hoch. „Víte ostružinku sem zanesl, a právě na hrdlo sestře ji hodil. Již bych ji byl
112 sundal, kdybych se nebál, že bych ji poškrábal!“

113 „Neboj se uškození! Jen trní sundej, a sestru osvobod'.“

114 „Sundejte je samy, já se bojím.“

115 „Nemůžeme my to ostré trní sundat; naše síly touto tíží ani nehnou.“

116 „Nevěřím vám všechněm; vy mě jen šálíte. Dokažte to dříve, a pak vám
117 uvěřím.“

118 „Jak pak máme tobě dokázati, že jsou naše síly slabé?“

119 „Všecky tři sáhněť a pomáhejte, a když ničeho nedokážete, pak já vám
120 pomohu.“

121 I zdráhaly se dlouho dívky, sáhnouti po ostružině; že ale Janeček povolit
122 nechtěl, konečně všecky tři ostruží se chytily. Tu ale povstal strašný nářek a prosba
123 nejvroucnější, aby je propustil. Janeček ale sáhnul po ostruží a panny ještě více
124 zapletl. Ty začaly naříkati a napomínaly jej, že jim slovo dal. I prosily ho vroucně,
125 aby je propustil, řkouce, že mu nikdy ještě neublížily, a že jen jeho dobré
126 vyhledávaly. Janeček ale jal se nyní holou pravdu mluvit: „Mně jste ovšem nikdy
127 ještě neublížily, ale jen proto, že jste nemohly. Znáám vás Jezinky, a vím, že jste na
128 mou zkázu vyšly. I nepustím vás dříve, až ubohému starci tamhle v chaloupce oči
129 vrátíte.“

130 I lekly se Jezinky, slyšíce jméno své; ale ještě pořád zapíraly, že to nejsou; že
131 neznají starce, ani oči jeho. Tu zahorel zlostí pacholík, trhnul všemi třemi, a táhl je
132 k chaloupce. Přišel s Jezinkami do chaloupky, požádal starce, aby s ním šel, že našel
133 lékaře, jenž umí nové oči dělati. Starec, ač docela nevěřil, předce povstal, právě, že
134 rád půjde pro své oči třebaš konec světa.

135 Šli jsou nyní zpátky všichni zas na hůrku; v pravé ruce vedl Janeček zlé
136 Jezinky, v levé ruce starce z chaloupky. Když přišli na hůrku, kázal starci, aby si
137 sednul a odpočinul, že lékař hned přijde. Poodkročiv s Jezinkami dále, začal jim
138 hroziti, že je poškrťí, neřeknou-li mu, kde jsou oči starcovy. Dlouho se Jezinky
139 k tomu neměly; že ale zahynoutí se bály, vedly Janečka do jedné jeskyně, aby si tam
140 oči vybral, a je pustil. Janeček ale pravil, že je dřív nepustí, až dají starci zase dobré
141 oči, tak aby viděl, jako jindy vídal.

142 V jeskyni bylo totiž očí veliké hromady, a protož těžko voliti. Bylo tu očí
143 všelikých zvířat a rozličných lidí. Jezinky vybraly tedy dvě očí a nesly je starci. Když
144 je ale starci v dutiny vložily, naříkal ubohý: „Ach, toť nejsou moje oči; těmato vidím
145 samé kočky.“ I hrozil Janeček smrtí Jezinkám, nedají-li starci jeho pravé oči. Tu
146 přinesly Jezinky zase jiné oči; ale když je starci v hlavu vložily, naříkal zase, že samé
147 medvědy vidí. Janeček hrozil znova Jezinkám, že je uškrťí, a hned také, aby se bály,
148 nejstarší zadusil. I ulekly se hrozně dvě mladší, a slíbily dát pravé oči starci. Přinesly
149 pak na to jeho vlastní oči a vložily je starci v dutiny. On pak prohlídna, strašně
150 vykřikl: „Chraň mě, Bože – vidím Jezinky!“

151 Ale Janeček jej potěšil, řka: „Nebojte se, otče, již vám neuškodí; jsouť v moci
152 mé!“ V tom obě na hromadu vrhnul, a ostružím zaškrtil, potom všechny tři v bahně
153 utopil.

154 Byly to bezpochyby v Čechách poslední, neboť od toho času nebylo slyšeti,
155 že by se byla kde jaká vyskytla. Že byly však Jezinky zlé osoby, ví se i tam, kde tuto
156 pohádku neznají; neboť zlým ženským a hubačkám až dosud přezdívá se: *Ty Jezinko!*
157 – nebo: *To je Jezinka!*

3.2 Pohádka o krásné zemance

1 Dávno, velmi dávno – jak to pověst hlásí,
2 živ byl v Čechách zeman s dcerou velké krásy.
3 Bohatý byl zeman, ale tuze nadut,
4 miloval své jmění, srdce ale neměl.
5 Takž i krásná dcera po otci se zvrhla,
6 pýchy plna jsoucí, každým pohrdala.
7 Jméno její nikdo nevypouštěl ze rtů,
8 krásnou zemankou jen nazýval ji každý.
9 Krása její ovšem mnohých přilákala,
10 mnozí požádali o zemanku krásnou,
11 šlechtí jonáci, bohatí a sliční,
12 ona ale všechny chladně odbývala,
13 nevědoucí sama, co má od nich žádat,
14 co by se jen z části vyrovnalo kráse,
15 nebo jejím statkům. – Tak naduta byla!
16 Myslí - často myslí, co by uložila
17 těm svým nápadníkům, šlechtným jonákům;
18 myslí – často myslí, ale v srdci lest jen
19 rozšiřuje byt svůj. Týrati je chtěla,
20 na to panna myslí. Převrácenou mysl,
21 pokažené srdce má zemanka krásná.
22 podivná myšlenka napadá tu dívce:
23 „Aj, myšlenko s nebes!“ zvolá u plesání,
24 „ty v můj mladý život nové blaho liješ;
25 ty mi budeš hochy shánět a přihánět,
26 ty je budeš také plašit a odhánět!
27 Aj, to budou pro mne zvláštní radovánky,
28 až uvidím chvátat všechny sem milánky!“
29 Běží honem k otci, vyjví mu nápad:
30 „Ohlas, otče, ohlas veškerým to krajům,
31 by se hlásil každý, kdo mě za choť žádá.
32 Kdo, co já chci, svede, ten mě bude míti,

33 at' je on si, kdo chce, bohatý neb chudý.
34 Dámt' já tvrdý ořech louskati těm pánům,
35 že si zuby zlámou všetečkové páni.
36 Zataj ale ještě, co tvá dcera žádá,
37 teprv až se sejdou, s nimi zahrajeme.“
38 Vyšle otec posly, všude po všech krajích,
39 aby zvali hostí, kdo kde zamilován
40 do zemanky krásné, že zemanka krásná
41 uloží jim práci, tu se zdarem kdo vyvede,
42 s krásnou nevěstou že domů pojede!
43 Se všech stran tu množství jinochů se sjíždí,
44 bohatých i sličných, vroucích milovníků,
45 a zemanka krásná z okna širokého
46 vyhlídá si v dáli, kdo as odkud jede.
47 Blízko u hradu již mnoho stojí hostí,
48 ale ještě větší množství je jich v dáli,
49 se všech stran se hrnou sem k zemance krásné.
50 Vjíždějí už na hrad, nestačí jim brána,
51 velký počet ořů ve hradě již stálo,
52 a na ořích bujných jinochové švarní;
53 ale ještě více jiných přijíždělo,
54 až se do hradu již branou jít nemohlo.
55 Zavřela se brána, přestalo se vjíždět.
56 Ohlášeno prvním, co zemanka krásná
57 od koho si žádá, kdo ji svou chce zváti:
58 Samojízdný vůz prý musí ženich míti
59 a v něm bez potahu pro zemanku přijet.
60 Diví se tu v hradě úloze té všichni:
61 „Nač ta marná žádost? Proč nás darmo tejrá?
62 At' si blázny svolá, s nimi žerty tropí!“
63 Na to propuštění mládenci jsou první,
64 a do hradu za ně puštění jsou druzí.
65 Ohlášeno druhým, co nevěsta žádá:
66 Samojízdný vůz prý musí ženich míti,

67 a v něm bez potahu pro zemanku přijet.
68 Diví se tu opět úloze té všichni:
69 „Nač ta marná žádost? Proč nás darmo týrá?
70 Ať si blázny svolá, s nimi žerty tropí!“
71 Zase propuštění ze hradu jsou druží,
72 a do hradu za ně vpuštění jsou třetí.
73 Ohlášena třetím zemančina vůle,
74 a i třetí hejno úloze se diví.
75 Zprotiví se všechněm takovéto žerty.
76 Hněv tu hárá v prsou, zlost jim kypí ze rtů,
77 pomstu volá každýá v rozjitřeném srdci,
78 ve hněvu a zlosti chvátá každý domů,
79 laje krásné dívce, dívce pošetilé.
80 Přijde noc tichounká, podává sen libý,
81 a po cestě každý rád si odpočívá.
82 Když pak procitne zas, jinak ráno smejší,
83 nežli včera večír, když byl unaven.
84 „Není zlá ta dívka, jak se včera zdála,
85 čtveračivost je to, vždyť se jenom smála.
86 Kdo to vyvést může, ať si vyvede,
87 třebaš ať na voze bez kol přijede!“
88 Tak dnes mudrovali včerejší zlí páni,
89 skoro všichni jsou již jiného dnes zdání.
90 „Ať jen každý dělá, co tu dělat může,
91 komu štěstí přeje, v poušti najde růže.
92 Obstarámť já vozík, jaký budu moci.
93 Krásná je to dívka, kdo ji dostane,
94 tomu život jako v ráji nastane.
95 Kdo ji nedostane, což ostatně ztratí?
96 Vždyť má vůz, ať ho trochu dráže platí,
97 a jestli z nás někdo sám vůz dovede,
98 toť se mu tím lépe při tom povede.“
99 Tak dnes každý jinoch vymlouvá tu pannu,
100 odložitě přes noc všechnu zlost na stranu.

101 Zmejli se ale všichni v zemance,
102 kdo se jí zastával jakož ochránce,
103 všemu přičinění jejich se jen smála,
104 kdekoliv chodila, kdekolivěk stála:
105 „Ach vy milí blázni, úlohy nechejte,
106 raděj někde jinde k nevěstě se mějte!“
107   Změřila čas luna, změřila čas druhá,
108 a když třetí přišla, byla půtka tuhá.
109 Všude plno vozů bez potahu jelo,
110 tak se divné jízdy každému teď chtělo,
111 shůry dolů jezdil každý jako divě;
112 jak to s vrchu půjde, čekal každý chtivě.
113 Co as počínali? Tahat se nesmělo;
114 muselo se tlačit, stát-li se nechtělo.
115 Co se jich tu sjelo, všecko se jen smálo,
116 tento že je blázen, jinému se zdálo;
117 když se najezdili, vrátili se domů,
118 každý si pak myslil: Což je po tom komu?
119 Po neděle mnohé trvala ta půtka,
120 pro diváky chutná, lákavá lahůdka. –
121   Od hradu přes pole, v neveliké dáli
122 čtyry chaloupky tam vedle sebe stály,
123 pátá byla větší, nad ostatní čněla,
124 jako by jim panský poroučeti chtěla.
125 V té větší chalupě žil jen sedlák český,
126 na světě nic neznal, nežli způsob veský;
127 sprostý, ale dobrý, rád si také zpíval,
128 zvláště když za pluhem na poli chodíval.
129 Poctivý ten sedlák vychoval tři syny;
130 švarní hoši byli, silní jako buky.
131 Ti tři hodní hoši, švarní synáčkové,
132 cvičili se rádi ve všelike práci,
133 a že sílu vozů blízko uviděli,
134 již i také sami pokusit se chtěli?

135 V kolářství je cvičil Jaroš, moudrý strýček,
136 stromy porážeti učil je tatíček.
137 Přistoupí tu Stašek, nejstarší syn k matce.
138 „Matko milá,“ praví, „vyslyšte mou prosbu!
139 Přistrojte mi k zejtrí na celý den stravu,
140 do lesa já půjdu dvě hodiny vzdáli,
141 vyhlídnu tam strom si, na vůz samojízdný,
142 pořídím snad více, než onino všichni,
143 a když nepořídím, aspoň nepokazím.“
144 Zraduje se matka z nejstaršího syna,
145 připraví mu jídla na celý den dosti,
146 a Stašek nastoupí časně ráno cestu.
147 Brzičko byl v lese, uměť rychle chodit!
148 Ejhle, tu dva duby, nade všechny krásné,
149 před sebou již vidí bez všeho hledání.
150 „Dál nepůjdu,“ praví, „krásnějšího stromu
151 nenaleznu v lese, z těch jeden padne.
152 Zatím odpočinu, hlad mě upomíná,
153 a tahle studánka uhasí mou žízeň!“
154 Sedne, počne jísti, hledí na ty duby,
155 myslí, který asi z obou vybere.
156 Najednou tu před ním vážný stařec stojí.
157 „Zdař Bůh, milý synu,“ mluví stařec vážný,
158 „sousto chleba nemám již teď na den druhý,
159 dej mi jen dost málo, abych nezahynul.“
160 Odpoví mu Stašek: „Stařečku můj milý,
161 rád bych já ti pomoh, kdybych jen měl síly,
162 já mám ale strávit celý den tu v lese,
163 a to sotva malá zásoba má snese.
164 Jdi jen tady vlevo, hnedle z lesa vyjdeš,
165 potkáš dobrých lidí, k jídlu také přijdeš.“
166 „Naděl Pán Bůh stokrát za tu dobrou radu,“
167 odpověděl stařec, ubíral se dále.
168 Pojedl sám Stašek, z praménku se napil,

169 natáhl se ještě – potom k dílu kvapil.
170 Vezme topor v ruku a přistoupí k dubu.
171 Padne rána první, padne rána druhá,
172 po třetí pak ráně spouští Stašek topor;
173 dřevo pokažené uvidí hoch v dubu:
174 „Kdož by hledal zkázu pod tou krásnou korou?“
175 Zamumlá sám k sobě rozmrzelý Stašek.
176 Přistoupí k druhému, zdvihne topor těžký,
177 padne rána první, padne rána druhá,
178 a po třetí ráně rozdrtí se ocel.
179 Nepřeje mi štěstí, navrátím se domů!“
180 Mumlá opět k sobě rozmrzelý Stašek.
181 Sebere si ocel, a pospíchá domů.
182 „Nepřeje mi štěstí,“ praví, přijda k matce;
183 sekeru jsem rozbil o kamenné dřevo.
184 Jdi ty zítra, zkus to, mladší bratře Hašku;
185 mně se nezdařilo, snad se zdaří tobě.“
186   Syn ten mladší, Hašek, začne prosit matku:
187 „Matko moje dobrá, vyslyš prosbu moji,
188 na zítří mně přistroj na celý den stravu,
189 do lesa též půjdu, dvě hodiny vzdáli,
190 tam si vyhlídnu strom na vůz samojízdný;
191 snad se lépe zdaří mně než bratru mému.“
192 Zraduje se matka ze mladšího syna,
193 ustrojí zas jídlo na zejtrejší cestu,
194 a tak časně ráno spěchá Hašek k lesu.
195 Dosti záhy přijde do zrostlého lesa,
196 uvidí dva duby, krásné, silné duby.
197 „Dál nepůjdu,“ praví „krásnějšího stromu
198 nenaleznu v lese; z těchto jeden padne.
199 Zatím odpočinu, hlad mě upomíná,
200 a tahle studánka uhasí mou žízeň.“
201 Sedne, počne jísti, hledí na ty duby,
202 myslí, který asi z obou vyběře.

203 Najednou tu před ním vážný stařec stojí.
204 „Zdař Bůh, milý synu,“ mluví stařec vážný;
205 „sousto chleba nemám již teď na den druhý,
206 dej mi jen dost málo, abych nezhynul.“
207 Odpoví mu Hašek: „Stařečku můj milý,
208 rád bych já ti pomoh, kdybych jen měl síly.
209 Já mám ale strávit celý den tu v lese,
210 a to sotva malá zásoba má snese.
211 Jdi jen tady vlevo, hnedle z lesa vyjdeš,
212 potkáš dobrých lidí, k jídlu také přijdeš.“
213 „Naděl Pán Bůh stokrát za tu dobrou radu!“
214 Odpověděl stařec, ubíral se dále.
215 Pojedl sám Hašek, z praménku se napil,
216 natáhl se ještě, potom k dílu kvapil.
217 Vezme topor v ruku a přistoupí k dubu:
218 „Krásný jsi, ty strome, krásné mi dáš dříví.“
219 Takto myslí Hašek, jako myslil Stašek,
220 ale jako Stašek, tak se zmejlil Hašek.
221 Padne rána první, padne rána druhá,
222 a po třetí ráně spouští Hašek topor;
223 dřevo pokažené uvidí hoch v dubu.
224 „Kdož by hledal zkázu pod tou krásnou korou?“
225 Zamumlá sám k sobě rozmrzelý Hašek,
226 přistoupí k druhému, zdvihne topor těžký.
227 Padne rána první, padne rána druhá,
228 a po třetí ráně rozdrťí se ocel.
229 „Nepřeje mi štěstí, navrátím se domů!“
230 Mumlá opět k sobě rozmrzelý Hašek,
231 sebere si ocel, a pospíchá domů.
232 „Nepřeje mi štěstí,“ praví, přijde k matce,
233 „sekeru jsem rozbil o kamenné dřevo;
234 vedlo se mi věru, jako bratru mému!“
235 „Nechte marné práce, nepřeje vám štěstí,
236 jenom komu přeje, samo cestu klestí.

237 Tato nehoda snad před horším vás chrání,
238 jako na výstrahu vozík dělat brání,
239 tak pravila matka, těšíc milé syny.
240 To když Blažek slyší, nejmladší syn její,
241 přistoupí on k matce, začne také prosit:
242 „Matko moje drahá, vyslyš prosbu moji,
243 přistroj mně též zejtra na celý den stravu.
244 Půjdu i já hledat do lesa své štěstí,
245 snad se mi to zdaří lépe nežli bratrům.
246 Neníť slepé štěstí, co se lidem daří,
247 jen co Pán Bůh přeje, to se nepomaří!
248 A kdo zbožně doufá – Boha nepokouší,
249 dílo snadno svede, šťastně sílu zkouší.“
250 „Aj, kam myslíš, synu, nejmladší mé dítě?“
251 Promluví naň matka vzbouřená tou řečí:
252 „Jestliže se starším nedařilo bratřím,
253 jak se může zdařit nejmladšímu tobě?
254 Nevypínej čelo, nechtěj hanbit bratry.
255 Málos ještě zkusil, ostaň raděj doma.“
256 Odpoví zas matce nejmladší syn Blažek:
257 „Pravdu pravíš, matko, málo jsem já zkusil,
258 ale proto čas je, abych něco zkoušel;
259 začít jednou musím, mám-li k čemu býti,
260 bratří z mého díla budou radost míti.
261 Na má léta nehleď, jsou to jarní květy,
262 a Bůh někdy staví z malých zrněk světy!“
263 Záhy ráno vstane na tu práci Blažek
264 a od matky vezme na celý den stravu.
265 Kráčí Blažek z domu, po cestě se modlí:
266 „Milý Pane Bože! Uděl požehnání,
267 jestli se mé dílo k dobrým koncům sklání!“
268 Tak se zticha modlí nejmladší syn Blažek,
269 rozměřeným krokem kráčí chutě k lesu,
270 přijde tam a hle, dva krásné duby spatří,

271 kolem stinné houští, libovonnou trávou.
272 Bez poškvřny stojí oba krásné duby,
273 nikde žádná stopa, že kdo šlapal trávou.
274 „Kde jsem?“ zvolal Blažek, „Toť jsou živé ráje!
275 Mnohokrát jsem již prošel tyto háje,
276 zde však moje noha ještě neprodlela.
277 Takovouto krásu ve snách jsem jen vídal,
278 ve snách čarodějných, když se mi to zdálo,
279 že se děvče z hradu na mne libě smálo.
280 Vídalť já jsem ve snách zelené sedátko,
281 a na něm to drahé růžové poupátko!
282 Vedle šuměl pramen, zrcadélko jasné,
283 všecko jako tady, nad čím zrak můj žasne.
284 Ach, snad je to místo zasvěceno k práci,
285 k práci mně tak milé, mně tak důležité.
286 Krásná zemanko! Ty nevíš, co jsi vyřkla
287 prohlášením svým! Ač to těžká práce,
288 přece nový život probudilo ve mně
289 prohlášení tvoje o podivném voze.
290 Srdce moje k tobě zahořeloť dávno,
291 zahořelo tehdáž, když já sekal trávou,
292 a ty, dívko, v žitě hledala jsi chrpu.
293 Ale stejně s láskou jala srdce bázeň,
294 naději jsem neměl, prostý synek selský;
295 nyní však se blíží, naděje se zmáhá,
296 a má ruka mladá chutě k práci sahá.
297 Pán Bůh mě tu uvidí, s tou mou duší čistou,
298 jestli se mu zlíbí, dá mi pomoc jistou!“
299 Domluvil – a zticha usadil se v trávě,
300 aby odpočinul, posilnil se jídlem,
301 a pak začal práci, práci důležitou.
302 Sotva ale s jídlem rozváže si šátek,
303 již tu před ním opět stojí vážný stařec.
304 „Zdař Bůh, synu milý,“ mluví stařec vážný,

305 „sousto chleba nemám – a to dva dny dlouhé,
306 dej mi jen dost málo, abych nezahynul.“
307 „Vítej mi, stařečku,“ pozdraví ho Blažek.
308 „Sedni, pojez se mnou, máme oba dosti!“
309 Posedělit' na to, jedli do sytosti.
310 Poděkuje stařec, požehnání slíbí,
311 a již opět z očí mladíkových zmizí.
312 Ale nohy jeho nesklánějí trávu;
313 vznášit' on se nad ní, rozplyne se v mlhu.
314 Podíví se Blažek, neví, co má soudit;
315 podívá se k nebi, znamená se křížem,
316 sklopí oči k zemi, uhodí se v prsa.
317 Nato zdvihne topor, rychle stoupí k dubu.
318 Padne rána první, padne rána druhá,
319 po třetí pak ráně vypadnou tři prkna,
320 prkna uhlazená, pěkně obarvená,
321 červeně a bíle jsou již okrášlená.
322 Blažek pustí topor, na prkna se dívá,
323 a prkna se hýbou, ač on odpočívá;
324 vůj již sám se skládá, Blažek jenom hledí,
325 a nežli on se nadá, ve voze již sedí.
326 Za kolem již kolo otáčí se honem
327 a vůz přímo k hradu kvapí divým shonem.
328   U rolníka otce sedí ale bratří
329 venku před chaloupkou, mluví o Blažkovi:
330 „Nevrací se Blažek, snad se domů stydí.
331 Aj ten moudrý bratr, proč nezůstal doma?
332 Sotva více svede než my oba spolu.“
333   Tu však náhle skočí oba bratří vzhůru,
334 upřeně tam hledí na západní stranu.
335 „Co to běží k vršku? Vida, přímo k hradu?
336 Toť vůz samojízdný! Čí to asi dílo?
337 Nekonal že člověk, pekelné to dílo!“
338   Vyběhla tu matka, vyběhl s ní otec;

339 Pojímát' je bázeň z podivné té jízdy.
340 Najednou tu matka vzkřikne hlasem strašným:
341 „Běda mně, ubohé, běda vám i všechněm!
342 To náš syn je, muži, to váš bratr Blažek!
343 Jindy býval hloupý, teď je ale bídný;
344 omámil ho ďábel – on mu zjednal vozík.“
345 Řekl otec matce: „Nezoufej si ženo!
346 Nevěř jenom na zlé. Proč pak zlému duchu
347 přiřítáš to dílo? Proč ne Pánu Bohu?
348 Dobrý býval Blažek, nejmladší náš synek,
349 dobrým ale Pán Bůh pomáhá ve práci.
350 Také ještě nevíš, zdali on to jede,
351 na takovou dálku oko tvé je slabé.
352 Já však půjdu na hrad, tam se všeho dovím.“
353 Vzal na sebe oděv, uchopil se hole,
354 a pospíchal na hrad přes luka i pole.
355 Na hradě již také divili se vozu
356 vidouce ho k vrchu polehounku běžet.
357 Lekla se ho krásná zemanka tam v hradě,
358 leknul se ho mladý u zemana sluha,
359 Mstivoj se ho leknul, oulísna to liška;
360 sám' on po zemance, po té krásné pásl.
361 Sotva Blažek spatří, honem spěchá k bráně,
362 s lichotivou tváří hosta u ní vítá,
363 sám ho ssadí z vozu, do hradu ho vede,
364 tam ho ale zase odevzdává jiným:
365 „Veďte pána,“ vece, „ku zemance krásné!“
366 Sám se ale zase k vozu honem vrátí.
367 Služebníci hocha v hradě provázejí,
368 dávají mu vědět, že zemanka krásná
369 není dnes již v hradě, že si vyjela;
370 ona ale zatím tajně vyšla z hradu
371 dal' jí Mstivoj lstivý tuto zrádnou radu.
372 Nepomyslil Blažek na lest lidu žádnou,

373 čeká dosti dlouho na zemanku krásnou.
374 Když ho celým hradem třikrát provodili,
375 teprv, že se vrací, jemu oznámili.
376 Vyjde Blažek z hradu, a zemanka krásná
377 vystupuje z vozu; ve voze pak ještě
378 sedí Mstivoj Istivý, nevšímá si hocha.
379 Blažek ale stoupá před zemanku krásnou,
380 pozdvihne svých očí, pohlédne jí ve tvář.
381 Nový zápal proběh mladíkovi oudy!
382 „Vděkúplná panno,“ jsme se posléz mluvit;
383 „zde stojí tvůj sluha, přijmi jeho dílo,
384 podařilo se mu, co je tobě mílo.
385 Bezpotažný vůz, on jezdí v pravo, v levo,
386 nyní bude tvůj, ty krásy plná děvo!
387 Sluhovi-li podáš nyní k sňatku ruky,
388 jestliže ho zbavíš dávné lásky muky!“
389 „Tak se stane jistě, prositeli mladý;
390 ale nevím, k čemu třeba tvój rady?
391 Tu je vůz a na něm zhotovitel jeho;
392 ten již odplacen i bez mluvení tvého.“
393 Tak zemanka krásná odbývala Blažka,
394 nechala ho státi, vejdoc ve hrad dále.
395 Přistoupí tu Blažek ku Mstivěji Istnému;
396 „Pane,“ praví, „nevím, co ta dívka myslí.
397 K čemu nazývati tebe pánem vozu;
398 k čemu žerty tropit, se věcí tak vážnou?“
399 „Co chceš, hochu mladý?“ táže se ho Mstivoj;
400 „nerozumím věru, co tu od nás žádáš.“
401 Rozhněvá se Blažek, silným hlasem vzkřikne:
402 „z vozu sejdí, pane, jiného nic nechci!“
403 Do smíchu se dá teď Istivý Mstivoj nahlas,
404 křikne na pochopy, jenž tu blízko stáli:
405 „Zbavte člověka mne, on je pomínutý!“
406 Pochopové honem Blažka z hradu ženou.

407 Hněv a žalost proudí ve všech oudech hochu;
408 ještě jednou zhlédne na podvodný hrad,
409 potom kvapem pádí, co jen může, k lesu.
410 V tom tu starý otec ku hradu se blíží,
411 vidí syna hochu, jak utíká z hradu.
412 „Blažku, synu, poslyš! Kam se letem ženeš?“
413 Neslyší však Blažek hlasu otce svého,
414 letmo pádí k lesu, aniž se ohlídá.
415 „Jistě že on běžel za tím vozem divným;
416 tudíž pozapomněl sekeru snad v lese.“
417 Tak si myslí otec, přiblíží se k hradu,
418 a jak přijde k bráně, otvírá se brána,
419 z brány vyjíždí pak přepodivný vozík,
420 na vozíku sedí lstivý sluha Mstivoj,
421 vedle něho zemanka pak krásná.
422 „Krásný pán to sedí na podivném voze;
423 ale jeho moudrost převyšuje krásu,
424 on ustrojit uměl vůz ten samojízdný.“
425 Tak si myslí otec, navrátí se domů,
426 doma poví matce, že to nebyl Blažek,
427 co jel na tom voze.
428 Blažek ale zatím stál již opět v lese,
429 smutně hlavu věšel, zlobil se i styděl;
430 přál si, by ho domov více neviděl.
431 „Jakáž nyní pomoc?“ promluví sám k sobě,
432 začne přemejšleti, bolestí je zmožen;
433 vtom tu náhle před ním stojí stařec vážný.
434 Ulekne se Blažek, nemůž promluvíti,
435 ale stařec dobrý promluví sám k němu:
436 „Nelekej se, synu, nebudiž tak smuten;
437 ještě jednou bude pomoženo tobě,
438 opatrněj ale, musíš jednat dále.
439 Ejhle! tady prsten z nejčistšího zlata;
440 ten si nastrč na prst, na prst vedle palce,

441 pravou ruku vezmi, na levou ho nastrč.
442 Budeš-li co žádat, žádost se ti splní,
443 jestliže dle mé rady zachováš se věrně.
444 Nežádej nic zlého – sice prsten zkazíš!
445 Když pak žádost vyřkneš, přidej tato slova:
446 Chceš-li, Pánů Pane, ono se to stane!
447 Při tom také prstem u pravého palce
448 prstenu se dotkni na té levé ruce.
449 Člověku však nezjev prstenu moc tajnou!
450 Před zemankou krásnou měj se na pozoru.“
451 Řekne to a zmizí stařec vážný z lesa.
452 Diví se tu Blažek, co se to s ním děje,
453 neví, kdo mu vlastně tolik blaha přeje.
454 Zhluboka si vzdechne, přemítá řeč starce:
455 Víra se v něm budí, víra jako skála.
456 Nyní vzhledne k nebi, na prsten se shlédne,
457 vzhledne k nebi zase, prstenu se dotkne,
458 a pak mluví slova: „Navrať se mi voze,
459 samojízdný, drahý, na místě tu budiž.
460 Chceš-li, Pánů Pane, ono se to stane!“
461 A hle! Samojízdný jede vozík z hradu,
462 sám a sám tu jede, ba již tady stojí,
463 již i Blažek na něm do hradu se vrací.
464 Tu hle! Brána sama otvírá se hlučně,
465 zatřese tu silně hluk ten celým hradem,
466 na hradě pak všecko poleká se hrozně.
467 Ustrašená dívka neví, co má činit,
468 bojí se teď pomsty, omlouvá svou vinu;
469 při tom ale prosí také za Mstivoje,
470 že ho láska svedla k podvodnému činu.
471 „Sem pojd' ke mně, dívko!“ praví dobrý Blažek,
472 „Nemyslím, žes vinna. Avšak toho lháře,
473 ani vidět nechci; ať se rychle sklídí!“
474 Nato jedou z brány spolu kolem hradu,

475 objedou ho dvakrát, do brány zas vjedou.
476 Naproti nim vyjde zeman sám, ten hrdý,
477 přeje štěstí dceři, přeje štěstí hochu,
478 jemu podává co pánu hrad i všecko zboží.
479 „Ponech si své zboží,“ odpovídá Blažek.
480 „Nade všecko zboží jest mi dcera tvoje;
481 mámť já všeho dosti jedním darem božím,
482 doufám také, že ho ještě jiným zbude.
483 Ohlas jen náš sňatek slavně po všech krajích,
484 ať se rozveselí všickni dobří s námi.
485 Ať jen, kdo chce, přijde; hojnost bude všeho!“
486 Ohlášen byl sňatek hlučně po všech krajích,
487 poslal také ženich k rodičům svým posla.
488 Zradovali jsou se s Blažkem nyní všichni,
489 přejíce mu štěstí do nového stavu.
490 Zvláště ale matka divila se nejvíc,
491 radujíc se velmi z nejmladšího syna.
492 Uplynul čas rychle, svatební den přišel,
493 sjížděli se hosté, až nebylo místa.
494 V nesnázi tu velké vězel hrdý zeman;
495 slíbilť mu zeť jeho: Já obstarám všecko!
496 Posud ale ani sebemenších příprav
497 nebylo tu vidět; ano před chvilenkou
498 odjel Blažek z hradu, jakoby nevěděl,
499 jaká má být slavnost dnešního dne v hradě.
500 Najednou tu ženich k bráně se zas blíží,
501 s komonstvem velikým do brány, hle, vjíždí,
502 až se starý zeman množství lidu leká.
503 Náhle se tu brána daleko rozšíří,
504 hrad se proměňuje v rozsáhlé město,
505 po celém pak městě hostů se jen hemží,
506 jenom v stinných sadách jednotliví klemží.
507 Středem města teče stříbrovodá řeka
508 a nad řekou upnut most je ze křišťálu;

509 u povětrí nad ním stoly upevněny,
510 nesčíslné stoly skvostně ustrojeny.
511 Kolem u všech stolů vidět vzácné hosti,
512 čeho se jim zachce, všeho mají dosti.
513 Když kdo něco snědl, samo se uklízí,
514 a již jiné jídlo samo jíst pobízí.
515 Dobře se jí, pije, všecko je veselo,
516 až se jim naposled i tance zachtělo.
517 Hýbají se stoly, každý níž se snáší,
518 na mostě se z toho zlatý prášek práší;
519 i most rozplyne se v pouhou jenom páru,
520 není pod ním vidět, než prohlednou čáru.
521 Zmizí též i řeka, zmizí vše vody,
522 aniž pozůstává dost malinké škody.
523 Tu na místě vody okvětená louka,
524 a po celé louce zvučná hudba houká.
525 Všecko se jen hemží v pouhé veselosti,
526 zdá se, že dnes sotva budou míti dosti.
527 Než najednou zvučně trouba tu zahouká,
528 a již jednoho ni hosta nemá louka;
529 Již nevidět louku, slunce již zachází,
530 a host každý doma do svých dveří vchází;
531 po tom krátkém, ale slavném hodování
532 jen již raděj spáti každého je přání.
533   V mámivém snu všecko brzy odpočívá,
534 jenom v hradě párek na sebe se dívá;
535 co kdo hezkého ví, druhému to poví,
536 až i o tajemství nevěsta se doví;
537 prstenem co může, zjeví jí miláček,
538 nedbá, že milenka zchytralý je ptáček.
539 Posléz ani ženich přemožen je spaním,
540 k odpočinku dívka zdlouha kráčí za ním.
541 Pospávat' již Blažek, o sobě již neví,
542 a ještě ze spaní všelico jí zjeví.

543 Toho dívka hledí honem použití
544 a tak z toho všeho prospěchu nabýti;
545 protož potichounku po prsténku sáhne,
546 hezky polehounku z prstu mu ho stáhne,
547 na prst vedle palce, na levou to ruku,
548 dá si prsten zlatý, beze všeho hluku.
549 Již i zkoušku činí na tom kroužku zlatém,
550 by se přesvědčila o klenotu vzatém.
551 Nevěděla, že jen jednou se jí zdaří,
552 jedním prohřešením, že pak všecko zmaří.
553 Prstenu se dotkne, jakož sám jí zradil
554 Blažek, v rozkoši když zrádná líčka hladil:
555 „Chceš-li, Pánů Pane, ono se to stane,
556 ať tu Blažek v pustém poli zůstane.
557 Pro mne pak ať nový v povětrí hrad stojí,
558 já tam a můj Mstivoj na vždy budem svoji.“
559   Sotva slova vyřkla, všecko se to stalo,
560 převysoko hrad se u povětrí vznášel.
561 V povětrí nad mořem v hradě, v krásné síni,
562 prochází se Mstivoj se zemankou krásnou,
563 povídají sobě o budoucím blahu;
564 ale blaho jejich dlouho netrvalo.
565 Hlad je začal trápit – zvěděli tu teprv,
566 že jsou mnohem chudší, nežli bídný žebrák.
567 V hradě ani sousta do úst nenalezli;
568 prsten kradený již nechtěl déle sloužit,
569 jakž byl stařec v lese Blažkovi to řekl,
570 že jím nesmí hříšná vyplnit se žádost,
571 sic že ztratí kouzla svého sílu.
572 Po druhé když chtěli na prsteně pomoc,
573 začal ruku hříšnou převelice tlačit;
574 nemohli jím ani na prstě již pohnout,
575 nemohli ho stáhnout, zlomit ani ohnout.
576 Hladem zoufaje si, vrh se Mstivoj v moře,

577 zemanku pak vrhlo do nemoci hoře.
578   Ostavený Blažek probudí se zatím,
579 ze sna nejsladšího probudí se v hrůzu:
580 „Kde jsem, Pane Bože?“ sebe sám se táže.
581 „Co se děje se mnou? – Ha, kde prsten zlatý?
582 Ó já bídný člověk, sebe sám jsem zradil.
583 Že jsem neposlechl, co mi stařec radil!
584 Krásná jenom tedy je ta panská panna,
585 jinak ale zlá je u ní každá strana.
586 Lhavé byly její tolik lichotivé řeči,
587 a já blázen myslil, že jsem u bezpečí!
588 Vzala mi však prsten, je s ním nyní v dáli;
589 ať dá ale pozor, ať se neošálí!
590 Neboť, co tu zděla, k zlému patří dílu,
591 a zlým dílem ztratí prsten svoji sílu.
592 Bohu poručeno! – Co se nedá změnit,
593 toho člověk snášej. Jen pryč honem odtud,
594 jenom v kraje cizí doneste mě oči;
595 zdeť mi jenom posměch všude v cestu vkročí!“
596 Takto úpí Blažek, rozžehná se s vlastí,
597 do cizin se žene, zmořen těžkou strastí.
598   Daleká je cesta před zklamaným hochem,
599 aniž na to myslí, kam ho vedou kroky.
600 Změří luna časy, změří na to druhé,
601 Blažek ještě kráčí, spěchá bez umdlení;
602 sedm vrchů přešel, sedmero řek přeplul,
603 život chránil pouze kořínky a vodou.
604 A když po třetí již luny časy měří,
605 ocítí se Blažek v dlouhém, černém lese;
606 tu ho pojme bázeň, v duši se mu steskne.
607 „Ach, kam jsem se dostal!“ zvolá skoro s pláčem.
608 „Proč jsem otce a matku pozůstavil v hoři?
609 Proč jsem se jen vzdálil od svých dobrých bratrů
610 proč opustil kraje, louky, pole, sady,

611 kde se hojnost rodí, kde je pokoj všady?
612 Pomiluj mě, Pane! Ulev mého trestu!
613 Nedej zahynout mi v tomto černém lese!“
614 Nato kráčí smělym krokem dále;
615 a když dále kráčí, naděje v něm živne.
616 Najednou tu slyší volati se jménem;
617 slabě slyší volat: „Pis-pis, pis, pis, Blažku!“
618 Zastaví se Blažek, ohlídá se všude,
619 strachuje se hlasu, raduje se z hlasu.
620 Neví, co má soudit, zticha kráčí dále,
621 pět, šest kroků dále, a zas slyší volat:
622 „pis-pis, pis, pis, Blažku!“
623 „Jaké to jsou hlasy? Bloudím tu snad ve snách?
624 Ó, kým je to všecko jenom pouhé zdání,
625 abych brzo procit, u matky se octnul.“
626 Opět zvolna kráčí pět, šest kroků dále,
627 a hle bílá myška, krásná myška bílá,
628 vyběhne mu v cestu, postaví se před něj,
629 a po třetí volá: „Pis-pis, pis, pis, Blažku!
630 Vezmi myšku s sebou; pomohu já tobě,
631 bude-li kde třeba; nedbej, že jsem malá.“
632 „Aj, ty myško malá, hezounká ty myško,
633 jestli se ti líbí, já tě s sebou vezmu;
634 do kapsy tě strčím; snad tam najdeš drobky.
635 Dlouho ale, věř mi, u mne nevydržíš.“
636 Pět, šest kroků pojde, znovu slyší volat:
637 „Ká, ká-ká, ká, Blažku!“ Zastaví se Blažek.
638 „Proč mne voláš, myško?“ ptá se myšky bílé.
639 „Já tě nevolám, to někdo jiný volá!“
640 Podívá se Blažek, a když pojde dále,
641 slyší znovu volat: „Ká, ká, ká, ká, Blažku!“
642 Ohlídá se Blažek, nevidí však duše,
643 jde zas dále. I tu potřetí již slyší:
644 „Ká, ká-ká, ká, Blažku!“

645 Na to v cestu vlítne vrána s chocholinkou,
646 s chocholinkou zlatou, začne takto prosit:
647 „Vezmi vranku s sebou, pomohu já tobě,
648 bude-li kde třeba, nedbej, že jsem malá.“
649 „Aj, ty vranko hezká s chocholinkou zlatou,
650 jestli se ti líbí, já tě s sebou vezmu,
651 u mne ale jenom samé hlady zkusíš.“
652 „Podívej se stranou,“ odpovídá vrána,
653 jen pět kroků vlevo, najdeš sladkých třešní!“
654 Zradoval se Blažek, šel pět kroků v levo,
655 našel hojnost třešní, třešní zralých, sladkých.
656 Občerstvil se mladík, zmužně kráčel dále;
657 vranka na rameně, myška v kapse sedí.
658 Blažek ale pilně do dálky jen hledí.
659 Pojdou pět, šest kroků, znova slyšet volat:
660 „Bek, bek, bek, bek, Blažku!“ „Kdo to zase volá?
661 Vranka-li či myška?“ „Já to nejsem, já ne!“
662 Myška s vrankou křičí: „Někdo jiný volá!“
663 Ohlídá se Blažek, nikdo tu však není.
664 Jde zas pět, šest kroků, slyší opět volat:
665 „Bek, bek, bek, bek, Blažku!“ Nikde živé duše.
666 Po volání třetím vyběhne pak srnka,
667 zlatorounná srnka, začne Blažka prosit:
668 „Vezmi srnku s sebou, zlatorounou srnku,
669 budu já ti Blažku, jistě nápomocna.“
670 „Jestli se ti líbí – já tě s sebou vezmu.
671 Co však u mne počneš? Jakou mi dáš pomoc?“
672 Budu já tvým vůdcem,“ odpoví zas srnka;
673 „za mnou, jenom za mnou, dojdem jistě cíle!“
674 Vesele teď srnka napřed poskakuje,
675 za ní chvátá Blažek, nesa vranku s myškou.
676 Dlouho trvá cesta, do noci až trvá,
677 v noci ale dojdou k pustému to moři,
678 na břehu se staví, by si odpočali.

679   Minula noc temná, nové světlo vzchází,
680 bedlivá pak srnka dohlídá již dále;
681 najednou pak zvolá: „Blažku, milý brachu,
682 pojď sem, podívej se tamto k modré výši!
683 Vidíš-li tu skvrnu, co se v dálce temní
684 nad velikým mořem, sotva že ji vidět?“
685 „Vidím já tu skvrnu, co se v dálce temní
686 nad velikým mořem, sotvaže ji vidět.“
687 „Tato malá skvrnka v povětří je zámek;
688 v zámku tom zemanka, chovajíc tvůj prsten.
689 Ještě jednou prsten dostane se tobě,
690 potom ale dílo tvé je dokonáno.
691 Nyní, vranko, vezmeš myšku pod své křídlo,
692 a tu přímo vzlítneš přes to moře k zámku.
693 Když se dostanete přes to moře k zámku,
694 bude myška hledat prsten, až ho najde.“
695 Vezme vranka myšku pod ochranné křídlo,
696 povětřím s ní letí přímou cestou k zámku.
697 „Teď proběhej všechno,“ praví vranka k myšce;
698 „Hledej, až ho najdeš, podivný ten prsten.“
699 Běhá myška, běhá, slídí, čichá, kouká.
700 „Pomoz, vranko, myšce! Nemůž ona dovnitř.
701 Nikde žádná dírka – skulinka tu nikde!“
702 „Myška nemůž dovnitř?“ ptá se vranka myšky;
703 „Myška jenom nechce, ale ona musí;
704 prohryz, myško, dvéře, všechny dvéře v zámku.
705 Však ono to půjde, až to chutě zkusíš.
706 Jestli prohryzeš, do vody tě hodím!“
707 Běží myška v zámek, hryze v první dveře,
708 prohryzené dveře pustí myšku dále.
709 Ona vlezte dovnitř, ohlédá se stále,
710 o prstenu ale památky tu není;
711 vrátí se zas k vrance plna žalostnění.
712 „Proč se vracíš darmo, a to bez prstene?“

713 Práví vranka k myšce; do díla ji žene.
714 „Ach, ach!“ zalká myška, „zuby mě už bolí!“
715 Vranka ale k žádné prosbě nepřivolí.
716 S bolestí jde myška, jde do práce tuhé,
717 prohryze zas dveře do komnaty druhé,
718 všecko prohledává, kde je který koutek,
719 o prstenu ale památky tu není;
720 vrátí se zas myška plna žalostnění.
721 „Proč se vracíš darmo, a to bez prstene?“
722 Práví vranka k myšce, do díla ji žene.
723 „Ach, to není možná, zuby krvácejí;
724 polámu si zuby, prsten nenaleznu!“
725 „Polam sobě zuby, ale prsten přines;
726 bez zubů být můžeš, ale bez prstenu nesmíš;
727 nepůjdeš-li honem, do vody tě hodím!“
728 S krvavými zuby musí myška zpátky,
729 pilně musí hrýzti, zbývat jí čas krátký.
730 Zviklaly se zuby, usta zkrvácela,
731 nežli v dveřích dirka malá zasvítla.
732 Dlouho vrána venku na družici čeká,
733 již se o ni bojí, již se o ni leká.
734 Hledí bystře k zámku, oka neobrací.
735 „Co se děje s myškou, že se nenavrací?
736 Prsten přinést musí – takt’ to usouzeno;
737 neklamný je výrok věčných tajných mocí.“
738 V tom vyleze myška, sotva že se vleče,
739 šťastně ale prsten divotvorný nese.
740 „Kde jsi byla, myško, že tak dlouho nejdeš?
741 Zkusila jsem věru smrtelných tu strachů.“
742 Odpovídá myška, celá upachtěná:
743 „Když jsem třetí dveře byla již prohryzla,
744 do mdloby jsem padla, nevím na jak dlouho.
745 Když se vzpamatuju, ohlídnu se všude,
746 a tu tělo mrtvé vidím na posteli.

747 Poznala jsem ještě, že to zemanka jest,
748 krásnou někdy zvána. Na prstu má prsten.
749 Přiběhnu k ní blíže, chci jí prsten sundat,
750 prst byl ale zatek, prsten byl v něm vřezán;
751 musela jsem dříve zateklý prst zhrýzti,
752 chtěla-li jsem prsten z prstu dole míti.
753 Teď již prsten máme, ale já krvácím;
754 tak že ani nevím, budu-li dél živa.“
755   Vranka nyní myšku pod křídlo zas vezme,
756 zlatý prsten myška mezi zuby nese.
757 Letí wranka, letí s myškou, letí nazpět –
758 dlouho letí, nežli dohlídnou svých přátel,
759 jež jich na břehu již nemohou se dočkat.
760 Myška by již ráda pověděla druhým,
761 že prstýnek nese, divotvorný prsten.
762 Letí blíž a blíže – až pak se jí uzdá,
763 že ji na břehu již Blažek uslyší.
764 „Prstýnek již máme!“ zvolá tedy z výšky;
765 v tom jí ale prsten z huby spadne v moře.
766 Ulekne se myška, strachy div že sama
767 nepadne též do vln; neříká však slova,
768 co se stalo, vrance. Již se snáší dolů
769 wranka s myškou k břehu. Již jsou na břehu:
770 „Dej sem prsten honem!“ praví srnka myšce;
771 ale myška strachy celá se jen třese.
772 „Co se stalo, myško? Tyť se celá třeseš.
773 Dej sem prsten, honem, ničeho se neboj.“
774 „Drazí přátelé, ach!“ praví myška s hrůzou;
775 „Ukrutný je osud. Prstýnek jsem našla,
776 ztratila však zase.“ – „Aj, vždyť jsi tu chvíli
777 vzkřikla u povětrí, že prstýnek neseš.“ –
778 „Právě, když jsem vzkřikla, prstýnek mi vypad,
779 do moře mi upad, a já –,“ myška omdlí,
780 hrozné leknutí tu všemi bolně trhne;

781 ale srnka se hned moudře vzpamatuje,
782 vzkřísí honem myšku, poručí ji vrance,
783 sama daleko pak do vln mořských plave.
784 Popadne tam rybu, rybu celou zlatou,
785 královnu ryb všechněch, vynese ji na břeh,
786 na písek ji složí, a k ní takto mluví:
787 „Ty zde v celém moři, velitelko mocná!
788 Co ty chceš, to v moři, vyhledá se všecko;
789 protože rozkaž všechněm poddaným svým v moři,
790 by hledali prsten, prsten divotvorný,
791 nedávnoť on spadl naší myšce v moře;
792 dokud nemám prsten, nepustím tě v moře.“
793 Než ty slova srnka byla domluvila,
794 již tu v celém moři temný šumot začne.
795 Rozneslot' se rybám, chycena že paní,
796 chycena že srnkou, odnesena na břeh.
797 Z celého tu moře shrnuly se ryby,
798 s velikým to hlukem ke břehu se hrnou,
799 ptají se pak srnky, proč jim chytla králku,
800 proč jim v písku moří jejich dobrou paní.
801 „Dítky moje drahé!“ zvolá králka mořská;
802 neštěstí se tknulo těchto milých tvorů,
803 my jim máme přispět u velké jich nouzi.
804 Pustilatě myška, když letěla s vrankou
805 přes daleké moře, zlatý prsten do vln;
806 hledejte ho tedy, přineste ho rychle,
807 nepustit' mě srnka, až bude mít prsten.“
808 Vyslechnouce ryby rozkaz milé kráلكy,
809 po celém hned moři rozprchnou se všecky,
810 hledajíce v hloubi divotvorný prsten.
811 Mnoho drahých věcí ve vodě jsou našly,
812 prstenů též mnoho přinášely k břehu,
813 ale nikdo prsten divotvorný neměl.
814 Na písku již suchém králka omdlávala,

815 lítostně již srnka honem umývala,
816 aby nezahynula dobrá mořská paní.
817 Tu se něco mrskne, něco vzkřikne na ni.
818 Je to starý okoun, zrovna vprostřed moře:
819 „Chvalte šťastný osud, ukončí se hoře!“
820 Pak okáže prsten, by se nehledalo,
821 by se moře děle darmo nekalilo.
822 Ztichne moře celé, jenom okoun starý
823 plove honem k břehu, v ústech nese prsten;
824 hodí prsten na břeh, za královnu prosí,
825 jeť jí věrně oddán, v srdci svém ji nosí.
826 Srnka prsten zdvihne, jme ho v pěkné ústí,
827 královnu pak mořskou do vody zas pustí.
828 Obrátí se na to k Blažkovi a řekne:
829 „Nyní máme prsten opět ve své moci,
830 nesmíme však meškat do pouhé tu noci,
831 prsten sílu ztrácí, protože honem k práci.
832 Těžké dílo ještě na tebe tu čeká:
833 Vezmi zase prsten, uhoď v tuto skálu!
834 Tříkrát uhoď silně!“ – Vezme Blažek prsten,
835 ponejprv jím hodí o tu tvrdou skálu,
836 zableskne se silně, zahřímá i strašně.
837 Ulekne se Blažek, prstenu se bojí,
838 nechce jím už hodit o tu tvrdou skálu.
839 Ale srnka hrozí, že se hrdla zbaví,
840 nebude-li konat, co mu ona praví.
841 Miluje však Blažek ještě hrdla svého,
842 podruhé tu hodí prstenem o skálu.
843 Zableskne se silněj, zahřímá i strašněj,
844 a ta skála puká, kusy vzhůru metá.
845 Potřetí už nechce bít Blažek v skálu.
846 Ale srnka hrozí, že se hrdla zbaví,
847 Nebude-li konat, co mu ona praví.
848 Miluje však Blažek ještě hrdla svého,

849 potřetí tu hodí prstenem o skálu,
850 ale již neblýská se, nehřímá již také,
851 zableskne se jenom před nimi meč zlatý.
852 Vyletěl on ze skal.
853 „Tímto mečem musíš nám všem stínat hlavy,“
854 takto srnka vlídně k Blažkovi tu praví.
855 „Zaklení jsme lidé, tím nás vysvobodíš;
856 jenom nezapomeň, až postínáš hlavy,
857 naposledy hodit prsten na tu skálu,
858 jinak my tu zhynem a ty zhyneš s námi.“
859 Těžká je to práce pro dobrého Blažka,
860 věrným společníkům utínati hlavy.
861 Jaká tu jemu pomoc?
862 Nejdřív bílé myšce srubne malou hlavu,
863 mrtva leží myška natahuje nožky;
864 bolí hochu srdce, teď má zabít vranksu,
865 bojí se však Blažek vrance setnout hlavu.
866 Ale srnka hrozí, že se hrdla zbaví,
867 nebude-li konat, co mu ona praví.
868 Blažek ustrašený setne vrance hlavu,
869 zahodí však meč ten, celý zkrvácený.
870 Skočí srnka pro meč, zase mu ho vrátí,
871 aby ji tu zaklál, nyní hochu nutí.
872 On se posléz zmuží, srnce hlavu setne,
873 sám pak ale omdlí; a když k sobě přijde,
874 vidí ubožátka ležet všecky mrtvé.
875 „Ach, proč nevstávají, vždyť pravila srnka,
876 že je vysvobodím.“ – Tu se rozpomene,
877 prstenem že ještě uhodit má v skálu.
878 Ulekne se ovšem, přece však se zmůže,
879 prstenem o skálu mrští, co jen může.
880 Roztrhne se skála, bouře kolem větří,
881 onen pěkný zámek, staven u povětří,
882 překotí se do vln, pohltní ho voda;

883 Blažkovi se uzdá, že ho velká škoda.
884 Stojí tady jonák, kolem oheň září,
885 nebyl to však oheň, bylo jenom světlo,
886 zářící tu ze tří krásných, mladých lidí,
887 Blažek se těch vzácných pánů skoro stydí.
888 Po boku mu pravém stojí krásný jinoch,
889 ukazuje na hrad nově vykouzlený,
890 před nimi tu v krásných sadech vystavený.
891 „Tento hrad ze skály nyní je tvůj navždy;
892 já a můj zde bratr, po levém ti boku,
893 my jsme tobě k službě. Tuhle naše sestra,
894 bývalá to myška, bude tvou chotí.
895 Tvá zemanka krásná zahynula v hradě,
896 a již nyní s hradem pohřbena je v moři.“
897 Diví se tu Blažek, hledí na dívenku,
898 neví jak by mluvil jako na milenku.
899 Tu však ona sama hochu bázlivému
900 krásnou ručku podá k sňatku radostnému,
901 na levé mu prsten ukazuje zlatý.
902 Zraduje se Blažek, obejmeme již dívku,
903 nejkrásnější dívku, obejmeme a líbá.
904 Teď i samojízdný vůz již jede pro ně,
905 ale dnes má krásné připravené koně,
906 všichni na vůz sedli, do hradu pak vjeli –
907 a tam dlouhá léta předobře se měli.

908 Často o zemance, o prsténku zlatém,
909 povídali dítkám v pokoji pak svatém;
910 dítky zase dětem povídaly dále,
911 tak se tato pověst udržela stále.
912 Mně ji povídal otec milý často,
913 já pak ji měl radši nežli jiných na sto;
914 proto jsem ji podal našim dívkám českým,
915 hodným Češkám v městě, hodným Češkám veským.

4. Překlady

4.1 Leona Potocká

1 Oblaků dosahující zámek vznáší se po boku Dněstru. Naduté vlny nadarmo
2 usilují ukrutným narážením zdi proniknouti. Vážně jim velikán káže pokojnost
3 shůry. Snadnovládně ukrocuje každou jejich opovážlivost, pohledne jenom, a
4 zhoubná smělost je opuští. Zámek to starožitný, za jara křesťanstva vznesly ho
5 poklady rytířů slavných, na věže jeho patří čas závistně, nesmí se dotknouti zdí,
6 hrdinskou krví zbarvených zdí, ježto strašné přetrvaly války.

7 Cný Potocký panuje v těchto obydlích, pán možný, v celém Polsku vážený,
8 třech králů rádce, od krále milovaný. Když mu věk vlasy zbělil, nechtěl si zakládati
9 na kluzkých cestách osudu, věda jak u dvora zásluha nejistá; zde v tom oustraní
10 složil věnce slávy, tu žije skrovně, žije ve cnosti spanilých předků.

11 Samotnost jeho sděluje s ním dívka, krásná Leona, blízká jeho pokrevná.
12 Vnady jejích lící dávají vnadnosti zděm těmto. Jakousi moc kouzelnou poznává
13 každý, kdo na blízko přijde; andělská to tvář, andělské oči; krásně odráží se černost
14 vlasů od bílé šíje, od různobarevných lící, jako smrt černý obraží od sněhu na
15 slavných Karpatech. Nebeské modro usmívá se v očí jejích, majících zrak bystrý jak
16 vítr letící. Kdybys ji viděl, jak se žene na lovy, jak nejsmělejších jezdců na koních
17 dostihá, jak zmužile těžkou dýku zdvihá, a ve hrách rytířských vznáší meč ocelový,
18 lehounko hází ostré dřevce, přes potok vystouplý na koni se žene, řekl bys –
19 postavou mužskou klamaný – že to rytíř v šatech ženských. Než jakýto dnes smutek
20 její kryje čelo, které by nebešťanům štěstí zvěstovati mohlo? Zpráva přichází
21 strašlivá, že vojsko turecké Podolí přikrylo a sahá až ku zděm nedostupného Lvova.

22 Z daleka půlměsíců strany lesknou se a Rusín spěchaje, aby vlasti bránil,
23 přílbicí i zbraň ocelovou připíná, a ve strachu odbíhá od dětí i od ženy. Neboť ví, že
24 divochové ti ku vraždě jsou hotovi, podporu majíce v četných hejnách Tatarův, a že
25 stopy své znamenají krví a slzami bídých.²

---

² Červinský v díle *Okolica Zadněstrska* ukázal, že Turci a Tataré byli 91krát v Rusinsku (ponejprv roku 1240, ostatněkrát 1699); tolikrát pálili a hubili tu nešťastnou krajinu, brodili braň svou v krvi jejích obyvatelů, brali jim statky, hanobili ženy i dcery. Řeky

II.

26 Potocký káže hradby zámecké ostražiti; sám všude přítomný a všude činný
27 napájí lid svůj myslí svou neohroženou, se zbraní v rukou chce přijati pohany; chce
28 jim dokázati, že meč obosečný, kterým jest oltář i trůn tolikráte bránival a ubránil, je
29 v stavu ještě dáti odpor válečný a hájiti vlasti.

30 Leona smutná jako večer podzimní, nad osudem vlasti otcovské tesklivá, jde
31 před oltář, kde v zářném světle nejsvětější panna s děťátkem přebývá. Vznese pohled
32 k nebi a slzy prolévá na studený mramor; na kolena padnouci sepne ruce a žalostně
33 vzdychá; za Polsko se modlí, za Polsko prosí, prosí tu, ježto jest polskou královnou,
34 ježto s oltáře na ni se usmívá a leje v srdce balsam potěšení. Ohlasem se odráží o
35 svaté kletutí nárek, jež dívka zarmoucená vyráží z prsou rozčilených; lampa
36 přisvícuje slabě modlitbám jejím, a když oknem vítr v plamen její zavívá, blýská i
37 hasne, a tma se rozprostírá.

III.

38 Když zatím Leona zkroušeně se modlí, Turci vítězným postupujícíe krokem
39 hrad Potockého zbrojně obstoupnou. Tak postupovali v mlčení hlubokém v řadách
40 pořádných k bitvě, a bleskem hojné oceli zaráželi oči. Z vysokého břehu pustivše se
41 na plavbu, dostali se přes řeku a ve vzteklém křiku a povyku udeřili v pořadách na
42 zámecké věže. Strach opanoval zámek; jediný Potocký neznaje strachu, jako hrom
43 z oblaku vrhne se na vrahy, zbraní hájí hrad proti zrádnému vpádu, směle odhání
44 hejna nepřátel, až pohan rázem v krk ho tme z boku, a ten strašně svalí se na prahu
45 domovém. Že padl pán, rozprchli se sluhové a vrahové vyjou radostí utěšenou, a
46 zhrdlí štěstím směle tam letí, kde Leona přebývá, a kde v čele shromážděných
47 dvořenínů hradu chtěla směle brániti. Vrah na její pluk udeří se zápalem, Hassan,
48 vůdce Turků, volá ku pomstě, tu uzří Leonu v podobě anděla; i zarazí se, dotknul se
49 střelou půvabů jejích, ihned ji odezbrojí a sám na koně vsadí a myslí, že s ní je
50 vítězitelem světa; její život chtěl by zachovati třeba životem vlastním, a co nejdražší

---

vojvodství ruských ne jednou na místě vody krví naplnily řečiště. Bělský píše, že obyvatelé Rusinska měli jistá znamení, po kterých poznávali, že se Tataré blízejí, ano i počtu se domejšleli, a to z pospěchu a utíkání ku hranicem polským zvěře lesní a ptáků.

51 poklad v tábor ji vprovází. Má za to, že Prorok, na odměnu za pilné šetření Alkorana,
52 do nejvyšší blaženosti ho chce uvést, a tudy jednu z hurysků³ udělil mu darem.

IV.

53 Buděj omdlelou táborní pokřiky, třeskot zbraní, nepřátelů hejna; ztratila
54 svobodu, zdaž nebude naříkati? Ač není mezi zajatými, ač Hassan v nádherném ji
55 umístil stanu, přece nemůže ulehčiti hrozné bolesti. Strašné zoufání kryje se v prsou
56 jejích, ač neví, že strejc její nežije. Kdyby to věděla, kouzelné její oči potoky by lily;
57 než ačkoli neví, slzy přece vylévá, ve slzách pohlédá na otcovské skály. Tak když si
58 zoufá, Hassan k ní vejde, Hassan květ vojska a turecké mládeže. Milovník ženštin,
59 po všech rozkošech baží; kde však třeba, tu oučinný, kde třeba, uctivý. Vejda praví
60 k ní: „Blahoslavím osudy, že mně vás, moje velitelkyně, v moje ruce daly; ač
61 smrtelně oko vaše ranní, přece mílo na takové vystaviti se rány; v mé se nacházíte
62 moci, ale nesud'te o mně, že bych podmaniti chtěl vůli vaši, dosti sem šťastný,
63 jestliže mi povolejí oči vaše, vás velebiti, velebiti skromně. Vyť jste hvězdou, která
64 na mém nebi novým zábleskem štěstí mi prorokuje; rozkažte, a věčně vás milovati
65 budu, jako věčně milují větéřkové půvabnou růži; jestliže ale urputná, ku prosbám
66 mojim hluchá, raději zavrhnete upřímné žádosti srdce mého, tu pomněte, že ste
67 v moci mojí.“ Potocká hrdé řeči jeho poslouchá, pak rozmyslíc se praví:
68 „Nezapomněla jsem, pane, že jsem v moci vaší, než vím i dobře, že vězně milovati
69 nesluší; navraťte mi svobodu, a vděčnost zachová bídné srdce moje, ač bítí již
70 přestává, dobrota vaše i ve hrobě citem je napojí. Budete mým božstvem, neboť bohu
71 podoben jest ten, jenž cizí roztrhává pouta.“ – „Nechci býti bohem, chci býti
72 milován,“ řekl Leoně Hassan krásný „juž pak jsem pravil, nejste v otroctví, ku
73 panování nebesa vás stvořily, blahý ten, koho oči vaše podrobily, nade vládce světa
74 víže vůle vaše. Takovým vězněm, Polko, mne jste učinila; než nebud'te přísná a
75 neuprositelná; protože se před vámi skláním, vyslyšte prosbu mou, dívko drahá!
76 Jediné vaše slovo hned osud váš změní, paní vševládnou budete po mém boku.“ To
77 řekl, a plný milostných plamenů hledal bážlivě v očí jejích vyrčení. Než Leona
78 nehledí laskavě, ale hněv blejská z očí jejích, které jakási vláda jako uprostřed hromů
79 v nadami oslazuje. Hassan na čas štěstí své odloživ, odchází zajatý myšlenkami

---

³ Hurysky milenky Proroka.

80 milými. Když odešel, třásly se víčka Leoně a horké pouštěly slzy. Slunce za modré
81 schovalo se hory, haslo denní světlo a tmavý soumrak se šířil. Měsíc již bedlivým
82 okem po zemi shlížel a papršky jeho spočívaly na lístkách kvítkových; v tichém snu
83 všecko bylo umklo, a toliko strážce v táboru bděly; když z očí Leoniných ještě slzy se
84 lily, když z prsou něžných hluboko vzdychala. Na paměť si uvádí minulé časy, myslí
85 o matce, která dávno je ve hrobě. „O matko!“ řekla, „pokoj tobě! Pokojnéhoť spaní
86 v mohyle požíváš. Kdybys věděla, že ukrutný muslimín svobodně zrozenou dceru
87 tvou vězí, ve vnitřnostech země tou hrůzou zatřásla bys se jako ve mrazné zimě pták
88 se třese na haluzi; ze hloubky hrobu křičela bys: Běda! Běda!“ Klekne a nábožně
89 odříkává modlitby; a ačkoliv zoufání myslí její vládne, přece víra netratí naději.
90 Nebo kdo potěší, kdo pozdvihne ducha jejího, jestliže ne slovo náboženství svatého?
91 Na půl již blažený, kdo hlasu jeho slyší, smutnému srdci nový dává život; před ním
92 utíká ouzkostné umírání, jako utíkají před sluncem černé noční stíny.

V.

93 Hluchá půlnoční hodina přiblížila se, a ještě usnouti nemohla Leona; v tom
94 kdosi opony stanu odhrne, a jakási postava bere se k její posteli. Bíle oblečená, se
95 stříbrnou lampou v rukou, v tváři má výraz mládeneckého půvabu a po šíji lehce jí
96 splývaly vlasy. „Že si sama, za to blahoslav svůj osud,“ praví jí postava, „tato dýka
97 v ruce mě byla by tě životě zbavila, kdybych tu byla Hassana zastihla, a smrtí tvou
98 muky se zprostitví, byla bych svěřila osud svůj železu. O jakáto blaženost
99 dosáhnouti pomsty!“

100 Leona. „V čem já proti tobě zavinila, že co vzteklá na život můj vycházíš,
101 bídnic? Odkud pochází tvá nenávisť ke mně? Odkud? Vždyť tě neznám, a tys tak
102 hrozná, že mně nešťastné vězné kazíš pokoj?“

103 Postava. „Smrt přináším každé Hassanově kochance; třes se, že zradou
104 ukrutnou chceš mně ho vydrati; ať tedy zlořečení padne na tvou hlavu! Než co ještě
105 prodlévám? Nejlépe hned – jestliže zbraň má pomstou povznešená ve tvém lůně
106 utone, tuť, jak mi předcit můj zvěstuje, vrátí mi srdce i lásku Hassanovu.“ To řekla
107 zdrojem vzteklých slzí oblitá Vela, Osmanů vůdce milenka, a již ve strašné pomstě
108 za dýku brala, již se ocel leskl v silné její pravici, a v tom: „Stůj nesmyslná!“ zvolá
109 Leona, „ač mne neustraší lichá tvá vzteklost, ač se ve svém stavu smrti nebojím,
110 přece tě musím z bludu vyvésti; věziž, že sem láskou Hassanovou pohrdla, miluj ho,

111 svaté jesti mi štěstí tvé; ano u mne, kteréžto svoboda je drahá, nijakého vzhledu
112 nezíská sluha sultánův.“ – „Co? Ty ho nemiluješ? ... O jakže jsem šťastná!“
113 vzkřiknula Vela; dýka padá jí z rukou, ona se třese, a sotva radostí sebou vládne, a na
114 kolena padši v utěšení skládá své díky výmluvným mlčením a ruce Polky zdrojem
115 slzí oblévá. Pohne Leonou její pokorná postava i pozdvihne ji se země a mile ji
116 tiskne. Na chvíli radost z očí Leoně blejská a sladkým citem srdce její napojí.

117 I ačkoli té nejmenší nepřináší oběti, a nezměněné vůle záměry plní. Vela jí
118 přátelství svaté přísáhá; ledva že věří, že mladá dívka, v jejichžto zásadách slabost je
119 ukryta, může tak vábnému opřít se lákání. Vracíš mi život,“ praví Leoně, „neboť
120 životem jest mi láska Hassanova; ont' jest ode mě co bůh veleben, jemu jest má duše
121 zcela oddána. On kdyby mne nechtěl, toť by mne trápilo na smrt, trápilo nad muky
122 pekelné. Co mluvím! Ještě příliš málo sem ti řekla! Ty věru nevíš, jakto srdci mílo,
123 když milostným plamenem živené s rozkoší vdychuje ty božské zápaly, které se mu
124 druhým staly životem, které čím delší, tím jsou mu i milejší, a povždy novým
125 vyplácejí se ourokem; v poloučených citech hledající živly, unášejí duši
126 z pozemského podolí a nebe stavějí před okem smrtelných. Než čas je již odejítí, noc
127 běh svůj odbejvá, ranní mha vrcholí Karpatů pokrejšvá, spi, bůh všecky péče od tebe
128 odvratiž; dobří jsou hodni, aby dobře spali.“

129 Řekla a odešla. Radost její zahнала na chvíli z prsou Leoniných vzdychání,
130 lehla na lože a usnula mile a sen způsobil, že zapomenula všech péčí. Sne sladký! tys
131 blažeností člověka, když odměňuješ činy ctnosti; než koho zločin strašiti nepřestane,
132 darmo od tebe darů milých čeká, předhazující svědomí pokoj mu plaší a s bičem
133 v rukou strašné obludy před oči mu honí krvavá pomsty vzteklice, aby pokuty hrůzou
134 mu strašily duši.

VI.

135 Nedlouho spala; znovu postava bílá smělou rukou stanové rozhrňuje, znovu
136 se blíží loži Leoninu. „Vstaň!“ volá, „Vela ti přináší svobodu, a nežli se vůz zlatý na
137 východu ukáže, již můžeš býti daleko od tábora; přinesla sem muslemínské šaty se
138 sebou, zvoláš Allá a všecky strážce tě propustějí, kdykoli slovo to opáčíš. Odejdi, a
139 jestliže staráním se mým bezpečně se dostaneš ku své rodině, časem i na mne pomni
140 ve štěstí svém a věz, že srdce čerkaské děvy rádo se napájí slastí vděčnosti.“ – „Já ti
141 za svobodu vděčná budu věčně,“ praví jí Polka s výrazem čilosti, a poslechnouc

142 rozkazu čerkasčina, oděv muslimínský bere, dlouhým turbanem světlé kryje vlasy, a
143 schová dvě pistolky; velebnou její postavu objímá pás zlatý, a kaftan sobolem obšitý
144 ji odívá, a kindžal⁴ křivý po boku jí visí. Jdou a v prsou svojich zdržují hlasy, jdou
145 tajnými v táboru pokouty, a hledajíce, kudy by myšly, dostaly se do blízka ležícího
146 ouvozu. Tam čekal na ně krásnohřivý oř osedlaný, který po pustinách v Krymu
147 nosíval chána, a co vítr se prohánival po arábském paluči. Ten netrpělivý lil z nosu
148 pěny, kousal udidlo a vzpínal se vzhůru. „Teď utíkej“ řekla zticha Vela, „směle
149 utíkej na tom rychlém koni, a než ráno zableskne na východu, než černé noci prchne
150 stín temný, než se dovědí, žes od nás uprchla, zatím se navrátíš ku národu svému.“
151 Leona na oře vsedla, a ač ten letěl, letěl jako střela, ještě ho bodala, ještě rychlosti
152 mu dodávala. Slyšeti jak strážem odpovídá Allá! Zvolna slabnou ohlasy jízdy její, a
153 ona proniká návaly mhy noční; i nic neslyšeti, toliko hlas sovy, a ničehož neviděti
154 nežli denici.

VII.

155 Tak jedouc dlouho po tiché stráni, přivítala příšlou ranní záři; rosou skropené
156 listí stromů lesklo se, povětrí libou vydávalo vůni; vítr ohlas zvonů narážel jí k uchu
157 a roznášel ho po rozlehlém paluči. Leona ustane, patří i poslouchá, a slyší, že někde
158 zvoní se k modlitbě, a nehoda její potvrdila ji ve víře, a ona jedouc říkala modlitby
159 na koni. A v tom náhle spatřila na vznešené hoře, odkud na vše strany rozléhal se
160 ohlas zvonů, dlouhou řadou se táhnouti klášterní zdi temné. Pronásledovaným je
161 klášter tak milý jako lodníkovi, když u prostřed oceánu přetrval hrůzu divokého
162 orkánu, jest spatření hvězdy, kterou chmůry kryly, hvězdy, za kterou se pouští smělý
163 plavec na moře nezcestím hrozným.

164 Klášterní dveře byly otevřeny, světla se leskly, a nábožní hlasové ze sešlého
165 se zboru vycházejíce, poroučeli nebi celé křesťanstvo. Černěc⁵ u oltáře první
166 odbejval mši, při tom boha ve chlebu okazoval, třikráte pokleknul, třikráte
167 pozdvihnul ve chlebě ukryté tělo spasitele, třikráte promluvil: „A slovo byst' tělem!“⁶
168 A slunce v ranní purpur oděné, vpadající oknem oltářním, obět' svatou papršky

---

⁴ Kindžal = meč turecký.

⁵ Černěc, černec = mnich ruský.

⁶ byst' = stalo se; viz *Zastaralé formy* str. 15-17 a 21, 22.

169 obestřelo a oči hledících na kněze obrácené zaráželo světlem v okně se blyštícím.
170 Leona pokornou uctivostí proniknutá podlahu kostelní polévá slzou vděčnosti, v oku
171 jejím leskne se jitro, a třesouti se ruce k nebi pozdvižené jsou obrazem její rozčilené
172 duše. Diví se všecko, že oděv muslimský kryje srdce, ve kterém víra svatá, čistá,
173 co cnosti obět', slova bludným Proroka vyznavačům neznámá pronikajícím
174 promlouvá výrazem. Ale jejich podivení obrátí se v radost, když po mši Leona vejde
175 za zábradlí, a mnichům vypravuje noční zdaření i povídá, kde vzala ty šaty; jak by si
176 přála v takové postavě nepoznaná se dostat do stanovisek bratrů a v oděvu mládence
177 polského udeřiti s nimi na stany turecké, pomoci vypuditi hrdá vrahů hejna a zahnutí
178 pejchu turbana. Starcové slzy lijou, vidouce dívku, která tak směle pustila se na
179 cestu, která děvčiči zapudivši bázeň, pro věnce bobkové mužů hodné chce spěchat.
180 V šat jí ustrojí polského vojáka, dají jí pancíř i pás karabelou a hlavu ozbrojují
181 železem přilbice; v statnou rytířku zcela jí přistrojili, chválejí oumysl její, a její zápal
182 s ní dělejí. „Jestliže se,“ pravila, „udá železu mému, aby mi jen z částky pomohlo
183 k vítězství, dni své posvětím v klášterním obydlí neposškvrněné matce spasitelově,
184 stálé opatrovnici vlasti naší, anaž před vrahy zemi polskou chrání, a nešťastným
185 pomoci uděluje. Nemyslíte, že je mi zbraň neznámá, nejednou sem v púťce zahanbila
186 muže do terče, i hrozným honem uprostřed mnoha jezdců po daleké pláni sem tam
187 lítati. Ano když pokojné tovaryšky moje při krosenkách mladost svou trávilý, mně
188 jediné ten pohled byl milý, když jsem na zbroje otců mohla popatřiti, a jich
189 nesmrtelnou potěšiti se slávou, a slzami s jejich mečů odmyvatí rez krvavý.“ – „Jed'
190 ve jmenu Páně!“ praví představený, „uradování tvou udatností otcové ve hrobě tě
191 budou blahoslaviti vroucně; jed', válčí pro víru a vrať se šťastně. Šťastnější jsi nad
192 nás, věk náš uslablý již nedovolí, uchopití zbraně, již v prsou našich touha mužská
193 věkem ochablá nedychtí po bitvách. Leč kdyby Turci v divokém oupadu na svatyni
194 naši vraziti kdy chtěli, každý z nás na ránu té hrozné nesvorné hlůze prsa svá vystaví
195 pro víru, a jestliže život od nás žádati budou, s rozkoší takovou obět' přineseme.“
196 Řekl a z očí Leoně lijou se slzy čilosti, pokorně před starcem krásnou hlavu skloní a
197 o pomoc pro ni žádá kněz nebesa a třesoucí se rukou učinil znamení kříže. I sedla na
198 oře Leona a ochotně spěchá do díla, letí co stfela, až zmizela z oka jako mizející ve
199 snu šalivé přízraky.

VIII.

200 Táhnou Poláků ozbrojené řady, orlami ozdobené vějou korouhve a na zad
201 kopiníků silná hejna spěchají. Sám vůdce veliký provází to množství, peřím a zlatým
202 pancířem ozdoben, i karabelou, co tolikráte na lebkách tureckých stříbila se
203 v bitvách; schvaluje, dodává chuti, vydává rozkazy; i letí šlechta, jako by letěla
204 v honbu. Letějí a s nimi cválá Leona na lehkou jízdu ve dlouhé řadě, krásná co
205 zbrojná u Homéra Belona; spěchá, vlasmi jejími vítr si hraje ve běhu. Skladnou
206 postavou a půvabným lícem růžovým zanáma přítomných, než nikdo neví, že pod
207 jejím pancířem, ač mysl mužská, přece bije srdce děviné. Juž popuštěno ořům udidel,
208 lesknuly se praporce, zašuměly křídla; smrt juž vyměřuje si dílo. Trouba vojenská
209 zahřměla, a šlechta, Turků zočivše zdaleka, letí jako šůry padající řeka. Boží
210 Rodičko! Zpívají ve věhu, dobudou mečů, nadstavují píky, a krví práhnouce vydají
211 okřiky, a lesknou se světlostí své zbraně.

212 Juž se se vrahy první řady srazily. Allá vzkřiknuli rozzlobení Osmané a
213 z luku bystré vypustili šípy a v běhu zpátečném všecko se smíchalo; tu orli letějí, tu
214 lesknou se měsíkové, každého líce maluje se hrůzou, a každý srdnatostí chce si
215 zasloužiti chvály. Zvoní země pod kopytem koňů, a stále slyšeti třesky hlasné zbraně,
216 střelba naplní povětří dýmem, juž nikde ničeho před očima není, jen protivník
217 protivníka před sebou vidí, když s ním na ostro se srazí.

218 Osud sílu vojny na dvě váživ strany, i hned dá převahu ku straně Poláků; i
219 prchá v nepořádku měsíc přemožený, jako mouchy padají mahometovi vnuci, sem
220 tam ještě míhají se ohony a všecko vyobrazuje obraz strachu. Poláci vrahy utíkající
221 honějí, kteří odvahu ztratili při porážce i ještě viděti zdaleka vítěze, jak nese postrach
222 v hejna pohanů, a statně hrozným máchá železem, i ještě viděti polských sborů
223 neunavenost, kteří nešetřejí šípů. Juž to pryč všechno; na opuštěném bitvy místě si
224 sednu, a hrůzou strašnou oživím svá slova, vzdychnu s pocitem nad skonávajícím, a
225 osud padlých oplakávati budu.

226 Duchu vlastenecký, tvým vroucím zápalem nadchni pěvce, k Slovanům když
227 mluví, když hrůzu utichlého bojiště vystavuje; ve vír obrazů vznes ho křídlem
228 smělým, ať vymaluje barvami pekla jek skonávajících, a postavu skonalých, ze
229 kterých duše u prostřed muk utekla! Komu ty plamen rozžehneš svůj svatý, komu ty
230 světla svého podáš s nebes; tomu dáno vládnouti srdcem bratrů citných a nižádný
231 soud lichý surovstva nepřekáží jemu.

232 Patřte na roucho onoho rytíře, krev z ran vyteklá zbarvila mu šaty; skonávaje
233 hrdým ještě okem bystře kolem mrštil, a krví se honosil, již pro vlast prolil. Krásné
234 Dviny pobřeží ho zplodilo, tam mladá jeho manželka přebývá; o smrti muže slyšíc
235 nešťastná, hořce zaplakala nad ztrátou miláčka, zplakaly dítky nade hroznou
236 zprávou. Jeden syn starší, vzrostlý již jinoch, pospíchá v bitvu beze slzy v oku, a
237 beze slzy pomstí otce drahého. Tam dále skonává nešťastný kochánek, krásný co
238 květné ráno; ten slyše, že Polsko plenějí Tataré, mocně se vydral z objetí milenky, a
239 kdy pobratné vály korouhve, spěchal válčit, a tu statné složil kosti. Sup chtivým
240 zobákem rozdírá již mrtvolu, zase pak se vznesa, lítá a široký okruh zabírá křídlo, a
241 křičí radostí a číhá nad loupeží. Tu Padysácha, nedaleký pokrevný sultánův, baša tří
242 ohonů⁷ spočívá bez hybu, koule rozedrala mu lůno; již v prsou jeho není slyšeti
243 dechu; již oči jeho zápalem neplanou, ale hasnou a hasnouce obrací se k Mece⁸. Krví
244 pokálen jeho kaftan zlatý, krví pokálen mušelín jeho turbanu. Nic není v stavu
245 v život ho nazpět zavolati, ani odalisk⁹ pěstoty, ani zaklení z Koranu, ani Imanů¹⁰
246 modlitby; zhynul, an ustanoveno bylo, by v zemi nevěřících¹¹ ukryl se mohylou.
247 Dále Tatařín spočívá; krví se zalily jeho hasnouce víčka, již na luku jeho nezatinkne
248 tětíva, aniž se konského nenapije mléka, aniž na oři letem rozohněný přes bujně
249 Krymu palouky bude více ujížděti; leží, a při něm mrtvola koně jeho, který větrem
250 pádíval na přehony. Oude v samotě mužná ruka leží, že polská to byla, znáti je to
251 z oděvu; ještě dosti silně drží tu zbraň v dlaní, zdá se, že by ještě potkati se chtěla
252 s vrahem. Tam dále mrtvá jakás postava bledá, krůpějemi toliko teplou krev roní.
253 Ach, to je dívka zbarvená krví vyliitou; ještě pohlídá zhaslé její oko, ale prsa mužná
254 v životě nebijou. Aj, čím mrtvola je to? Čí je? Kdož prs děvin vnutil do pancíře? Však
255 to Leona, známť ji dobře. Tebe-liž, ubohá, u prostřed dojistě nechybný smrti hrot
256 těžký udeřil! Plačme nad ztrátou její, plačme nad vradami jejími! Drahoť přijde
257 Polákům ta výhra; ač dva věky ušly, co její krev prolita, přece ještě plačme na
258 mohyle Polky. Kříž ji vyznačuje od mohyl Osmanů; stíny břízy smutné krejou ji

---

⁷ Ohon či ocas konský je ozdobou nebo známkou tureckých důstojníků, tj. bašat; baša třech ohonů jest generál čili vůdce vojenského oddělení (divisie).

⁸ Pravověrní Turci povždy se k Mece obracejí.

⁹ Odalisky, ženské v seraju.

¹⁰ Imané, duchovní turečtí.

¹¹ Tak jmenují Turci křesťany.

259 stínem, v prsou bádače dějů otčiny vzbuzují žel i uctivost. I teď ještě, když světlo
260 luny slabým leskem z pohoří vystřelí a hrozná temnota nivy zaléhá, nezřídka
261 v půlnoci uzíš postavu bílou, a při ní turban míhá se pohanský, a zočíš ve válce dvě
262 rozmilé těla, a časem uslyšíš hrozně křičeti Allá časem zase pobožně zazní Zdrávas!

4.2 Holoubek

I.

1 Daleko odtud je veliký les a jmenuje se les černý. V něm a okolo něho jsou
2 velké vrchy a skály. Na těch vrších viděti ještě staré zdi z bývalých hradů rytířských.
3 Jeden z vrchů těch se jmenuje Žďáry, a na tom vrchu míval rytíř Bohuslav hrad,
4 který nazývali Komošín. Rytíř Bohuslav Komošínský byl udatné mysli a velmi
5 dobrého srdce; kdokoliv ho o pomoc žádal, nebyl bez pomoci propuštěn; mívalť
6 velikou radost, když mohl někomu něco dobrého učiniti. Měl také velmi hodnou a
7 nábožnou manželku, a té říkali Ludmila; i ta každému, kde mohla, dobře činila.
8 Navštěvovala chudé a nemocné, kteří pod hradem bydleli, a pomáhala a radila, kde
9 jen mohla.

10 Tito dobří manželé měli dcerušku asi osmiletou, která též, jako její rodičové,
11 pouhá dobrota byla. Říkali jí Boženka. Kdokoliv komošínskou rodinu znal, každý ji
12 chválil a z daleka si lidé hrad jejich ukazovali, říkajíce: Vidíte, tamhle je Komošín,
13 tam bydlí rytíř Bohuslav se svou rodinou, a když jsou všichni rytíři takoví! –

14 Jednou za pěkného dne v letě vyšla paní Ludmila se svou dceruškou
15 Boženkou do zahrady, kterou měli pod hradem. Tu se zalíbením pozorovaly, jak
16 zamodralá brukev hujně roste, tu zase jak poupata růžová něžně se rozvíjejí. Viděly
17 též, jak boby vzhůru se pnou po mřížkách, jak začervenalé třešně zeleným listím
18 prohlídají. Pak stály hezkou chvíli u vodotrysku uprostřed zahrady, radující se z dolů
19 padajících kapek; neboť na ně slunce svítilo, a tu se od nich všechny duhové barvy
20 odrážely. Na to se usadily do loubí z réví, pracující na oděvu pro nějakého sirotka.
21 Všecko bylo ticho, toliko pěnice na blízku chvílkami pozpěvovala, jakoby se sama ze
22 šplíchotu vody radovala.

23 Vtom něco tak náhle do loubí slítlo, že ani nezahlédly, co by to bylo.

24 Jako poděšené dívají se vzhůru, a tu vidí, že luňák nad loubí se snáší, maje
25 křídla veliká roztažená, ten ale jak zpozoroval, že jsou zde lidé, rychle zase uletěl.
26 Boženka se ale tak bála, že se ani neosmělila ohlédnouti, co to asi v loubí přiletělo.
27 Než tu matka k ní praví, usmívajíc se: „Neboj se, Boženko, nepochybně sem letěl
28 nějaký malý pták, kterého tento dravec honil. On hledá u nás ochranu. A hle! tuhle za
29 tebou sedí holoubek; ten ubohý jak těžko oddychuje. Vezmi ho s sebou, a já ti ho na
30 večer upeku.“

31 „Holoubka upéci?“ zvolala Boženka celá užaslá, a sahala oběma rukama po
32 něm, jakoby ho chtěla chrániti, aby se mu nic nestalo. „Ale, maminko, ty snad to
33 opravdu nemyslíš? To ubohé zvířátko k nám se uteklo, abychom je ochránily, jak pak
34 bychom je mohly zabít? Jen se podívej, maminko, jaké je to krásné holoubátko!
35 Bělounké jak padlý snůh, a jeho nožinky jsou červené jako korálky. Ubožátko! jak
36 mu srdce tluče, a tak se na mne dívá, jakoby chtělo říci: neublíž mi. Ne, ne, rozmilý
37 holoubku, jistě že ti neublížím; ke mně jsi se na darmo neulet, já tě zachovám, a u
38 mne se budeš dobře míti!“ –

39 „Tak milá Boženko,“ odpověděla matka, „dobře máš; tys hodná dívčina, že
40 tak dobře myslíš; já ho také nechtěla zabiti, jen jsem chtěla věděti, co tomu řekneš.
41 Dones si teď holoubátko do svého pokoje, a dej mu pokrmu; budeť míti hlad.
42 Nejenom nad člověkem se máme slitovati, ale i nad zvířátkem, jestli se k nám uteče.“

43 Matka dala zhotoviti pěknou klec s červenou střechou a se zelenými
44 mřížkami. Tu postavila Boženka do koutka ve svém pokoji, a tam měl holoubek svůj
45 příbytek. Na každý den mu sypala hojně zrní, a čerstvou vodu dávala, a čas po čase
46 ho také čerstvým pískem opatřila. Tak holoubek Božence brzo přivykl, a velmi
47 krotký byl. Jak jen dvířka otevřela, vyletěl holoubek, a zrní jí z ruky vybíral. Ani
48 nebylo již třeba zavírat, neboť tam sám zase odešel, když se byl nasýtil, a
49 s Boženkou si pohrál. Jestliže Boženka ještě spala, když se rozednívalo, přiletěl
50 holoubek k ní, a sedna si na podušku, hladil ji zobáčkem, až ji vzbudil, aby ho šla
51 krmit. Jednou pravila Boženka matce: „Ale maminko, já musím holoubka zavírat,
52 on se mi nedá ani vyspati.“

53 „Ne tak,“ odpověděla matka, „uč se raději od holoubka časně vstávat; časně
54 vstávat je zdravé, a činí veselou mysl; kdo ale z mládí zvyká lenosti, bude žebrákem
55 v starosti. To by nebylo hezké, aby tě holoubek zahanbil, vstávaje dříve než ty.“ –
56 „Dobře máš, maminko, zahanbiti se holoubkovi nedám,“ pravila Boženka, a tak se
57 skutečně od holoubka časně vstávat naučila.

58 Jednou seděla Boženka se šitím u okna, a to nebylo přivřeno. Holoubek sbíral
59 u její nohou drobty; najednou ale oknem vyletěl, sednul si na nejbližší střeche.
60 Ubohá Boženka se lenouc, silně vykřikla. To zaslechnouc matka, přiběhla honem a
61 tázala se, co se jí stalo. „Ach, můj holoubek!“ odpověděla Boženka, ukazujíc
62 s pláčem na střeche. „Jen neplač,“ pravila matka, „a zavolej ho.“ Boženka zavolala
63 na holoubka, a on rychle slít, na ruku se jí posadil. Boženka se takové poslušnosti

64 velmi divila a velikou radost měla. Matka ale pravila: „Budiž i ty vždycky tak
65 poslušna jako je holoubek a já budu mít z tebe ještě větší radost než ty z holoubka.

66 Jednoho dne zalévala Boženka zeliny a kvítí, a když se byla unavila, sedla si
67 vedle matky na sedátko blízko vodotrysku. Holoubek zde také byl, neboť byl již tak
68 přivyklý, že všude za Boženkou lítal. Maje žízeň, blížil se k vodě. Boženka, ho
69 pozorujíc, pravila: „Podívej se, maminko, jak ten holoubek z kamene na kámen
70 pozorně přestupuje, aby si svý bělounká pířka neposkvřnil, toť je čisté zvířátko.“ –
71 „Ano,“ odpověděla matka, „holoubek je pozornější nežli Boženka, podívej se na svůj
72 bílý šat, tys ho zalévajíc nezachovala dost čistý, musíš budoucně dáti větší pozor.“
73 Boženka se zastyděla, že je holoubek pozornější a od té doby hleděla více čistoty.

74 Jednou vyjela Boženka se svou matkou na cestu, na kteréž velmi mnoho
75 radosti užila. Když se k večeru byly navrátily a holoubek Boženku spatřil, honem jí
76 letěl naproti jevě patrnu radost z jejího příchodu. „Celičký den po vás toužil,“
77 pravila služka, „a všude vás hledal, já se nemohu dosti nadiviti, že to zvířátko ke své
78 dobroditelkyni tak vděčně se chová.“ – „Je pravda,“ řekla Boženka, „za těch několik
79 zrněk, co mu denně hodím, nemůže se uznalejším prokázati.“ – „A jsi-liž pak ty
80 vždycky také tak vděčná?“ otázala se matka. „Hle, tys dnes tolik radostí prožila,
81 zdaliž pak jsi již pomyslila, od koho ty radosti pocházejí? Nedej se tedy zvířátku
82 zahanbiti a děkuj každý den pánu Bohu za všecka dobrodiní.“ Ode dneška nešla
83 Boženka ani jednou spat, aby nebyla pánu Bohu za všecko srdečně děkovala.

84 Jednou když Boženka u stolku šila, seděl holoubek na kraji a hleděl na ni
85 svýma pěknýma očinkama, jakoby chtěl říci: „Aj Boženko, já tě mám velmi rád.“
86 Boženka si ho všimnouc pravila: „Rozmilé zvířátko, já jsem se od tebe již mnohým
87 věcem naučila a jsem ti za to věru velikého díku povinna.“ Matka ale doložila:
88 „Nejlepší, čemu se od něho naučiti můžeš, ještě zbývá. Hle, ten čistotný bílý
89 holoubek je milostným obrazem nevinnosti, on se nepřetvařuje, nestaví se jinak, než
90 jak je, on nelže, neklame, on upřímně jedná. Proto pravil náš božský učitel Ježíš
91 Kristus: „Budte sprostí jako holubice.“ O kých by ta svatá sprostnost a nevinnost
92 vždycky v srdci tvém bydlela, a všecka přetvářenost a neupřímnost aby srdce tvého
93 minula. Dejž Bůh, abych o tobě říci mohla: „Boženka je tak nevinná a beze lsti jako
94 holubička.“ A skutečně se to o ní ve vši pravdě povídati mohlo.

II.

95 Co se tak Boženka od holoubka a od maminky mnohému dobrému učila,
96 málo se otec Bohuslav doma zdržoval, neboť musel tu zde tu tam jiným rytířům
97 pomáhati loupežné spolky zaháněti.

98 Jednou navrátil se domů byl velmi veselý myslí, že se mu tehdež dobře
99 podařilo. I vypravoval, jak mnoho loupežníků pochytili a ostatní že rozehnali.
100 Vypravování trvalo dlouho po večeři, a proto přinesla paní Ludmila a dceruška
101 Boženka kolovrátky, aby poslouchající docela nezahálely. Již bylo hezky pozdě a
102 svíčka skoro dohořívala, když jakási paní na ohlášení sloužícího do pokoje vstoupila.
103 Byla vážná, bledé tváří a v černé roucho oděna. Byla ale slíčná a čistá a vedla malou
104 též černě oblečenou dcerušku za ruku. Bohuslav Komošínský i Ludmila i Boženka
105 povstali a příchozí tu paní pozdravovali.

106 Ona pak počala takto k nim mluvit: „Pozdrav vás Bůh, šlechtný rytíři. Ač
107 jsem vás ještě nikdy neviděla, přece se k vám utíkám. Já jsem Přibyslava z Radotína
108 a to dítě zde je má dcera Velenka. Bez pochyby vám bude povědomo, že manžel můj
109 Vojtěch Radotínský umřel na rány, jež v loni ve veliké bitvě dostal. Jaký byl,
110 nepotřebuji vám povídati, vyť ho sám dobře znal, víte, že byl k chudým vždy dobrý,
111 a tudý že nám ničeho nepozůstavil, nežli čeho nám k obživě nevyhnutelně třeba. Teď
112 ale dva moji sousedé na mne tlačí a pod všelikými záminkami chce mě jeden o pole,
113 druhý o lesy přistrojiti. Dotud Vojtěch můj na živě byl, stavěli se co nejlepší přátelé
114 k nám, ale nyní, že se ho nemají co báti, ukazují své lakomství a chtějí mě o všecko
115 připraviti. Vojtěch to ovšem předvídal, neboť skoro již umíraje pravil: „Důvěřuj se
116 v Boha a v rytíře Komošínského. Neklamte tedy víru mou a víru mého umírajícího
117 manžela, Bůh vám zajisté odplatí.“

118 Malá Velenka, jsouc s Boženkou asi jednoho stáří, přistoupila teď
119 k Bohuslavovi pravíc s pláčem: „Šlechtný muži, buďte mi otcem, pomozte nám.“
120 Že Bohuslav hned neslíbil pomoci, an zamyšleně stál, promluvila Boženka plačíc:
121 „Milý otče, slituj se nad nimi. Hle, když můj holoubek ke mně se utekl jsa od luňáka
122 stíhán, tehdy mi pravila matka, že se máme nešťastných ujmouti a je zastati.
123 Vysvobod' tyto ubožátka z pozourů těch ohavých rytířů, kteří se podobají pravým
124 dravcům, ne lidem.

125 Na to rytíř Bohuslav celý rozhorlený pravil: „Dobře máš, milá Boženko, já
126 jim přispěji s Boží pomocí. Nemlčel' jsem snad, že bych pomoci nechtěl, ale

127 rozmejšlel jsem, jak by se tato šlechtná paní i se svým dobrým dítětem nejsnáze
128 vysvobodily.“ Nyní teprv přinesl rytíř sesli pro paní a Velence ji přitáhla Boženka. I
129 jedly si a Ludmila zatím vyšla, aby nečekaným hostům hojnější večeři připravila,
130 neboť tehdáž ještě rytířky a jiné vzácné paní kuchyni si obstarávaly.

131 Nyní rytíř Bohuslav ještě něco o té věci rozmysliv pravil: „Pokud rozum můj
132 stačí, soudím, že nemají ti dva páni rytíři nižádné příčiny z vašich polí nebo lesů
133 čeho žádati. Zejtra, jak dá pán Bůh den, vydám se s několika panoši a budu hleděti,
134 abych ty pány na jiné smejšlení přivedl, a sice, pokud možná po dobrém, a jestli to
135 nepůjde, tedy i mocí. Zatím počkejte u mne, až vám dobrou zprávu přinesu.“ Nyní
136 byla nečekaným hostům večeře přinesena a po všelikém ještě promluvení, odebrali
137 se všichni na odpočinutí.

138 Druhého dne vydal se rytíř Bohuslav se svým lidem na cestu. Boženka se
139 z toho velice radovala, že u ní Velenka několik dní zůstane. Vodila ji do svého
140 pokoje a do zahrady a okazovala jí svůj šatník, své květiny i holoubka. Obě dívky
141 byly za krátký čas nejlepší přítelkyně, neboť i Velenka byla dobrosrdečné a dobře
142 zvedené děvčátko.

143 Po několika dnech se Bohuslav vrátil přinesa to veselé poselství paní
144 Radotínské, že nepřátelé její od nepravého žádání upustili a že se může se vši
145 upokojeností domů navrátiti. „Na mé domluvení,“ pravil, „byli by málo dali, jakkoliv
146 jsem jim dost patrně ukázal, že křivdu dělají, když jsem jim ale vojnu vyhrožoval,
147 jestliže vám kdo ublíží, tu brzo na jiné myšlenky přišli. Upokojtež se tedy, šlechtná
148 paní, a buďte dobré mysli, nikdo z cizích nebude na vašich pěkných polích žítí, aniž
149 v lesích vašich loviti nebo dříví porážeti.“

150 Z těchto slov se paní Přibyslava zase zaradovala a slzu vděčnosti v oku majíc
151 pravila: „Bůh vám zajisté odplatí, co jste mně a mému dítěti dobrého prokázal.
152 Vědělt' dobře můj Vojtěch, že u Vás jistého zastání najdu.“

153 Teď se chystala zase do Radotína. Obě dcerušky, Boženka a Velenka, loučice
154 se v slzách skoro plynuly. Boženka chtěl své mladé přítelkyni něco dáti na památku,
155 že pak Velenka začasto tu žádost vyjevila, že by ráda také takového holoubka měla,
156 přinesla ho Boženka, jakkoli ho ráda měla, své přítelkyni a přitisknouc ho ještě
157 k srdci odevzdala jí ho. Velenka se ovšem zdráhala holoubka přijmouti vědouc, jak
158 drahý jest Božence, ale na domluvu milované přítelkyni přece ho vzala.
159 Odevzdávajíc ho potom Boženka i s tou krásnou klíčkou přimlouvala Velence
160 snažně, aby pilně a upřmně holoubka hleděla.

161   Když byla Velenka s maminkou odešla, zastesklo se Božence po holoubku
162 tak, až skoro toho litovala, že ho darovala. I pravila matce: „Mohlať jsem Velence
163 raději své zlaté naušnice dáti na památku nežli holoubka, mně se po něm nesmírně
164 stejská.“ Matka jí ale odpověděla: „Tot' můžeš jindy učiniti, až nás Velenka podruhé
165 navštíví. Ani ten nejdražší dárek nebyl by jí tak příjemný byl, ano byl by ji mohl
166 ještě urazit, žes jí ale darovala, co ti bylo nejmilejšího, ač to ostatně ceny nemá, tuť
167 jsi jí i čest prokázala i svou lásku dokázala. Přej Velence holoubka a raduj se z toho,
168 že ona má z něho potěšení. Pomysli, že tvůj dobrý otec byl hotov i života nasaditi,
169 aby té sklíčené vdově pomohl. Raduj se z toho, že i ty něco takového dobrého jsi
170 učinila.“

III.

171   Paní Přibyslava žila nyní se svou dceruškou Velenkou beze všech obtížností a
172 nátisků tiše a spokojeně ve svém starobylém hradu. Hrad tento měl příkré hradby a
173 ležel hluboko v lesnatých horách.

174   Jednoho dne k večeru přišli dva poutníci k zámecké bráně žádající noclehu.
175 Byliť dle obyčeje poutníkův ve tmavohnědý oděv oblečení majíce v pravici hole a na
176 kapelínech¹² mušle. Branný se ohlásil paní Přibyslavě a ona kázala, aby se jim dala
177 večeře v dolejší jizbě a každému lahvice vína. Po stole sešla k nim sama s Velenkou.

178   Poutníci vypravovali mnoho o dalekých zemích a povídali, že byli i tam, kde
179 trvá den celý týden, jakož i tam, kde jsou slonové a lvové domovem.

180   Matka i dcera poslouchaly divíce se jejich vypravování a Velenka si od srdce
181 přála, aby mohla viděti, jak slunce okolo země chodí¹³ nikdy nezacházeje.

182   Potom se poutníci vyptávali na okolní krajinu, zvláště ale na hrad Komošín
183 vychvalující přitom rytíře Bohuslava nad míru. „Kdyby jeho hrad,“ pravil starší,
184 „příliš z cesty nám neležel a nebo kdybych aspoň jistě se mohl nadíti, že ho doma
185 zastihnu, rád bych na to řas i práci vynaložil, abych se k němu dostal.“ Přibyslava je
186 ubezpečovala, že je cesta blízko samého Komošína povede a že rytíř Bohuslav
187 nepochybně doma bude, an se teprv nedávno z výjezdu nějakého navrátil.

---

¹² Kapalín se jmenuje poutnický klobouk.

¹³ Země sice se sama točí, ale nám se zdá, jako by Slunce okolo ní chodilo.

188 „I to mě srdečně těší,“ pravil poutník, to bude radosti, až ho tak v hradě
189 překvapím, mámť s ním mnoho co jednati. Zejtra tedy, jak jen pán Bůh den dá,
190 půjdeme ke Komošínu.“

191 Matka i dcera vzkázaly rytíře Komošínského i jeho rodinu tisíckrát po
192 poutnících pozdravovati. Velenka vtiskla každému z nich stříbrný peníz do ruky,
193 který jí matka dříve byla podala, a tu je snažně prosila, aby Božence vyřídili, že se
194 holoubkovi velmi dobře vede. Poněvadž ale paní Radotínská z rozmlouvání poutníků
195 byla vyrozuměla, že cesty povědomi nejsou, rozkázala pacholkovi, jenž právě
196 přítomen byl, aby jim zejtra přes hory cestu ukázal. Nato jim dala dobrou noc.

197 Druhého dne poutníci záhy odešli. Pacholík s veselou myslí je vedl nesa jim
198 jejich tlumoky. Poutníci si chlapce nevšímajíce kráčeli mlčky svou cestou dál, která
199 tu vzhůru tu zase dolů se uhýbala. Přijdouce konečně na rovnější pěšinku, dali se do
200 rozprávky. Chlape , jenž je provázel, pozoroval, že spolu nemluví česky ale vlasky,
201 neboť byl sám z Vlach. Na hradě ho nazývali Františkem, ale on se nejraději
202 Frančesko jmenoval. Rytíř Vojtěch ho byl přivedl z Vlach, kde byl opuštěným
203 sirotkem, před několika lety do Čech. Tu se sice česky dobře naučil, ale proto přece
204 své materské mluvě ještě dost dobře rozuměl. Poslouchal tedys potěšením jejich
205 rozmlouvání a již jim chtěl radost svou vyjeviti, že zase jednou svůj materský jazyk
206 slyší ,a tu najednou hrůzou a strachem se zarazí. Vyrozumělť z jejich řeči, že nejsou
207 poutníci, noprž že se toliko převlekli, aby nebyli poznáni, a že patří k loupežnickému
208 spolku, jež rytíř Bohuslav šťastně přemohl. Také poznal, že jim zdejší krajina není
209 tak nepovědomá, jak se stavěli, a že jen touží v šatech poutnických do hradu
210 Komošina se dostat, aby se na něm dostatečně pomstili. Jen když nocleh dostanou,
211 tu že snadno všecko dovedou, neboť prý v noci vstanou, rytíře s chotí jeho i dcerou a
212 se všemi panoši usmrtí a hrad vyloupají a vypálí.

213 Ještě dále dojdouce a Komošín již vidouce mezi dvěma lesnatýma vrchoma
214 v podálním modru se skvíti, pravil starší loupežník k mladšímu: „Tamto tedy leží to
215 ohyzdné hnízdo ještěří, v němž ten ukrutník žije, jenž tolik našiců na popravu
216 odvlekl. Za to však má dnes v nejstrašlivějších mukách život svůj dokonati. Svážíce
217 ho, v plápolu jeho vlastního hradu ho upálíme.“ „Ale to podniknutí,“ pravil Opička,
218 mladší loupežník, „je přece trochu těžké, nepodaří-li se, běda nám potom, ovšem že
219 poklady, jež Bohuslav nasklízal, za mnoho stojí.“ „Jej zavražditi,“ pravil Odřík (tak
220 se jmenoval starší loupežník), „jej zavražditi jest mi mnohem milejší, nežli všech
221 jeho statků se zmocniti, ač nimi nikoli nepohrdám. Povede-li se nám ještě ten kus,

222 tuť dosti zbohatneme, pak své posavadní řemeslo odložíme a dáme se na klidnější
223 život. A právě mi nyní něco výborného napadá. Vybereme si z rytířova šatstva
224 nejkrásnější roucha a oblečeme se v ně. Ty poneseš jeho zlatý řetěz na hrdle a já jeho
225 rytířský, drahým kamením vykládaný kříž. Tak prchneme do vzdálených krajín, kde
226 nás nikdo nepozná, a počínající sobě co velicí páni povedem z nashromážděných
227 pokladů život rozkošný.“

228 „Všecko to by ušlo,“ pravil Opička, „ale mně je při tom, nevím ani sám proč,
229 jaksi teskno.“ „Teskno?“ praví Odřík, „nevěděl bych proč a z čeho? Není snad
230 všecko dostatečně vyhlédnuto a umluveno? Nemáme-liž dosti pomocníků v okolí?
231 Jakmile do okna poutnické jizby tři rozžaté svíce postavíme, přirazí se k nám sedm
232 statečných a obratných mužů na pomoc, jenž na to znamenají již mnoho nocí čekají.
233 Ty vpustíme zahradní brankou, jenž se zevnitř lehounko otvírá, do hradního dvora.
234 Jeden z nich zná se do všech chodeb, světnic a komnat zámeckých tak dobře jako ve
235 vlastním domě. A devět našinců bude snad přece z několik ospalých lidí. Jen buď
236 dobré myslí a neměj o zdaření žádné pochybnosti.“

237 Ubohého Františka pocházel studený mráz, an slyšel, co tito zlosynové za
238 hrozné věci před sebou mají, nedal však na sobě znáti, že by jejich jazyku rozuměl.
239 Jda za nimi trhal si kvítky a bylinky pískaje si chvilkami na lístku píseň, v srdci ale
240 vzýval vroucně Boha, aby ouklady těch zlosynů zničití ráčil. Přitom si předsevzal, že
241 je až do Komošína vyprovodí a rytíři Bohuslavu všecko vyjeví.

242 Co se petrovští ještě umlouvali, jak svůj ouklad vyvedou, sklouzl starší
243 s uzounké stezky a málem by se byl v skalnatou rozpuklinu svalil, kdyby padaje
244 nebyl na trnové křovině uváznul. Přitom se mu ale trním poutnické roucho odhalilo a
245 František zahlídl, jak má pod tmavohnědým rouchem kěný kaštanový kabát a na
246 prsou lesknoucí se železné brnění. I dyka ostře broušená mu vypadla. Chlapec se
247 stavěl, jakoby nebyl ničeho viděl. Ten starý zlosyn, schovav honeb dyku, halenu si
248 zapnul a na chlapce tesklivého častěji po straně pohledl, jakoby ho očima
249 probodnouti chtěl.

250 Nyní přicházeli k místu, kde museli přes onu rozpuklinu na druhou stranu
251 přejíti. Byloť právě po deštích, jimiž naběhlý proud horní rozpuklinou temně hučel.
252 Holé skály čněly z obou stran a ouzká lávka z jedné na druhou dosahující byla
253 jediným přechodem. „Až půjdeme přes lávku,“ pravil starší loupežník po vlasku,
254 „srazím toho kluka do hlubiny, dost možná, že mé ozbrojení zpozoroval a to by nám
255 mohlo škoditi, tak budeme docela jisti.“

256 Ubohému Františkovi vlasy strachy vstávaly. Zůstana tedy několik kroků
257 před tou strašnou lávkou státi, pravil: „Tady si netroufám jít, mne již nyní zábrat'
258 pojímá.“ Ale starý loupežník pravil: „Neboj se, hochu, pojd' sem, já tě přenesu,“ a šel
259 s roztaženýma rukama na Františka, aby ho popadl. Ale František uskočiv křičel,
260 jakoby ho na nože brali, maje v oumyslu, že do křoví zaběhne, jestliže loupežník
261 ještě více blížiti se mu bude. „Ach,“ zvolal třesa se, „nechte mě, to' bychom mohli
262 oba spadnouti. A byt' bych také šťastně přešel, jakž se dostanu nazpět? Nechte mě
263 domů, teď posla již nepotřebujete. Odtud do Komošína již nezbloudíte, vždyť je již
264 ho tuze dobře viděti.“

265 Mladší loupežník si myslil, že chlapec jen z té hrozné lávky takový strach má,
266 neboť se jí sám bál, a proto pravil po vlasku: „Krk bych na to vsadil, že ten hloupý
267 kluk ničehož nezpozoroval a ať by byl tvou dyku a brnění zhlídnul, co z toho, jazyku
268 našemu přec nerozumí a tudy věděti nemůže, co před sebou máme, a přes to přes
269 všecko by si sotva kdo jeho žvatlání všimnul. Pust' toho blázna“

270 „Nu, třebas,“ pravil starší, „ať si jde, ale pro větší bezpečnost shodíme lávku.
271 Potom ale kluk třebas všecko ví, podniknutí naše přece nezmaří. Tamhle leží
272 Komošín a tu na kolik hodin nahoru i dolů není nikde ani toho nejmenšího můstku.
273 Než by sem tedy mohl někdo nějakou zprávu dáti, tu budeme se svou prací již dávno
274 hotovi.“

275 Teď převzali loupežníci své tlumoky, nechali ubohého chlapce státi a ani se
276 za doprovolení nepoděkující šli přes lávu. Když ji byli přešli, křičel Odřík po česku
277 na Františka: „Dobřes měl, hochu, to je zpropadeně nebezpečná lávka. Jet' již celá
278 zpukřelá, ano do půl shnilá. Tu by mohl člověk lehko o život přijít. Aby se žádného
279 neštěstí nestalo, shodíme ji, pak sem lidé zajisté lepší lávku dají.“

280 Na to petrovští ten ouzký trám shodili. I padal s velikým hřmotem a
281 hlomozem dolů a pěnící se voda jej pojavši honem dále hnala. Sotva se ti zakuklení
282 poutníci za skalou podle pěšinky byli ztratili, dal se František do běhu a utíkal,
283 jakoby mu hlava hořela, aby tu strašnou zprávu své paní donesl, neboť nebylo nikdž
284 žádného, komu by to byl mohl pověděti, aby se takové zlé překazilo.

IV.

285 Paní Přibyslava by se byla na svém hradě dřív smrti nadála, než že se na
286 jejího ochrance takové neštěstí valí. Velenka mluvila neustále o vypravování

287 poutníků a o dalekých krajinách, kde poutníci byli. Bylo již dávno po poledni a
288 František ještě zde nebyl. Matka si vyšla s dceruškou do polí radující se, že zase
289 pokojně mohou žít na svém statku. Děkovaly Bohu za to štěstí, neboť se jim zdálo,
290 jakoby jim byl ten statek někdo znovu daroval.

291 V tom František celý ustrašen a upocen jsa a ducha sotva popadaje přikvapil.
292 „Milostpaní!“ křičel a rukama lomil, „milostpaní, to je krozné neštěstí! Ti dva muži
293 nejsou poutníci, jsou to petrovští, vrahové. Oni chtějí rytíře Bohuslava se všemi jeho
294 zbrojnoši usmrtiti, hrad drancovati a vypáliti.“ Tolik pověděv nemohl více ani slova
295 pronésti, neboť byl skoro bez sebe. Padna pod lípu podle cesty stojící nemohl se
296 dlouho vzpamatovati.

297 Přibyslava i Velenka tohoto strašlivého poselství se tak ulekly, že nevěděly co
298 počítí. „Spravedlivý Bože na nebi!“ zvolala matka, „co je to za ukrutný ouklad! Ach
299 nastojte! Ti předobří, šlechtí lidé! Co se s nimi stane? Velenko, běž honem na hrad
300 a svolěj všecky lidi. Já s Františkem hned za tebou přijdu. Svolěj všecky, ať vše dají
301 na koně a honem ať jedou na Komošín.“

302 Velenka chvátala, jak jen mohla, a doběhši hradu, všecko vzbouřila strašným
303 voláním: „Komošín bude vypále, jestli nepomůžete. To nebyli poutníci, to byli
304 loupežníci, jenž u nás přenocovali.“

305 Za chvílku přišla Přibyslava s Františkem, od něhož se po cestě všecko
306 obšírně odvěděla a vidouc, an tu lidé její stojí, zvolala: „Nestůjte, honem do
307 Komošína pospěšte!“ – „Ach!“ – „Ach!“ pravil jeden ze starých služebníků, „to není
308 možná, milostpaní, ti lotří nás tuze předešli, oni sotva hodinu mají ještě do Komošína
309 a my, kdybychom co nejrychleji jeli, potřebujeme dvanácte hodin, a k tomu se
310 večer již blíží. Naše koně se hodí dobře k orbě, ale na jízdu nikoliv. Jiných koní
311 nikde není, a tak nemožno do rána se tam dostat.“

312 Nyní teprv ubohá paní nevěděla, co si má počítí, kam se obrátiti. „O Bože!“
313 zvolala ve své ouzkosti, „tedy krom tebe ni žádná pomoci není! O, slituj se nad těmi
314 šlechtnými dušemi, jenž se nade mnou tak laskavě smilovali! Velenko, modli se,
315 aby Bůh předsevzetí těch zlosynův zmařil.“

316 I sepjala Velenka ruce a se slzícíma očima se modlila: „Milý Bože, pomozí
317 jim, jakož i oni pomohli nám.“ S ní i ostatní sepjali ruce a modlili se.

318 Pak zase začala matka žalostně volati: „Lidičky, pro všecko na světě, myslete
319 na pomoc! Jakkoliv se zdá, že nemožno dostat se v čas do Komošína, přece se
320 musíte vynasnažiti, několik slov uchární všem životy. Ach, kdyby František nebyl

321 tak uběhlý, on by zajisté nemeškal. Ale ty, Bartoši, ty jsi mladý, nezondaný, dej se
322 honem na cestu. Dostihneš-li Komošínu ještě včas, dám ti sto dukátů za to.“ – „To
323 není možná,“ odpověděl pacholek, kdož by v té tmavé noci uzounkou cestu v lese
324 našel? Deset by jich za sebou v skalách krk posráželo, nežli by jeden dobře přešel.“ –
325 „A k tomu je,“ doložil František, „ta jediná lávka přes potok sražena, byloť by třeba
326 perutí, aby je člověk na druhou stranu dostal.“

327 „Perutí?“ zvolala Velenka a její oči radostí se jiskřily, „teď mi připadá, jak
328 bychom poselství do Komošína lehounko dostali. Rytíř Bohuslav mu řekl, abych
329 holoubka dobře zavírala, sic že by uletěl zrovna do Komošína. Cestu že najde
330 holoubek zajisté, třebas by to sebe dál bylo. Zavěsíme tedy holoubkovi malý lístek a
331 on ho jistě a nejrychleji do Komošína donese.“

332 „O díky tobě, veliký Bože, tys hlasy naše vyslyšel,“ pravila matka. „Velenko,
333 tu myšlénku ti sám anjel strážce vnuknul. Jdi pro holoubka, já napíši list.“

334 Tu Velenka honem běžela pro holoubka a matka spěchala napsat lístek, kde to
335 nejpotřebnější pověděla. Napsavši lístek svniula a zavěsila ho na červenou tkaničku,
336 již Velenka hrdélko holoubkovo byla ozdobila. Nyní ho vynesla Velenka z hradu a u
337 přítomnosti shromážděné čeledi pustila ho do povětří. Tu se holoubek vysoko
338 k nebesům povznesl a snášeje se chvíli v kole kvapně najednou ku Komošínu sebou
339 trhl a tam pospíchal. Všickni se radovali z té šťastné myšlenky Velenčiny a
340 s tisícovým žehnáním a srdečnou modlitbou vyprovázeli holoubka. Ani ze šťastného
341 vyplynutí nejbohatší lodi nikdy se tak nikdo neradoval jako radotínští z toho, že se
342 holoubek ku Komošínu ubírá.

343 Zatím ale matka a dcera nebyly bez péče a ouzkosti. „Přiletí-li asi holoubek
344 přece k svému místu?“ pravila matka. „Co, jestliže padne dravci do pazourů, jestli
345 tak daleko letěti nevydrží a někde se opozdí, jestli asi v Komošíně si sedne, aby byl
346 zpozorován? Ach toť by bylo neštěstí, aby ho nezpozorovali!“ I posadily se obě
347 k oknu, z něhož ke Komošínu bylo viděti a neustále se modlíce dívaly se bázně
348 v onu stranu. Byloť jim nevýslovně ouzko, a bály se jen pomyslit, že jim ohnivá zář
349 zvěstovati musí, pakli by holoubek s listem nebyl šťastně doletěl. Od okna se
350 nehnuly a spaní na ně nešlo.

351 Již bylo s půl noci, lesem hučel strašlivý bouřlivec a všecka krajina byla
352 přikryta hustou tmou. Teď je tam ale k jejich zděšení počalo najednou jasnit. Obě
353 strachem schnuly modlíce se ještě jako včera. „Svrchovaný Bože!“ vzkřikla Velenka,
354 „nyní plamen vyráží a víc a víc se vzmáhá.“ Tu matka i dcera skoro omdlávaly. Však

355 brzo se k nemalé radosti o svém omylu přesvědčily. Víněný plamen byl toliko
356 okrouhlý roh měsíce v poslední čtvrti, jenž v malé mze vycházející plamenem se býti
357 zdál, brzo ale vejš vystoupna v podobě srpu se vznášel. Nyní zmizela celá záře, jenž
358 jim tolik strachu nadělala, a žádná jiná, oheň zvěstující, se neukázala. Konečně se
359 počalo rozednívat a obě vítaly radostně a se srdečnými díkami krásné jitro.

V.

360   Teď Přibyslava s Velenou ovšem dobře věděly, že se těm bezbožníkům
361 nepodařilo Komošín vypáliti, avšak starost jejich nezmizela, zdaž se šlechtnému
362 rytíři a jeho domácím ničím na živobytí neublížilo. „O, nevím, co bych za to dala,“
363 pravila Přibyslava, „kdybych dobrou zprávu z Komošína měla. Všecku svou ozdobu
364 bych na to vynaložila.“ – „A já bych všecky své nashromážděné peníze ráda k tomu
365 přidala,“ doložila Boženka. Zatím ale všecko, co se tu noc v Komošíně stalo, na ten
366 čas tajno jim zůstalo, aniž co jiného zbývalo než trpělivě čekatí.

367   Zběhlo pak se všecko takto: Minulého večera posadil se rytíř Bohuslav
368 v dobrém rozmaru se svou chotí a dceruškou bez starosti ke stolu. Slunce se chýlilo
369 k západu a jeho ohniví paprskové prorážející kulaté tabulky oken osvěcovali
370 stkvostně dávnověké večeřadlo.

371   Vtom přišel zbrojnoš ohlásit dva poutníky, jež Bohuslav do hradu vpustiti a
372 dobře vyčastovati velel říka: „Na stole s nima promluví, ať potom k nám vejdou a o
373 svém putování vypravují. Zatím jim dejte džbán vína, aby byli hovornější.“ Zbrojnoš
374 odešel a Boženka se již napřed na pěkné vypravování těšila.

375   Co tu tak pohromadě sedíce vesele a důvěrně rozprávěli, zvolala Boženka:
376 „Jeminečku, můj holoubek!“ A skutečně byl holoubek s roztaženýma křídlyma před
377 oknem klovaje na kolečka, jakoby prosil, aby ho vpustili do světnice. Boženka
378 otevřela a holoubek honem vletěv sednul jí na palec lichotivě jí líbaje.

379   „Aj, co to má na krčku?“ pravila matka, za tou krásnou pentličkou má nějaký
380 papírek, snad je to dokonce dopis. Co jen ty děti za podivné nápady mají.“

381   Rytíř pohledna zblízka na papír spatřil slova:

382   *Čtěte honem.*

383 „Nu, to bude as na spěch,“ pravil usmívaje se. Rozvinuv pak list, nahlédl do
384 něho a celý zbledna zvolal: „Pane Bože na nebi, co je to!“ „Cožpak?“ tázala se matka
385 i dcera trnouce leknutím. Bohuslav Četl nahlas.

386 *Šlechtný pane,*
387 *ti dva muži, jenž k Vám dnes na večer přijdou, nejsou poutníci, ale loupežníci,*
388 *a sice z toho spolku, ježž jste přemohl a rozehnal. Starší se jmenuje Odřík a mladší*
389 *Opička. Pod rouchem poutnickým skrývají železné odění a břitké dyky. Tuto noc*
390 *chtějí Vás, Vaši choť, Vaše dítě a všecken domácí lid usmrtiti, hrad vyloupati a*
391 *zapáliti. Vaším oděvem, zlatým řetězem a křížem, drahými kameny ozdobeným, chtějí*
392 *ještě více lidí ošáliti. Ještě sedm zlosynů čeká v té krajině na umluvené znamení, totiž*
393 *na tři rozžaté svíce, vystavené v okně poutnické jizby, aby kradmo do hradu se*
394 *vplázice jim pomáhali. Ti dva jim chtějí zahradní vrátka otevřít. Dejž Bůh, aby*
395 *k Vám holoubek šťastně doletěl a Vy všickni zachováni byli. Jinou cestou Vám zprávy*
396 *dodati bylo nemožno. Dejtez pak na místě o svém osvobození věděti Vaší vděčné*
397 *Přibyslavě Radotínské.*

398 „Dobrotivý Bože!“ zvolala paní Ludmila, „jak podivné jsou cesty tvé.
399 Holoubek jest tu poslem s nebe, aby nás ochránil před neštěstím. O Boženko, kdož
400 by byl pomyslil na takové věci, když holoubek k nám své outočiště vzal jsa honěn od
401 dravce? Děkujmež Bohu za jeho nesmírnou dobrotu.“ I Bohuslav pozdvihna oči
402 k nebi zvolal u velikém pohnutí: „Díka tobě, veliký Bože!“ Nato choti své i dceři
403 rozkázal, aby se odstranily, a vzav na se rytířské odění a přikázav svým nejsilnějším
404 zbrojnošům, aby pohotově byli, dal poutníky nahoru zavolati. Tu Odřík vstoupna do
405 pokoje a sladce jaksi se usmívaje, začal velmi zdvořile mluvit: „Šlechtný pane a
406 rytíři! Právě přicházíme přímou cestou z hradu Radotína, odkudž Vám na tisíce
407 přátelských pozdravení vzkazují. O jaké blaženosti cítíme, že tváří v tvář hleděti
408 můžeme muži, jehožto rekovní sláva daleko ve světě se roznáší, ježto všickni
409 opuštění, sirotci a vdovy svým ochráncem nazývají a ježž pobožná Přibyslava ani
410 dosti nachváliti a navelebiti se nemůže. O to je bohabojná paní. Onať nás chudáky
411 s velikou ochotností přijala i nezaslouženou štědrostí obdařila. A její něžná dceruška,
412 ach toť je přemilostná dívčina. Jaktě pozorně poslouchala, když jsme vypravovali, co
413 jsme na cestě pouti své všecko viděli. Měli bychom Vám o těch předobrych lidech

414 mnoho co povídají, zatím ale na tom přestaneme, že se ty outlé duše zdravé nacházejí
415 i s jejich milovaným holoubkem.“

416 Toto opovážlivé, drzé pochlebenství rozpálilo Bohuslava ještě více. Zatím se
417 ale ještě chvíli zdržel vyptává se s pokojnou vážností: „Kdopak jste“ „Chudí
418 poutníci,“ odpověděli oni, „vracíme se z dalekých cest do Lužic, kde jsme se
419 zrodili.“ „Jak se jmenujete?“ tázal se opět rytíř. „Já,“ pravil Odřík, „jmenuj se
420 Jindřich a mému mladšímu střenci říkají Konrad.“ „Co tu na hradě pohledáváte?“
421 tázal se rytíř nanovo. „Toliko noclehu a zejtra, jak se den zabělí, zase se odebereme.
422 O jak se těšíme na své domácí a s jakou dychtivostí i oni nás očekávají.“

423 „Vy v hrdlo lžete!“ zvolal teď rytíř hlasem až omračujícím, „vy se
424 nejmenujete Jindřich a Konrad, tobě říkají Odřík, starý padouchu, a tomuto mladému
425 zlosynu Opička. Vy nejdete z dalekých krajin, nejste poutníci, ale loupežníci,
426 vrahové, žháři. Lužice není vaše otčina a domov, vy nejste Slované. Nepřišli jste na
427 nocleh, ale vraždit, loupit, žhát a hubit. Vašich pak skutků hodná mzda vás nemine.
428 Mečem a ohněm zahynete. – Vy byste mé rytířské odění, můj kříž a řetěz nositi
429 chtěli? To se vám jak náleží znezdářilo. Vzhůru, zbrojnoši, strhejte z nich podvodné
430 roucho, ať se ve svém pravém kroji okáží. Poberte jim zbraň, sepněte je řetězy a
431 uvrhněte je do nejhlubší věže.“

432 Zbrojnoši popadše je strhali z nich svrchní roucha a teď tu stáli celí ve zbroji.
433 „Jaké to ohavné pokrytství,“ pravil rytíř, „bohobojné lidi chytí zakuklenou
434 pobožností podváděti. Ta jediná opovážlivost by již sama pro sebe smrti
435 zaslouhovala.“ Oba byli nyní svázáni a do věže uvrženi.

436 Když tak v hluboké věži leželi, promluvil mladší k staršímu: „To je mi
437 přepodivno, jak ten rytíř všecko se tak na vlas dověděl. Vždyť i to ví, oč jsme se
438 teprv cestou umlouvali, že totiž jeho odění si vezmeme a za rytíře se prohlásíme. Což
439 snad vyprovázející nás pacholík naší řeči přece rozuměl a nás vyzradil?“ „Tot' by byl
440 musel horem do hradu vletnouti,“ odpověděl starší. „Všeho jsem si dobře všimnul a
441 hradní brány ani z oka nespustil. Přes zdvihací most nepřešlo ani živé duše. V tom
442 není nic dobrého. Bohuslav je s čertem ve spolku. Ten ukrutník nás všude
443 pronásledoval a teď jsme mu sami do rukou vlezli. Kdož by si to pomyslíl, že se
444 nám to tak zkazí a on že zasloužené pomstě ujde. O zlořečený to chlap!!

445 Tak zarytý Odřík ani se k tomu znáti nechtěl, že by se pouze svým
446 zločinstvím do neštěstí byl uvrhl. Opička se dále dal do pláče čině staršímu hořké
447 výčitky, řka: „O bodejž bych tvému lákání nikdy nebyl uvěřil. Slibovals mi živobyťi

448 ve cti a hojnosti a teď mě čeká ohavná smrt. Ty jsi se vždycky snažil, aby s mi
449 vymluvil, že by naši skutkové zlí byli, ale teď bys mohli již sám oči otevřít a pravdu
450 poznati. Nebudeš na tom dosti, že tuto hanebně zahyneme, ale ještě něco horšího na
451 onom světě nás čeká.“

452 Zámečtí zbrojnoši ale měli jinou ještě práci na rozkaz rytířův vykonati.
453 Jakmile se setmělo a hvězdy na obloze se ukázaly, vystavili tři hořící svíce do okna
454 oné jizby, která obyčejně k tomu sloužila, aby poutníkům a jiným poctivým
455 cestovním noclehu dávala. Nato se odebral vrátný se sedmi statečnými zbrojnoši na
456 náhradí číhaje u dvířek při zdi, brzo-li petrovští přijdou. Dlouho čekal nadarmo.
457 Půlnoc byla minula a měsíc již vysoko stál nad hradem. Zbrojnoši se mrzeli a pravili
458 mezi sebou: „Pořád více a více se jasní, naše meškání bude marné, ti lotři nás poznají
459 a rozprchnou se.“

460 Nato pravil vrátný: „Vím, co udělám, abychom je sem bezpečně vloudili.“ I
461 odešel a vrátil se hned zase, jsa již na poutnickém oděvu, jež Odřík byl na sobě měl,
462 dobře zakuklen a maje na hlavě klobouk s mušlemi: „Tak,“ pravil, „mě jistě
463 nepoznají, vy ale rozestavte se za pilíře, aby vás hned neshlídl.“ Konečně zaklepal
464 kdosi zticha na dvířka. Vrátný tiše otevřel. Za dvířkami stál loupežník a maje
465 vrátného v tom zakuklení za svého spoludruha pravil potichu: „Přicházíme dobře?“
466 „Právě včas“, odpověděl vrátný též pošeptmo, „pojd'te jen zticha a všickni.“

467 Tu se všech sedm po prstech vkradlo. Byliť všickni meči opásáni nesouce
468 s sebou síru a smolné věnce. Když i poslední v zahradě byl, zamknul vrátný dvěře a
469 klíč schovaje vzkřikl: „Chopte se jich.“

470 Tu zbrojnoši náhle vyskočivše loupežníky přepadli a každý jednoho se
471 zmocnil. Vtom přikvapil také rytíř maje s sebou mnoho pacholků s hořícími
472 pochodněmi a s meči. Loupežníci byli jako omráčeni, aniž na jaké se bránění
473 pomyslili. Byli tedy snadno přemoženi, řetězy sepjati a do žaláře uvrženi, aby tam za
474 své zločiny spravedlivý trest trpěli.

VI.

475 Zatím ale paní Přibyslava s Velenkou vždy ještě toužebně a ouzkostlivě na
476 Radotíně čekaly, jakého asi poselství z Komošína se jim dostane. Velenka každou
477 chvíli běžela nahoru k věžnému, aby nejdříve viděla, kdyby někdo přicházel. Že se
478 již po poledni ještě nižádný posel neukazoval, byly již obě ve veliké ouzkosti, každá

479 hodina se jim delší býti zdála, nežli jindy celý den. Konečně k večeru, an Velenka
480 zase na věž byla vyběhla, spatřila z lesa vyjíždějí vůz, mnohými jezdci obklopený, a
481 ten se dal na cestu, která přímo do hradu vedla. Tu Velenka po schodech více sletěla
482 nežli sběhla křičíc na matku jako u vytržení: „Oni sami přijíždějí! Oni jsou to jistě.“
483 Matka i dcera sešly nyní rychle z hradu dolů a spěchaly jim naproti.

484   Jakmile rytíř se svou rodinou Přibyslavu a Velenku poznal, sestoupil z vozu a
485 všichni chvátali, aby již příhody a šťastné jich skončení vypravovali. Jakého tu bylo
486 vyptávání a odpovídání, snadno si každý pomyslíl.

487   Večer šťastného se shledání po takovém nebezpečství oslaven byl
488 radostnou hostinou. Všichni byli veselé mysli rozmlouvající neustále o této příhodě.
489 I František přísluhujíc u stolu musel každé slovíčko, jež byli loupežníci mluvili,
490 znova vypravovati. Všecko rád vypravoval a zvláště na to pamatoval, jak se mladší
491 loupežník zaň přimlouval, aby ho starší do oné strašné propasti neshodil. „Protož
492 bych i já,“ odložil František, „za toho nešťastného člověka nyní rád se přimluvil.
493 Snad by mohl za své smejšlení také mírněji býti pokutován.“ V tom přisvědčili
494 všichni dobrému pacholíkovi.

495   Nyní se ještě připíjelo na zdraví holoubka, na zdraví dobrých slečinek a na
496 památku nebožtíka rytíře Vojtěcha, který byl Františka z Vlach do Čech přivedl.
497 Když pak měsíček, který včera Přibyslavu a Velenku tak ulekl, dnes se ukázal,
498 odebrali se všichni na odpočínutí.

5. Komentáře

5.1 Lidová slovesnost, její sběr a imitace v počátcích moderní doby

Člověk byl potom, co se u něho vyvinula z výkřiků, citoslovcí nebo z napodobování přírodních zvuků (onomatopoií) řeč, fascinován slovem, shlukem hlásek, jež si zajistily intersubjektivní, kolektivní význam v utvářeném komunikačním systému, kódu, jazyku (ČERMÁK 2001: 62–63). Uvědomoval si moc slova, před vynálezem písma vnímal slovo jako sluchový vjem. Komunikační sdělení se nemohlo fixovat chirograficky (rukou), natož typograficky (tiskem), nýbrž vizuálně (obrazem) a zejména orálně (ústně), z čehož plyne i tvarová charakteristika slovesnosti. Proces produkce a reprodukce tu splývá, díla nemá „autora“, ale interpreta, který svou reprodukcí-interpretací tvar textu neustále pozměňuje. Ještě dlouho po vynálezu písma pravděpodobně až do nástupu typografického věku, jehož historickým mezníkem je vynález knihtisku, setrvala lidská mentalita v myticko-magickém světě zvuku (ŠMAHEL 2002: 11–29). Ani konkurence jiných médií nezapříčinila zánik orální kultury, vyvíjí se v kontaktu s literaturou v širším slova smyslu (tj. komunikace fixované literami) až dodnes (o současném folkloru JANEČEK 2009: 5–7). Vynález písma diferencoval kulturu na nižší, lidovou, „nevzdělanou“, která se rozvíjela v méně či více prodyšných vesnických komunitách, a na elitní, vyšší, „učeneckou“, jež si přisvojila komunikaci pěstovanou ve školách a chrámech kanonickou literaturou, jíž uzavřený svět „malých struktur“ rozbíjela (BURKE 2005: 48–77). Mezi oběma tradicemi však docházelo k vzájemnému ovlivňování, dvojsměrnému průběhu kulturních kódů, jak k popularizaci vyšší kultury (šíření „směrem dolů“), tak v jejích lidových inspiracích (šíření „směrem nahoru“) (na příkladu kultury v renesanční Itálii BURKE 2006: 131–142).

Osvícenský diskurz pokračoval v návaznosti na racionální metafyziku 17. století ve zkvalitňování rozumu jako nástroje uchopování světa, chtěl eliminovat veškeré projevy jeho mytologického výkladu a úlohy člověka v něm, které by v kritériích rozumové analýze neuspěly. Ač osvícenství 18. století rozdíl mezi vysokou a nízkou kulturou ještě zviditelnilo, zapůsobilo paradoxně na romantické sblížení obou kultur. Osvícenci hlásali univerzálnost hodnot, mezi nimi se vyjímalá humanita, již měli ale nejdříve prokázat v práci pro nejbližší okolí, a proto

začali prosté obyvatelstvo, nositele „nízké“ kultury, a jejich kulturní produkty studovat, aby jej mohli osvětovou činností povýšit na sobě rovné (k tomu např. HROCH 2009: 266–274). S vědeckou pečlivostí si zapisovali zaříkadla, pověry, rčení, přísloví, pranostiky, písně lyrické a epické i velkého rozsahu, balady, pohádky, pověsti, memoráty ad. žánry, jejichž genologická terminologie se teprve konstituovala. Existoval-li mentální odstup mezi osvícenskou inteligencí a předmětem jejího studia, tj. venkovským lidem, romantika deklarovala ztotožnění obou společenských vrstev. J. Jungmann si uvědomoval, že konečným, dvojjediným cílem je kulturní a národní „obrození“ české společnosti, tj. kulturní emancipace nejnižších společenských vrstev a národní emancipace elit. Vesničan, nejčastější profesí sedlák, byl oceňován osvícenskými fyziokraty pro svůj ekonomický přínos, osvícenskými altruisty pro svůj potenciál objektu humanizační mise, ale romanticky smýšlejícími intelektuály pro uchování nezkaženého ducha národů. Jedním z možných způsobů překonání neshod mezi oběma koncepcemi byl obrat k lidové slovesnosti (HAMAN 2010: 76–77; RAK 1994: 83–95). Lidová slovesnost měla hlavní podíl na vytváření českého národního povědomí a vědomí národní kontinuity jako u jiných Slovanů nebo Finů aj., ale její vazba na předkřesťanské představy o světě a na praslovanskou mytologii je pouhou spekulací paradigmatu romanticko-mytologizující školy (KLÍMOVÁ 2012: 9–21; OTČENÁŠEK 2012: 87–102, 103–106).

5.1.1 Lidová píseň

V počátcích moderního zájmu o folklor na sebe oba diskurzy (osvícenský vs. romantický) narážely. Symptomatická je z tohoto hlediska ostrá reakce J. V. Kamarýta na zveřejnění výsledků guberniálního sběru lidových písní na Moravě a v Čechách pod titulem *České národní písně* v roce 1825. Jeho editorům, Ludvíku Ritteru z Rittersberku a Ferdinandu Dionýsu Weberovi, vytýkal absenci (romantického) vkusu a mravních kritérií, jejich respondenty degradoval na „nezbednou lůzu“ a odňal jim právo hlásit se k národu („*hejno prostopášné chasy není národ*“) (MARKL 1987: 101). Vydavatele lidové slovesnosti nemotivovala romantická estetika, nýbrž historicko-dokumentární zřetel, co po osvícenském způsobu nejvěrohodněji zachytit původní znění lidových písní, včetně s jejich nápěvy

(HAMAN 2010: 77–78; PETRBOK 2004). Věcný přístup k lidové slovesnosti zastával i Jan Jeník z Bratřic, který si zapisoval mj. lidové písně během vojenských tažení od vojáků, nevyhýbal se ani písním erotickým či skatologickým (HAMAN 2009: 12). S Kamarýtovým názorem souznělo umělecké cítění Čelakovského, Erbenovo a dalších představitelů nové spisovatelské generace, včetně Franty Šumavského. Romantikové uplatňovali estetické a mravní hledisko jako dobové kritérium „lidovosti“, zaktivovali vnitřní cenzuru estetickou a mravní. Z konkrétních variant lidové písně odstraňovali domnělé pozdější nánosy, aby je uvedli do domněle původního znění, romanticky ideálního invariantu. Vycházeli z Herderovy noetiky, která ztotožnila pravé poznávání věcí s obraznou poetikou. Člověk podle ní vnímá skutečnost v obrazech (metaforách), které si mozek vytváří pod jejím dotykem, toto vnímání smysly je obrazně analogické k realitě a tuto analogii vystihuje nejlépe obecná předracionální lidová poezie jako zastřešující pojem pro biblické příběhy, homérské eposy, Shakespearovy hry a v neposlední řadě lidové umění (PEŠEK 2003: 212–216). Herderovy *Hlasy národů v písních* (1. díl vyšel v roce 1778, souhrnně až v roce 1807) vyvolaly mezi evropskými básníky senzaci, protože naplňovaly jejich představu o národní moudrosti, bezelstné a bezprostřední lidovosti nezkažené rozumářským kalkulem, vyumělkovaností a uhlazeností a o mohutné obrazotvornosti. Oddávali se však klamu, že by tvořil výlučně lid, jako tvoří jedinec, a tvorbu nositele národního ducha i napodobovali, aby se s ním sžili (BURKE 2005: 31–48; HAMAN 2010: 76). Čelakovský užil v *Ohlasu písní ruských* (1829) a v *Ohlasu písní českých* (1839) postupy a motivy lidové poezie pro látky časových pocitů. Ohlasová metoda se stala v národně uvědomělé části českého spisovatelstva natolik oblíbenou, že se o ni pokoušel kdejaký, i méně talentovaný buditel. Za nejhodnotnější poezii „ožuvavců“ (jak Čelakovského epigony později nazýval V. Hálek) byla ceněna ta, která byla k nerozeznání podobná lidovým písním. Časem se z principu „ohlasu“ stala pouhá konvence, která bránila nové poetice, jak postřehl Frantův přítel J. J. Langer (STICH 2008: 198–201; KUSÁKOVÁ 2012: 280–283).

V literární pozůstalosti Franty Šumavského v PNP se nachází dosti početný makulář písní lidových i ohlasových (a několik jeho pozdějších opisů), pouze zlomek z nich ale byl uveřejněn ještě za jeho vlastního života, a sice v novém zábavníku *Čechoslav* v roce 1830. Frantovo Klatovsko, etnografická oblast rozprostírající se přibližně na území tehdejšího Klatovského kraje (jako správní jednotka fungoval v letech 1751–1848), patřilo pro svoji periferní polohu se sousedním Chodskem a

Prácheňskem k atraktivním cílům folklorní vášně K. J. Erbena (OTRUBA 2013: 236–238; KLÍMOVÁ 1990: 155). Franta Šumavský s ním udržoval hřejivé přátelské vztahy, náměty z rodného kraje poskytoval jemu i dalším spřáteleným vlastencům on sám i jeho sestra Markéta (žila v letech 1807-1897). Ta se nikdy neprovdala, zprvu se starala o své nemocné rodiče, po jejich smrti se v roce 1837 přestěhovala do Prahy, aby vedla bratrovu staromládeneckou domácnost. Přátelila se s ní B. Němcová, která jí svěřila své děti, chystala-li se odjet za manželem na Slovensko, a darovala jí na smrtelné loži v roce 1862 výtisk *Babičky* s vlastnoručním věnováním *Božena Němcová, sestře [!] pana Šumavského [!]* (FRANTA 2010: 34–36). Markéta Frantová se dočkala uznání také od K. J. Erbena:

„Konečně zapsal jsem sobě ještě před nedávnem téměř ke stu nápěvů neznámých z Klatovska, jež sestra nebožtíka Jos. Franty Šumavského v paměti zachovala a mladosti své, a které by z většího dílu zajisté jinak byly ztraceny – neb jich tam nyní již neznají.“ (ERBEN 1862: IV).

Určit spoluúčast Markéty Frantové, popřípadě výpisků z Frantova makuláře na formě konkrétních lidových písní z Klatovska lze jen díky toponymům a antroponymům známým tamějšímu člověku (Chuděnce, Lučice, Pušperk, „*Adamojc*“, tj. označení pro obyvatele dnes již neexistující chalupy U Adamů, rodinu Franty Šumavského, na Pušperku) v textech lidové poezie. Podíl Markéty Frantové je jistý u těchto znění lidových písní v Erbenových *Nápěvech prstonárodních písní českých* z roku 1862: *Chuděnce, lučice kolem ohraženy* (označ. 141, s. 35), *Já se dycky ohlídám k těm Pušperským zahradám* (označ. 190, s. 47–48), *Jetelka, jetelka, tráva zelená* (označ. 218, s. 55), *K Pušperku je cesta zlatá* (označ. 326, s. 83), *Kudy, kudy je cestička k Vílovu* (označ. 332, s. 85), *Nad Pušperkem je háječek* (označ. 409, s. 104), *Nad Pušperkem ten vršeček zelená se* (označ. 413, s. 105–106), *Nechod'te vy do Pušperka* (označ. 452, s. 116), *Pivíčko je naše* (označ. 518, s. 133) a *Pušperská šafářka* (označ. 573, s. 147). Její stopy jsou patrné i v Erbenových *Prstonárodních českých písních a říkadlech s přílohou nápěvů* z roku 1864: *Vlaštovičí zpěv* (označ. 182, s. 137), *Děšť* (označ. 208, s. 142), *Stesk* (označ. 215, s. 144), *Rozpek* (označ. 268, s. 430), *Netrucuj* (označ. 464, s. 219), *Falešník* (označ. 518, s. 233), *Koření* (označ. 561, s. 241), *Pušperské děvečky* (označ. 584, s. 245), *Opatrná milá* (označ. 588, s. 245), *Pyšní mládenci* (označ. 624, s. 253), *Sprosté holky* (označ. 630, s. 254),

Odvedený (označ. 328, s. 446), *Verbování* (označ. 344, s. 450) a jistě by se atribuovalo i mnoho dalších.

Erben přiznal Frantu Šumavského jako svého informátora pro *Písně národní v Čechách s nápěvy* z let 1842-1845 u těchto textů: *Stesk* (označ. 31, sv. 1., s. 72), *Upřímnost nad bohatství* (označ. 50, sv. 1., s. 94), *Lítostivá služba* (označ. 201, sv. 2., s. 104), *Pochybnost a nepochybnost* (označ. 210, sv. 2., s. 116), *Nehoda* (označ. 223, sv. 2., s. 126), *Sedlák furiant* (označ. 283, sv. 2., s. 180), *Laciné bohatství* (označ. 291, sv. 2., s. 188), *Trojí žalost* (označ. 328, sv. 2., s. 217), *Poslední vzdechnutí Rozmařilovo* (označ. 339, sv. 2., s. 225), *Staročeský přípitek* (označ. 344, sv. 2., s. 228), *Věrná plečka* (označ. 348, sv. 3., s. 12) (ERBEN 1842–1845). Dalšími Erbenovými přispěvateli z Klatovska byli Frantovi krajané: Jan Formánek Činoveský, František Vlastimil Jáchym, Karel Boleslav Štorch (vystupoval pod pseudonymem Čáp Klatovský) a Karel Slavoj Amerling (rovněž známý pod „ptačím“ přízviskem Strnad Klatovský) (BURIÁNEK 1962: 23–26). Nejstarším doloženým dokladem zájmu o lidové slovesné umění na Klatovsku je dosud needitovaný rukopisný zpěvník z 2. poloviny 18. století, jenž sloužil jako opora paměti mlynáři Antonínu Franclovi zvanému Sýkora ze Švihova, od Pušperka 15 km vzdáleného města (BURIÁNEK 1962: 14). Erbenovy pochyby o životnosti lidového folkloru z Poleně a okolí se časem naplnily, ale alespoň střípky z něj zachytil ještě Antonín Zápotocký ve vyprávění své babičky „*Barunky*“. Ta pocházela z Malé Vsi, 20 km vzdálené od Pušperka. Předposlední kapitola povídky se odehrává jednoho večera v maloveské chaloupce, kde při draní peří vypráví stařenka Čabradová o posvátných místech: pušperské kapli a o chudenickém „*Bolšánku*“ (zkomoleno již ze zkomoleného Bolfánku), zpívá místní písně: „*Ty pušperský kostelíčku, / stojíš na strmém vršíčku, [...]* a „*Pušperští mládenci / jsou tuze pyšní, [...]*. (ZÁPOTOCKÝ 1975: 136).

Pod svým jménem uveřejnil Franta Šumavský dílčí výsledky sběru lidové slovesnosti či původní básně, lidovou poezii imitující, pouze v časopise *Čechoslav* (pouze 2 ročníky z let 1830-1831). Je pod nimi podepsán různými variantami a zkratkami: J. V. F., F. V. T. [!], J. V. Franta nebo J. Vladomil Franta.

Frantovy básně imitují poetiku lidové poezie, která je značně univerzální. Využívá náměty, témata a motivy obecné povahy, zpracovává situace známé z lidské každodennosti. Frantovy lyrické básně variují mileneckou lásku nešťastnou, nenaplněnou, neopětovanou, narážející na překážky nebo vnějšími silami

znehodnocenou a překaženou. Motivicky jsou vystavěny z ustálených tropů a figur, tradičních pro lidovou slovesnost. Je to především paralela mezi přírodním děním a koloběhem s mentálním a emocionálním rozpoložením člověka, již zdárně využívala ohlasová metoda – např. z Frantových ohlasů nejzřetelněji báseň *Zlý osud*. V ní se oboulně obrážejí projevy biosférické a antropologické: východ slunce a procházka milenců, vymetené nebe a ryzí milenecký cit, vegetační růst a utvrzování se v lásce, mračna a milostná krize, teskný zvuk řeky a partnerův žal.

Frantova poezie je vhodnou ukázkou synopticko-pulzačního modelu i co do jejího jazykového plánu. Do jejího jazyka se promítla totiž dobová nestabilita spisovného úzu, obsahuje takové jazykové prvky, které jsou dnes pocíťované jako smíšené. Absorbovala zčásti vysokou češtinu jungmannovského stříhu užíváním koncovek substantiv rodu mužského životného pro inanimativa téhož rodu (*mrakové, zrakové*), básnickými přívlastky, personifikacemi (*v blesku mdleli zrakové*) apod. Akceptovala deminutiva (*chládeček, kvítky, hošík, krásotinka, cestička* apod.) jako pozůstatek barokní a rokokové poezie à la mode 17. a 18. století, jejichž poetiky se spolupodílely na motivice, tvaru a jazyku lidové poezii i v době 19. století, kdy byly kolektovány a zapisovány.

Rytmus verše je založen až na jednu výjimku na imitování mluvené řeči, tedy pravidelném střídání přízvučných a nepřízvučných slabik. Veršový rozměr jednotlivých básní je různý: střídavě osmi- a sedmislabičný (*Zlý osud, Pohružka*) s trochejským, popřípadě daktylotrochejským spádem, šestislabičný (*Barčín zrak*) a pětislabičný (*Teskno zdaleka hledět*) s daktylotrochejským spádem nebo bezrozměrný s jambickým spádem (*Plachá*). Pravidlo české veršové sylabotonie teoretizoval Josef Dobrovský, proti němu stál Jungmann, jenž preferoval antickou časomíru. Rozpačitým pokusem přitakat Jungmannovi je Frantova báseň *Nápisy*.

Tematicky, kompozičně i jazykově Frantovy lyrické písně naplňují takovou představu o lidové poezii, kterou v Čechách pěstoval od 10. let 19. století Václav Hanka. V letech 1813–1814 studoval práva ve Vídni, Kopitarovým prostřednictvím se seznámil s jihoslovanským písemnictvím a lidovou slovesností. V anonymním článku vyzval české vlastence ke sbírání lidových písní. V následujícím roce 1815 vydal 1. svazek *Dvanáctera drobných písní*, rok nato následoval 2. svazek, sbírku dále doplňoval, opravoval („občerstvoval“) a vydával pod titulem *Písně* až do roku 1851 (vydání ještě v letech 1819, 1831 a 1841) (OTRUBA 1993: 58, 60). Franta Šumavský se obratně pohyboval v dobovém literárním provozu, aktivně se účastnil

literárního diskurzu, znal tehdejší poetiku, již ovlivňovaly přírodní motivy z bukolického prostředí, rytmus, verš a metafory z Hankových písní. Ke srov. např.

Zastaveníčko (druhé)

*Luna jasně svítí,
Milenko pojd' ven,
Hvězdičky se třpytí,
opušť plachý sen.*

*Poslechni jak tobě
kytara má zní,
v tiché noční době,
když vše vůkol spí.*

*Pojd', já čekám tebe
jediný sám zde,
bez mráčku je nebe,
jsi-li pak tam kde?*

*Pojd' a hoch tvůj tobě
v náruč poletí,
přivine tě k sobě
v sladkém objetí.*

*Luna jasně svítí,
opušť plachý sen,
hvězdičky se třpytí,
pojd', pod' děvče ven!*

(HANKA 1815: X)

Z „písní národních“ otiskl Franta Šumavský pijáckou píseň *Pivo*, známější pod incipitními verši *Kde je Kde je sládek, tu je stárek, tu je taky pivovárek* nebo pod refrémem „*Pojďme tam a píme ho až do rána bílého*“. Pijácká píseň vytvářela podle

Macury „jeden z důležitých můstků mezi vysokou kulturou obrozenskou a její ideologií a různými zcela přízemními formami reálného společenského života.“ (MACURA 1995: 16). Akt pití je spojen s veselím a radostí venkovského lidu, zdravého jádra českého národa, dále pak úctou k české vlasti (k *Česku*), české řeči i svrchovanému vladaři. Vínem či kávou se hostila salónní honorace, zato „zlatavý mok“ bylo vlastenci glorifikován jako český, popřípadě slovanský národní nápoj, a prostor s ním spjatý, hospoda, se stal veřejným prostorem pro českojazyčnou komunikaci byť v počátcích národního hnutí ještě neformální (formálním kódem pouze němčina). Hospodský hovor byl oproti salónní konverzaci, založené jen z radosti z hovoru, příznakem „jistotní modality“, byl veden navzájem spřátelenými vlastenci („*zdali sobě rozumíme / [...] jsme-li kamarádi*“) kolem jednoho určitého závažného hypertématu, etablování české kultury (KRAUS 1997). Hodovní veselici tematizuje i jedna z lidových písní z Hankovy sbírky s tím rozdílem, že pití je spojeno pouze s milováním („*Děvčata a mládenci / milujme a píme!*“) (HANKA 1815: III, báseň *Při hodech*), chybí jí onen nacionální rámec. Českou kulturu 1. poloviny 19. století by bylo tedy možné s trochou nadsázky lokalizovat, jak učinil Macura, do hostinců a kafiřen (MACURA 1997).

Další „národní písní“ je např. *Babička nevěstou*, jejíž univerzálnost je jí přiznána samotným sběratelem v poznámce o toponomastické variabilitě prostorového ukotvení líčené situace. Franta Šumavský zapsal nejspíše tu variantu, která paroduje původní znění lidové písně, jejíž regionální verzi zachytil J. Jeník z Bratřic:

*V Oustajově povoralí,
K Radvanovu jedou vorat.
Vzkažte tam mou milou,
všecku roztomilou,
nastokráte pozdravovat!*

(JENÍK 2009: 135)

Protože lidová píseň nemá definitivní tvar, může mít libovolný rozsah a lze ji svobodně amplifikovat či abreviovat, aniž by tak ztratila na své estetice. Fabule totiž bývá z konstituujících faktorů textu lidové písně upozaděna funkcí, k níž má píseň sloužit. Frantova varianta je vlastně ironickou parafrází původní lyrické písně; její

lascivní až dadaistický vtip je umocněn přiřazením jiné lidové písně (JENÍK 2009: 23) na základě buď nějaké obsahové, slovní korespondence, nebo podobného rytmu nápěvu.

Franta Šumavský také zaznamenal několik přísloví, jež by vyjadřovala kolektivní, lidovou, časem prověřenou moudrost, zdravý selský rozum, a nahrazovala tak západní spekulativní filosofii, „německé mudrcství“ (MACURA 1995: 37).

5.1.2 Pohádka

Romantismus obrátil pozornost k orální kultuře a jejímu umění, protože v nich viděl nacionální základ, opíral se o obsahové i formální postupy lidové slovesnosti, aby jimi konstituoval novodobou národní literaturu. Zájem o lidovou poezii jevíli romantičtí folkloristé a umělci zároveň s fascinací pro lidové vyprávění. V lidové próze nacházeli střípky předkřesťanských mytologií, bratři Grimmové (re)konstruovali na základě německých pohádek prostory germánské Valhally. Přes nepatrné sbírky lidového vyprávění z 10. let 19. století spadá klasika lidové prózy do 30.–50. let 19. století. Žánry pověsti a pohádky (terminologicky nevyjasněné: někdy se pro žánr pohádky užíval termín báchorka, jindy zase pověst) pěstovali vlastenci jako Čelakovský, Tyl, Němcová a Erben (KUSÁKOVÁ 2012: 308–312). Pohádka byla romantiky považována spolu s baladou za pokladnici české beletrie, od 30. let 19. století se ocitla v centru lidové slovesnosti, ale její význam pro odhalení národní specifičnosti (Herderova „národního ducha“) byl přeceňován jako význam lidové slovesnosti vůbec. Romantický přístup k látce kritizoval Václav Tille na konci 19. století, když upozornil na romantickou selektivnost v tematice a motivice a na zkreslený pohled na nositele folkloru (KLÍMOVÁ 2012: 9–24). Na předního zástupce české romanticko-mytologizující školy se vypracoval Karel Jaromír Erben, klasik české balady a pohádky. Zanevřel nad destruktivním rozervaneckým spleenem Karla Hynka Máchy a podpořil směřování moderní české literatury programem folklórního sběratelství – výbory lidových písní, pohádek a zvyků chtěl podat kompletní obraz českého národa předků, v očích svých i jiných silně idealizovaného. K folklórním látkám přistupoval nejdříve jako folklorista. Odstranil domnělé pokažené tradování nebo jej nahradil vhodnějšími pasážemi (např. *Tři zlaté vlasy Děda Vševěda* zkompletoval z osmi textů), nešlo mu tedy o nějakou konkrétní

variantu pohádkového syžetu, ale o jeho ideální invariant, mytologický archetyp. Pak k látce přistoupil jako slovesný umělec a převedl původně domnělou verzi do písmem fixovaného tvaru. Erben nebyl prvním českým pohádkářem, mezi ty přederbenovské jsou uváděni K. Sl. Amerling, Franta Šumavský, J. B. Malý, V. Krolmus, J. J. Langer, M. Mikšíček nebo J. K. Tyl, ale jejich shody s Erbenovými pohádkami jsou prý „*ojedinělé, podružné a spíše nahodilé*“ (OTRUBA 2013: 235–238, 274–278).

K žánru pověsti či pohádky se svým názvem hlásí Amerlingova *Květomluva* (1833) jako první díl připravovaného knižního projektu svodu národních pověstí *Slovanka*. K žánru pověsti se však edice, řízená Frantou Šumavským a Tomíčkem, hlásila pouze názvem; lokalizace textů do českého prostoru nemá s etnografií venkovského lidu nic společného, je uměleckou fikcí. Květomluva posloužila Macurovi k sémiotickému rozboru synkretismu národního obrození, jehož kultura a literatura měla být modelována představou zahrady a vlastenecký básník představou „*štěpitele sadu a kvítí*“ (MACURA 1995: 21–29). Nemálo pohádkových a baladických textů a motivů bylo zprostředkováno jihozápadočeskými vlastenci, pro Erbena měly Klatovsko a Chodsko mimořádný význam (KLÍMOVÁ 1990: 154–159). Nejstarším dokladem Erbenova zájmu o českou folklorní pohádku je anekdotické vyprávění matky K. B. Štorcha, rodáka z Klatov, o hloupém Kubovi (OTRUBA 2013: 260). Erbena zaujalo také její vyprávění o mateřídoušce, jejíž metaforou je uvedena *Kytice z pověstí národních* (KLÍMOVÁ 1990: 155). Náměty z rodného kraje poskytoval Erbenovi, Němcové a jiným i Franta Šumavský. Tille doložil, že si Erben vypůjčil Frantův příběh o Janečkovi a jezinkách do své pohádky *Jezinky* téměř doslovně (srov. ERBEN 1865: 27–29; TILLE 1903: 54).

Franta Šumavský zveřejnil v prvním ročníku časopisu *Vlastimil*, který se pod Tylovým redigováním orientoval na zkušenějšího a náročnějšího čtenáře, minimálně a jistě dvě pohádky (*Pohádka o jezinkách* a *Pohádka o krásné zence*), u tří jiných, jež jsou mu někdy připisovány, je jeho autorství dubiózní, ale spíše nepravděpodobné. Frantovi Šumavskému přiřkla autorství L. Kusáková u pohádkových textů *Zvířata na pouť* a *Bělínka* (KUSÁKOVÁ 2012: 312); D. Klímová mu atribuovala text pohádky *Zázračné věci* (KLÍMOVÁ 1990: 155), v tomto případě jde určitě o omyl, dotyčný časopis neobsahuje žádný takový text, jenž by byl takto pojmenován. Téměř doslovný překlad německé pohádky *Schneewitchen* je uveden jak bez zmínky o německém originálu, tak o autorovi,

vlastně nepřiznaném překladateli (TILLE 1903: 50). Pohádkový text *Zvířata na pouť* se látkově shoduje s Malého *Zvířátky a Petrovskými* a absentuje takové umělecké a stylistické kvality jako pohádky uvedené pod Frantovým jménem (TILLE 1903: 51).

V. Tille pochvalně kvituje Frantovo vypravěčství jako předzvěst Erbenova narativního umění:

„J. Franta Šumavský dodal svým dvěma pohádkám, básni o krásné zemaně a povídce o Jezinkách milou prostotu, onu naivní pohádkovou náladu, která od sbírky bratří Grimmů počíná platiti za charakteristický rys lidového vypravování. Nenutí se do grotesknosti jako Langer, ani do mýthického pathosu jako Amerling, ani do mravných naučení jako Tyl, ani do rytířské skvělosti jako Jablonský. V líčení scenerie i citů je mnohem zdrženlivější než Malý, a také mnohem vkusnější. Jeho humor je dětsky svěží a dobrácký.“ (TILLE 1903: 53).

Fiktivní fabule prozaické *Pohádky o Jezinkách* je lokalizována do Čech, ale závěrečným vypravěčovým komentářem je jí přiznávána reálná historicita:

„Byly to bezpochyby v Čechách poslední, neboť od toho času nebylo slyšeti, že by se byla kde jaká vyskytla. Že byly však Jezinky zlé osoby, ví se i tam, kde tuto pohádku neznají; neboť zlým ženským a hubařkám až dosud přezdívá se: Ty Jezinko! – nebo: To je Jezinka!“

Tento narativní rámec, bližší spíše pověsti, Erben odstranil jako irelevantní (srov. ERBEN 1865: 27–29) vůči mytologickému jádru pohádky, ke kterému vždy spěl. Folklorní zákonitosti pohádky se konstituovaly v 19. století, Franta Šumavský např. respektuje funkčnost užívání magických čísel či pohádkový princip dvojice a trojice, kvůli němuž Erben odstraňoval z pohádkových syžetů čtvrtou epizodu. Sympatický hrdina *Pohádky o Jezinkách* se jmenuje Janeček, jehož jméno je nejčastějším jménem mužské, pohádkové postavy vůbec (OTČENÁŠEK 2012: 81–86). Rekrutuje se z chudého vesnického prostředí a je těžce zkoušen osudem: žije bez rodičů, pouze s dědečkem, jemuž lité, nelidské bytosti vyloupaly oči. Slepý stařec je cele odkázán na dobrodiní svého vnuka: sirota pase dědečkovy kozy. Jednou si sebou vezme ostružiní a žene svěřený dobytek na hůrku. Tam se mu zjeví tři Jezinky, jedna po druhé. První ho láká na jablko, druhá na medovinu a třetí ho chce učesat, aby ho

uspali a oslepili jako jeho dědečka. Janeček se ale nabídne, že je sám učeše, přičemž jednu po druhé sváže nachystaným ostružiním. Vyprosí si u něho propuštění, vrátí-li dědečkovi zrak. Z hromady očí v hůrecké jeskyni dají dědečkovi oči kočičí, a dědeček vidí samé kočky, pak medvědí, vidí samé medvědy, a konečně jeho vlastní, ulekne se, vida „*samé Jezinky*“. Janeček ho tohoto strachu zbaví a Jezinky nejdříve uškrtí a pak utopí v bahně (TILLE 1903: 54). Erben je ve svém upraveném, původně Frantově podání pohádky k nadpřirozeným žínkám shovívavější: aby neutrpěl mravní charakter protagonisty, jsou utopeny pouze první dvě poté, co ho budou chtít oklamat, až třetí Jezinka své slovo splní, a proto ji sirotek propustí na svobodu.

Veršovaná *Pohádka o krásné zemaně* je podle vypravěčových slov určena zejména „*dívčám českým, / hodným Čěškám v městě, hodným Čěškám veským*“. Skládá se ze tří látkových motivů: 1) vyprávění o samojízdém vozíku rámcuje příběh, 2) varianta pohádkového motivu o Aladinově lampě, čarovném prstenu a uloupeném vzdušném zámku a 3) zakletí zvířecí pomocníci (vranka, myška a srnka). Pohádkový syžet začíná narací o pyšné a chtivé šlechtice. Ta se chce vdát jen za toho, který na hrad přijede na „*voze samojízdém*“. O ruku zemanovy dcery se pokoušejí tři synové místního sedláka. Jeden po druhém se vydávají do lesa, aby pokáceli stromy a z nich ten kouzelný dopravní prostředek vyrobili. Ti starší, Stašek a Hašek, neuspějí, protože nedají ze svého krajíc chleba pocestnému, v němž nerozpoznají kouzelného dědečka. Až tomu nejmladšímu a nejhloupějšímu, Blažkovi, se úkol zdaří: obdaruje žebráka, ten mu na oplátku věnuje prsten, který mu vyplní každé přání, a samojízdý vůz se mu sám složí. Jede na něm do hradu, ale zemanův sluha Mstivoj ho obelstí a prohlásí se za vynálezce vozu. Blažek využije prsten, vůz se mu vrátí, Mstivoje vyžene, vystaví nové město a připravuje svatební hostinu. Miluje krásnou zemanu natolik, že se jí svěří s kouzelným šperkem, ta mu jej uzme a přenese ho do neznámé pusté krajiny a sebe a Mstivoje do nového sídla v povětří. Zlo je ale po zásluze potrestáno: hladovějí, protože zneužitý kouzelný předmět už nefunguje, až umírají. Blažek hledá zcizený prsten za sedmero vrchy a sedmero řekami a potká tři zvířecí pomocníky: bílou myš, zlatě chocholatou vranku a zlatorounnou srnku. Srnka je dovede k moři, nad nímž v povětří stojí zemančin nový zámek. Tam doletí vranka s myškou, myška se prohryzá dveřmi a prsten přinese, ale v zápětí jej upustí do moře. Srnka uloví zlatou královnu ryb, aby starý okoun ten šperk našel. Srnka přikazuje prstenem třikrát uhodit o skálu, dvakrát se zablýskne a zahřmí, potřetí ze skály vypadne zlatý meč. Srnka Blažkovi radí, aby jim sřal hlavu,

a ač váhá, uposlechne: zámek „*se překotí do vln*“ a z mrtvých zvířátek vstanou tři sourozenci, dva bratři a jejich sestra. Přijede kouzelný vozík, tentokrát zapřažený za koně, a odváží zpět domů Blažka a jeho nevěstu, nejkrásnější ze všech dívek (TILLE 1903: 53–54).

Pohádka o Jezinkách vyšla pouze jedenkrát, ve Frantově autorizované verzi v roce 1840. *Pohádka o krásné zemance* se dočkala ještě dalších dvou vydání, poprvé v roce 1919 zásluhou Marie Majerové a podruhé v antologii při Frantově biografii od M. Kaňáka v roce 1965. Marie Majerová v doslovu doporučila dětem číst toto pohádkové vyprávění o samojízdném vozu, vyložila jej jako národní alegorii, „*půvabný sen o dobývání samostatnosti národní*“, „*jeden z rudých kvítků vlasteneckého blouznění, které nekvety naplano, ale vydaly hojné ovoce*“. Ve Frantově životopise zdůraznila jeho chudobu, „*byl chudým studentíkem v Klatovech, chudým studentem v Praze, chudým učitelem v Hradci [= v opatrovně na Hrádku v Praze – pozn. D. F.], stal se chudým spisovatelem českým*“, vylíčila jeho kladné charakterové vlastnosti a přínos národu závaznými národněbuditelskými topoi („*Zanechal po sobě památku muže příslovečné poctivosti, neúnavně pracovitého, vznešeného, nezištného a vlastence osvíceného.*“) a eschatologickým citátem z Fričova proslovu k frantovské festivitě, v němž se Frantovo jméno apelativizuje pro označení jakéhokoli uvědomělého člena národa („*Národ, takových jenž rodí mužů, z života nebude vymazán...*“ (MAJEROVÁ 1919). Frantův text zařadila spisovatelka jako první svazek do edice *Holubice*, již sama redigovala; grafickou stránku měl na starosti Slavoboj Tusar, jenž se stal později jejím manželem. S ohledem na dětského čtenáře upravený jazyk poloviny 19. století je prokládán dekorativními dřevoryty s rostlinnými motivy, užitými na knižní obálku a k ilustracím, které nesou rysy až bibliofilského výtvarného počínu. Ornamentální stylizace se tu kombinuje s nacionálním a dělnickým hnutím – edice *Holubice* vznikla „*ze snahy osvoboditi duševní práci z námezdního vykořisťování*“ (SLOVNÍK NAKLADATELSTVÍ: Holubice). V Kaňákově antologii byla autorova snaha ponechat Frantův text v originální podobě, upravil několik veršů, dva verše přitom z textu vypadly. Protože neexistuje Frantův autograf, výchozím textem se stalo Frantovo časopisecké vydání z roku 1840.

5.2 Překlady

O způsobu psaní literárních dějin se strhly v postmoderním myšlení mnohačetné diskuse, v nichž se mj. platnost originality a původnosti pro konstituování uměleckého díla, hodného literárněvědného zájmu, zpochybnila. Dodnes v obecném povědomí přežívající romantická estetika považovala umělecké dílo za jedinečný výron génia, v básníku dřímajícího a náhlého, dopředu nepředpověditelného návalu inspirace a božského prozření. Překladatel byl o tuto jedinečnou možnost ochuzen, překlad se měl tudíž dostat na okraj kulturního diskurzu a mimo národní literární kánon.

V českých poměrech (a nejen v nich) se takto idealizovaná představa umělecké kvality nemohla uplatnit. Celá středověká literatura a její učená složka zvláště je založena na rozvíjení tradice Písma svatého s přihlédnutím k některým antickým autoritám a jeho postupné vernakularizace, přičemž se o vhodnosti a míře udomácnění vedly debaty, které se mohly spolupodílet na válečných konfliktech (př. husitství). Středověk pojem inovace neznal v takovém obsahu a rozsahu, jak jej chápala renesance díky antropologickému obratu, natož liberalismus a romantismus, které umělce-řemeslníka povýšily na umělce-tvůrce (VESELÝ 2002a), ač se sebevědomí osobností probíjelo podle nejnovějších výzkumů snad již od 11. st. (BARTLOVÁ 2012: 43–69).

Čeští humanisté 16. a poč. 17. století se zaobírali textologií, adaptovali do českého prostředí starověké texty. K dílům antických autorů se stavěli schizofrenně, oceňovali jejich stylistickou dokonalost, ale pod vlivem křesťanského smýšlení, jak katolického, tak zejména evangelického, je odmítali jako „pohanské“ – „*tato oscilace zraňovala svědomí evropského člověka*“ (NECHUTOVÁ: 16–18). Nové křesťanské denominace (husité, luteráni, kalvinisté) zavrhnuli katolickou tradici a obrátili se ad fontes k Písmu svatému, jež římská církev uznávala za rovnou své tradici. České překladatelské úsilí 16. století vyvrcholilo v *Bibli kralické*, v kompletním překladu *Starého i Nového zákona* do češtiny (později zvané veleslavínské), filology konfesijně zastřešenými jednotou bratrskou.

Třicetiletá válka zapříčinila nucený odchod politických i kulturních elit, jejich místa zaujala jinojazyčná aristokracie. Čtenářský radius českojazyčné kultury se zmenšil oproti době předbělohorské, omezil se postupně na domácí lidové vrstvy (VESELÝ 2002a). Žánrový a obsahový rozptyl českojazyčné literatury se také zúžil,

užívání češtiny ve veřejném životě bylo redukováno, ale její stav byl národněemancipačními agitátory zaměněn s úpadkem literárního života. Vlastenci se stavěli proti barokní době pobělohorské a priori negativně, neodhodlali vzít za základ nové češtiny barokní spisovnou normu. Předbělohorskou jazykovou normu popsal J. Dobrovský, kodifikovali ji jungmannovci, kteří tak vytvořili pro poezii, prózu a odbornou komunikaci z velké části umělý jazyk, jenž nebyl do běžného hovoru dodnes prosazen (SGALL – HRONEK 2014: 75–82). Dodnes ale také současnou bohemistiku štěpí spory o výhodách a nevýhodách zásahů teoretiků počátku 19. století do dvou táborů, příznivců a odpůrců podoby spisovného jazyka (lingvistický spor tematizoval KOŘENSKÝ 2006).

Národní hnutí 19. století v překladovosti navázalo na osvícenský humanismus, jenž si předsevzal pomoci neprivilegovanému člověku, odchovanému barokní vírou v iracionálno a v rodové hierarchii společnosti, odhodit dětský povijan (zbavit se vnějších autorit) a dospět v autonomně uvažující bytost. Jedním z mechanismů osvícenské strategie humanity spočívalo ve „*zpřístupňování dosud elitních vědomostí skrze média, která jsou přístupná i nevzdělaným*“. Komunikačním médiem většiny domácího venkovského obyvatelstva byla čeština (či spíše její různé regionální varianty) a, měla-li se právě čeština stát prostředkem osvícenské mise, musela se nejprve jedna její podoba („*umělá varianta*“) prosadit, aby se stala i médiem vědeckým a uměleckým. Čeština se vyvíjela v prostoru habsburské monarchie, jejíž dvůr se prezentoval až do poloviny 18. století internacionálně jako kultura latinsko-románského typu, po prohrané válce s Pruskem z ryze praktických důvodů jako kultura německá. V procesu vernakularizace usilovaly kultury původně regionální o emancipaci v novou kulturu vysokou, vztahovaly se ale k té dosavadní vysoké kultuře překlady. Počátky vernakularizace jsou ve znamení lingvocentrismu (v českém národním hnutí zřetelného až do 40. let 19. století), vlastenci obrátili pozornost k historické gramatice vernakulárního jazyka a na jejím základě stabilizovali jeho variantu, aby v ní mohla být vytvářena hodnotná díla. Obdiv ke kráse vernakulárního jazyka a potřeba šířit humánní hodnoty evropské civilizace se protínaly v možnostech překladu klasických vzorů (WÖGERBAUER 2008). J. Jungmanna povzbudily Herderovy myšlenky o budoucí vůdčí úloze Slovanstva ve světové kultuře, vypracovat program klasičnosti na „obrodu“ českého národa prostřednictvím pěstováním českého jazyka a písemnictví (*O klasičnosti v literatuře vůbec a zvláště české*, 1821) (HAMAN 2007: 39–52). Zastával klasicistní

teorii překladu, která upozadovala autenticitu osobnosti ve prospěch univerzálnosti textu a původnost nechápala jako relevantní vlastnost textu. Ač Jungmann vyzvedal věrné překlady, volné překlady kvůli jejich předpokládanému typu čtenáře toleroval, sám však ve svých překladech s originálním zněním často manipuloval: některé pasáže vypouštěl (např. o Herderově vizi, že Slované se jednou zbaví otrockých pout) kvůli ideové závadnosti nebo nevhodnosti (setrval na loajálnosti vůči svrchovanému panovníkovi), jiné pasáže zase vkládal (např. o údajném Herderově tvrzení, že Němci přejali umění orby právě od Slovanů). Čeští vlastenci považovali roli překladatele za tvůrčí, příznaková čeština mohla opravňovat vlastence k domestikaci originálů v takovém tvaru i obsahu, jež by nebyly v rozporu s nacionální ideologií (MACURA 1995: 61–78). Překlady chtěl Jungmann doložit kulturní potenci českého etnika. Přes seznamování se se světovou beletrií v české literatuře zdomácněla romantická poetika, která se jeví pro následný literární vývoj jako iniciující. Jungmann přeložil v roce 1805 Chateaubriandovu novelu *Atala aneb Lásky dvou divochů na poušti* z roku 1801 (TUREČEK 2012: 114). Z originálu vypustil náboženské pasáže, zvl. prodchnuté mariánským kultem, v myslích vlastenců evokujícím „dobu temna“, zachoval zvyky „ušlechtilých barbarů“ a popisy exotické přírody, v nichž mohl využít dosavadní obraznost češtiny a ještě ji umocnit novotvory a výpůjčkami z dalších jazyků (BELISOVÁ 2002: 77–85). Obdobně postupoval i mj. u Miltonova *Ztraceného ráje*, na jehož překladu pracoval v letech 1800–1804 a publikoval jej v roce 1811. Překlady opatřoval slovníčkem neologismů, slov archaických či méně známých (MASNEROVÁ 2002: 31–36). Lingvocentrismus zasáhl nejen oblast umění, ale také vědy, která byla dlouho omezena pouze na populárně naučnou (osvětovou) činnost a na instrument rozvoje českého jazyka (RAK 2004).

Českojazyčná literatura se až od konce 30. let 19. století vymaňovala z područí překladovosti. J. K. Tyl spatřoval původnost v aktu uměleckém, nikoliv jazykovém (vlastenecké dogma „co je české, to je hezké“), přesto přetrvával zájem českého čtenářstva o světovou literaturu (MACURA 1995: 61–78). Nová romantická estetika se vymezovala vůči klasicistním překladatelským praktikám, které často nepřiznávaly jméno autora originálního textu a s originálním textem volně nakládaly. Praxe tzv. vzdělávání cizích předloh (volných překladů) byla od 30. let 19. století kritizována, vyvstával častěji než kdy jindy předtím požadavek věrnosti originálu. Doporučovalo se překládat přímo z jazyka originálu, nikoliv „z druhé ruky“

(nejčastěji přes němčinu nebo polštinu), jak činili starší překladatelé. Stěžoval-li si Tyl na nedostatek autorů původních českých novel, základna překladatelů do češtiny byla široká. Překladatelskou činnost vyvíjel téměř každý vlastenec, jenž disponoval jazykovým vzděláním a vědomě podporoval českou literaturu (KUSÁKOVÁ 2012: 332–344). Výjimku v tomto netvořil ani Franta Šumavský, který překládal ze slovanských jazyků, zejména z polštiny a ruštiny, i z němčiny.

5.2.1 Překlady ze slovanských jazyků a žánr historické povídky

Český zájem o další příbuzné kultury se odvíjel od Herderových poznámkách o Slovanech, jež nazýval „Řeky nového věku“, příznivci proto o něm hovořili jako o apoštolu Slovanstva. Literární historik Václav Černý nazval Herdera s notnou dávkou ironie „největším českým buditelem do roku 1830“, panslavismus a „vzájemnost Slovanů“ odvozoval od německého romantismu (ČERNÝ 1995: 10). Herder Slovany glorifikoval jako mírumilovné divochy, již neumějí válčit, ale pouze pást dobytek, hrát na varyto a pět písňů. Čeští vlastenci rozvinuli jindy slabost v novou národní hrdost. Znalost Herderových kapitol z *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* (1784–1791) se do Čech dostávaly nedlouho po uveřejnění přes J. Dobrovského, který bývá považován za „patriarchu slavistiky“. České země hostily první slovanský sjezd a vedoucí postavení ve slavistických studiích si podržely až do 1. světové války. Objektivitu Herderovým tezím dodával jeho neslovanský, a tudíž nezaujatý původ, jeho myšlenky se staly vhodným národněmancipačním axiomem, který vychoval české vlastence počátku 19. století. Mezi herderovci se vyjímalá fyzická i umělecká osobnost Jana Kollára. Cyklem sonetů *Slávy dcera* (1. vyd. 1821 jako *Básně*) Slovanstvo doidealizoval v jednu etnickou societu, vertikálně členěnou do menších komunit hovořících nářečími (češtinou, polštinou, ruštinou, illyřtinou) a jejíž (pseudo)historické utrpení spasí celé lidstvo (PEŠEK 2003: 215–225). Čeští vlastenci upínali své naděje k ruskému impériu, protože ze slovanských podkmenů pouze Rusové vytvořili vlastní státní celek. Rusy byl oslněn Jungmann, naučil se během napoleonských válek od ruských vojáků azbuku a s oblibou jí psal dopisy. Čelakovský složil k vítězství Rusů nad Turky v roce 1829 *Ohlas písní ruských*, v níž vylíčil slovanskou chrabrost a širokou ruskou duši. Franta Šumavský překládal z ruské literatury oblíbeného Fadděje

Venědiktoviče Bulgarina, autora pokleslé mravoličné prózy (HRALA 2002), a snad i Nikolaje Michajloviče Karamzina, kandidáta na autorství frenetické povídky *Várinka aneb Červená krčma* (v almanachu *Sámo*, 1832) (KUSÁKOVÁ 2012: 516).

Ideu politického panslavismu a kulturní slovanské vzájemnosti narušovaly historické i dobové animozity Poláků s Rusy. „První krizí“, v důsledku ale popřením českého slovanství bylo povstání Poláků proti ruskému carovi od listopadu 1830 do září 1831. Polskou revoluci sledovali zvláště „pražští romantikové“ sdružení kolem Máchy, včetně Franty Šumavského. Zpívali polské písně, tancovali polku (její původ a stáří ale dubiózní), nosili polské čapky, někteří vstupovali do polských legií, aktivně pomáhali polským studentům, kteří utíkali z Polska přes Prahu, Klatovy a německé země do Francie (KREJČÍ 1928: 3–22, 108–122). Hanka byl požádán, aby sepsal česko-polskou mluvnici, ale kvůli své rusofilii odmítl, Franta Šumavský se sice projektu chopil, ale nedokončil jej (KAŇÁK 1975: 60–61). Hlavní tiskovou tribunou mladých polonofilů se stal časopis *Čechoslav*. Tento nový ambiciózní zábavník Franta Šumavský spoluredigoval s J. J. Langrem, J. S. Tomíčkem a J. V. Pelikánem (ten anonymně). Sdružoval „*mladé, poloniflsky orientované autory, především básníky sentimentalistické a ohlasové poezie*“ (CINKOVÁ 1985: 419). Vycházel v nepravidelných intervalech (pouze 8 svazků v letech 1830–1831), pak změnil kvůli Langrově kauze okolo alegorické básně *České lesy*, vyjadřující sympatie s polským listopadovým povstáním, název postupně na *Čech*, *Krok* a *Sámo* (KUSÁKOVÁ 2012: 28–31, 385–386; CINKOVÁ 1985). Jaroslav Vlček napsal, že *Čechoslav* měl vzniknout „*jako naléhavá literární nutnost, poněvadž žádný z tehdejších našich listů zábavně poučných, jež vycházely koncem dvacátých let a ještě počátkem třicátých [...], nevyhovoval už ani seabemírnějším požadavkům slovesným*“, „*se svým mdlým předchůdcem téhož jména má společný pouze název; je pokrokový, časový, zajímavý a jeho osm svazečků má látku záživnou a pestrou [...]*“ (VLČEK 1960: 438–439). Ve věcném rejstříku 2. dílu marxistických *Dějin české literatury* almanachy *Čech*, *Krok* ani *Sámo* chybí, zato o *Čechoslavu* se v nich dozvíme, že „*ve zřejmé souvislosti se současnými revolučními událostmi [...]* signalizoval za rozhodujícího působení Josefa Jaroslava Langra [...] nástup mládeže třicátých let, počátky nových proudů ve vývoji národní literatury,“ přičemž v souvislém výkladu je spoluredaktorská činnost Frantova a Tomíčkovy zamlčena (ŠTĚPÁNEK 1960: 329). A. Novák charakterizuje *Čechoslav* „*za redakce Langrovy, Tomíčkovy a Frantovy*“ jako „*orgán mladší* [Frantovi táhlo na čtyřicet let! – pozn. D.

F.] *generace spisovatelské, slavjanofilsky a svobodomyšlně založené*“ (NOVÁK – NOVÁK 1936–1939: 358). Nejpodrobněji se *Čechoslavem* doposud zabýval Josef Hanuš, jenž neopomenul zmínit veškeré peripetie s ním spojené, kvalitativně jej zhodnotil nanejvýš patetickými slovy: „*nový, svěží dech, dech mládeže často ovane čtenáře Čechoslava*“, ocenil na časopisu vytríbenost obsahovou (původní, zejména básnická tvorba), formální i jazykovou, ale pro Frantovu poezii pochopení nenašel, shledal ji za „*holou*“ a „*suchopárnou*“ (HANUŠ 1903: 624–638).

Franta Šumavský přeložil do *Čechoslavy* tři beletristické texty Stanisława Lubicze Jaszowského (1803-1842) z polskojazyčné Haliče, jež správně spadala pod mnohonárodnostní habsburskou monarchii. Jaszowski byl oblíben mezi českými polonofily díky své epice, jejíž fabuli umisťoval do polského (pseudo)středověku. Např. Frantou přeložená povídka *Jaksa z Miechowa, książę serbii* se odehrává v exotickém prostředí Levanty v době křižáckých válek. Děj básnické *skladby Leona Potocká* z roku 1830, jejíž „řeč vázanou“ (JASZOWSKI 1830: 119–144). Franta Šumavský přeložil ještě v diskurzu klasicistního vzdělávání cizích předloh v souvislý prozaický text, je vsazen do rámce vítězných bojů Chmelnického kozáků a Tatarů nad Poláky v 2. polovině 17. století. Polští romantikové využívali této historické epochy k vylíčení mesiášství, vypjatého a přetrvávajícího díky niterně prožívajícímu katolictví a v podmínkách politické nesvobody, ve své kultuře ještě dlouho (srov. Sienkiewiczova trilogie *Ohněm a mečem, Potopa a Pan Wołodyjowski* z 80. let 19. století). Spasit lidstvo chtěl polský národ jako nový Kristus sebeobětováním svých „dočasných“ tělesných schránek. Vykupitelské pocity Poláků se aktualizovaly během listopadového povstání proti carskému samoděržaví.

Tytéž pocity evokuje také fiktivní osud Leony Potocké, dcery podolského vojvody, jehož území je napadeno tatarskými hordami. Jeho sídelní hrad je dobyt a v hrdinném souboji je samobijec proti přesile přemožen a zabit. Ani Leoniny modlitby „*za Polsko*“ nezachrání panství před zkázou, jejích „*černých vlasů*“ a „*andělských tváří a očí*“ si povšimne Hassan, „*vůdce Turků*“, a zcela ho okouzlí. Vsadí ji do serailu, alw přední místo mezi konkubínami („*huryskami*“) vězenkyně odmítá. Žádá po něm jedině, a sice s aluzí na známý Kollárův verš, svobodu („*Budete mým božstvem, neboť bohu podoben jest ten, jenž cizí roztrhává pouta.*“). Chápání transcendentního rozměru jedince „*milovníku ženštin*“, jenž „*po všech rozkošech bažít*“, chybí, přízemní tělesnost vítězí („*Nechci být bohem, chci být milován.*“). „*Osmanů vůdce*“ zato hluboce miluje Vela, jež v nádherné křesťance vidí

nežádoucí konkurenci a pokusí se jí o půlnoci vrazit do srdce dýku. Vztahová konfigurace mezi nimi se mění poté, když Leona Vele sdělí, že „*láskou Hassanovou pohrdla*“, přísahají si „*přátelství svaté*“ a „*muslemínka*“ ji na oplátku, že „*jí vrátila život, neboť životem jest láska Hassanova*“ vysvobozuje ze zajetí. Celou noc jede na „*krásnohřívém oři*“, oblečena do „*oděvu muslemínského*“, až dorazí k pravoslavnému klášteru ruských mnichů. Na nich si vyprosí zbroj polského vojáka a požehnání „*ve jménu Páně*“ a s odhodláním bohyně války vyrazí do polsko-tatarské bitvy, aby pomstila svého otce a svůj pokořený lid. V krvavé řeži jsou nekřesťanské armády rozprášeny a její elity pobity. Mezi zohyzděnými těly leží i mrtvola polské aristokratky. Při jejím ohledání se jindy nezúčastněný vypravěč stává jednou z postav příběhu, vyzývá Poláky k jejímu uctívání jako svaté nového věku, s nímž přijde i národní svoboda.

Romantické odmítali univerzalitu lidského rozumu a jeho nárok na redukování dějin na zákonitosti mechanického stroje. Tvrdili, že lze lecjakou historickou dobu obnovit ve své původnosti skrze niterné procítění. Znovu objevili středověk, imponovala jim představa středověku jako „dětství“ evropské civilizace, zaplněného vášnivými, nezkrotnými a racionálními spekulacemi nezkaženými barbary, jež osvícenství a klasicismus zavrhl jako nedokonalé. Zájem romantiků o minulost se ubíral dvěma směry: 1) dojít k počátkům národní existence, jež hledali v hlubokém „dávnověku“ jako ve „zlatém věku“ lidstva, a 2) prožít období vymknuté z kloubů, jejichž kořeny vyrůstají ještě z „logiky“ dějin, ale které již plodí novou epochu. Hugův román *Chrám Matky Boží v Paříži* z roku 1830 může být čten z této perspektivy jako předzvěst revoluce roku 1789, kterou ohlásil rozvoj knihtisku (AMALVI 1999: 743–744). Takovým přelomovým věkem byla pro Poláky „dlouhý“ středověk 2. polovice 17. století, kdy se během Chmelnického povstání rodilo vědomí běloruské a ukrajinské jinakosti vůči polskému národu (reprezentovaného šlechtou), jenž tak vyšel sice územně poškozen, zato ale v mentalitě scelen a posílen pro nacionální hnutí 19. století (PUTNA 2014: 151–165). Romantismem proklamovaná jedinečnost historie ustupovala ve prospěch představy o cykličnosti dějin, historie tak byla zaměňována s přítomností, čímž stála v rozporu s premisou historického myšlení o linearitě dějin (OTRUBA 2012: 14–26), ač i ona je dnes rozměňována postmoderními diskusemi o dějinách jako procesu účelového vzpomínání a zapomínání (viz koncepce míst paměti výše).

Česká historizující povídka se modelovala již před rokem 1830 na: 1) idealizovaný obraz českého dávnověku, jazykově a stylisticky realizovaný Jungmannovým program exkluzivní básnické češtiny, na 2) hodnotnou zábavnou prózu, která navázala na předešlý model, ale absorbovala do sebe i čtenáři vyhledávané avanturistické dějové syžety, a na 3) triviální rytířsko-sentimentální prózu, mezi jejíž konstituující rysy patřily komplikované dějové kolize a peripetie, prostředky buď frenetického, nebo tzv. příjemného stylu – dobrodružný děj s milostnými motivy v prostředí hradů nebo křižáckých výprav do Palestiny. Od 30. let 19. století se v české literatuře uplatňoval náročnější tvar historické prózy, jež založil anglický novelista a romanopisec Walter Scott. Walterscottovská historická próza zasazuje dobrodružný děj do reálného historického časoprostoru, zčásti motivovaného reálnými historickými událostmi (nemluvě vůbec o obecné literárněteoretické problematice žánru historické prózy a usouvztažnění protikladů skutečnosti jako cílu historického poznání a fikčnosti jako uměleckého prostředku), podrobně a emotivně líčí historický kolorit a jejich účastníky s romanticky výraznými charaktery (KUSÁKOVÁ 2012: 297–302). Příkladem takové podoby historické prózy je i Frantou Šumavským z veršů do souvislého textu převedená epika *Leona Potocká*. Přeložil historické podloží i s autorovými poznámkami a komentáři ohledně reálií, překladatelova strategie zachovat zdání historicity textu je tudíž evidentní. Frantův překlad se vyznačuje morfologickými zvláštnostmi (koncovka -ové pro podstatná jména mužského, neživotného rodu: „nábožní hlasové“, „měsíkové“), inverzním slovosledem („věda jak u dvora zásluha nejistá“) a periodami, básnickými figurami, opakováními, paralelami nebo poetismy („modro“, „krásnohřivý oř“, „ranní záře“ apod.). V popisech exotických přírodních scénérií, netradičně oděných postav nebo válečného běsnění využil Jungmannem doporučené jazykové a stylistické prostředky, jež by polskému originálu neubíraly na jeho poetičnosti a básnické patetičnosti.

Do emblému „rytíře v šatech ženských“ se stylizovala polsko-litevská hraběnka Emilie Broël-Platerová (1806–1831), jež vedla guerillovou válku v Pobaltí během listopadového povstání proti Rusům. Ač byla aktivní role ženy ve veřejném životě po celé 19. století stále tabuizována, revoluční výbuchy tolerovaly politickou emancipaci nemužů a dočasné převrácení genderových hodnot (MACURA 1998: 78–87). Hraběnka „Platerówna“ se oblékala do mužských šatů, získala si obdiv evropské, romanticko-revolučně naladěné společnosti, stala se polskou Pannou

orleánskou a symbolem polského revolučního hnutí. Poptávku po české Amazonce uspokojil až neznámá barikádnice při pražských svatodušních bouřích v roce 1848, jejíž nejpravděpodobnější profese prostitutky zůstala před revolučními idejemi utajena (KREJČÍ 1929: 4–8). Franta Šumavský se aktivně účastnil hnutí jak revolučního v roce 1848, tak i ženského. Od roku 1839 přednášel pro dívky v salóne rodiny Fričů, od roku 1842 jazykoznalesky podporoval B. Němcovou, v letech 1843–1845 seznamoval s českou gramatikou na soukromé české dívčí škole svěřenkyňe Bohuslavy Rajske (KAŇÁK 1975: 121–122). Frantův zájem o pěstování slovanských styků neochladl ani po drastickém potření polské vzpoury ruskými „bratřími“ v roce 1831, obracel se však soustavněji k filologii a k ruské slavistice než k polské beletrii. Dopisoval si s ruskými akademiky Michailem Petrovičem Pogodinem z Petrohradu, Aleksandrem Fedorovičem Hilferdingem z Moskvy, Izmajlem Ivanovičem Srezněvským, Osipem Maksimovičem Bodjanským aj., od nichž sbíral jazykový materiál pro utopický *Slovník slovanského jazyka*. Hilferding napsal, že

„pan Šumavský vidí v slovanské řeči soustavný celek, a hledí tento celek podati, pokud to jen možno učiniti v prostém slovníku, jenž jest určen k příručnému upotřebení. – I v tomto případě se musilo státi, že úprvní myšlenka o celistvosti slovanského jazyka náleží Čechu. Čech, pan Šumavský činí v slovníkopisectví totéž, co učinili v dějepisu starobylosti a národopise znamenitý Šafařík, v básnictví Kolár, ve zpracování národních písní Čelakovský a Štúr, týž Čelakovský v mluvnici a Václav Hanka v působení co osvícený učitel.“ (BOH. 1857: 501).

Hluběji se seznamoval se staroslověnštinou (církevní slovanštinou), jejíž gramatikou doporučoval „obrodit“ všechny slovanské mluvnice, např. bulharským jazykovědcům doporučoval opětovně zavést infinitiv a nový pravopis (BECHYŇOVÁ 1959). Frantův historismus se ubíral nadále cestou vědeckou než cestou uměleckou, ač se obě často protínaly jako v případě jiných obrozenců, kteří „básnický filologovali a filologicky básnili“.

5.2.2 Překlady z němčiny a žánr mravněvýchovné povídky

Čeští vlastenci byli bilingvní, u některých dokonce byla němčina i mateřským jazykem, češtině se pak učili z vlastního zájmu. Příznačná je známá, vlastenci tradovaná historka o tom, jak byl v roce 1793 pozván na prázdniny k příbuzným na českojazyčný venkov Jungmann a jak se o jedné takové hostině „*počal živěji míchat do rozmluvy, ale mysl ubíhala tryskem, an jazyk vázl v tenatech*“ (ČERNÝ 1890: 27–36). Protože byla němčina povinnou výbavou českého vlastence, mohl recipovat německojazyčné písemnictví v originále, proto nebyla potřeba překládat z němčiny tak naléhavá jako z jiných jazyků. Česká kultura se emancipovala od kultury německé v téže době vernakularizace, jako se emancipovala kultura německá od kultury francouzské. Česká kultura se záměrně profilovala jako „ne-německá“, vymezující se proti té německé, tzn. odmítající její hodnoty a zároveň navazující na všechny hodnoty, které kultura německá měla (MACURA 1995: 31–41). Jedním z mnoha příkladů této ambivalence je vlastenecká etiketa: mluvčí němčiny diferencovali další účastníky komunikační situace sociálně či generačně rozdílnou distribucí zájmene „du“ (dutzen, tykání) a „Sie“ (sietzen, onikání). Uživatelé češtiny tuto distinkci přejali, ale nahradili onikání vykáním jako příznakově českým, tj. ne-německým (MACURA 1995: 118–129). Německá literatura se stala vlastně neustálým vymezováním českých vlastenců vůči ní hlavním zdrojem české kultury. Před rokem 1830 německojazyčná literatura, zvláště německá populární novelistika, zcela ovládla české časopisy, některé překlady vycházely také knižně a ve velkých nákladech. Po roce 1830 přetrvaly překlady z německojazyčné literatury pouze ve starších zábavnících, J. B. Pichl ji považoval za „*havěť německou*“, záměrně byla opomíjena v nových zábavnících, mj. i Frantou spoluredigovaném *Čechoslavu* (KUSÁKOVÁ 2012: 344–347). Až od 40. let 19. století se více překládali němečtí spisovatelé: autoři Mladého Německa i němečtí klasikové jako Goethe nebo Schiller, jejichž styl byl považován dotud za nedostižný a do češtiny nepřevoditelný. Z německé literatury byli nejčastěji překládáni Johann Gottfried Herder jako „apoštol Slovanů“ a Gottfried August Bürger, jenž vycházel z hovorové němčiny. Bürgerovy balady překládali např. V. Thám, V. M. Kramerius, Ant. Jar. Puchmajer, V. Nejedlý, P. Šedivý, J. Jungmann nebo K. J. Erben (VESELÝ 2002b).

I Franta Šumavský se pokusil o překlad Herderovy eseje o lásce (*Láska a osobnost*) a Bürgerovy milostné básně *Cena její*, oba opusy však zůstaly neotištěny

ve Frantově korespondenci s J. Sl. Tomíčkem z roku 1828 (LA PNP). Mateřským jazykem Franty Šumavského byla čeština, resp. její několikeré varianty: matka mu četla jako malému dítěti z barokních modlitebních knížek, ve starším věku mu místní farář čítával z Nejedlého *Hlasatele*, v běžné komunikaci se užívalo nářečí. Německy se naučil obstojně již v triviální škole při faře v Poleni během doučování na přijímací řízení na gymnázium (KAŇÁK 1965: 42–43). V němčině se zdokonalil v Klatovech u benediktinů, jimž byla svěřena správa tamějšího gymnázia, a dále na vysokoškolských studiích v Praze natolik, že byl schopen psát v němčině vědecké studie (srov. Frantovu bibliografii).

Do češtiny přeložil v 30.-40. letech 19. století mravně naučné povídky pro děti a mládež od německých novelistů Christoha Schmida (1768–1854) a Christiana Gotthilfa Salzmann (1744–1811). Především prvně jmenovaný, německý katolický teolog, patřil ve své době k nejoblíbenějším spisovatelům v německých zemích a stál u zrodu nového žánru, tzv. schmidovské povídky (MIKULÁŠEK 2013: 14, 21). Jednou z nich je *Das Täubchen* s podtitulem *Das verlorne Kind*, jež byla přeložena do češtiny V. R. Krameriem, Fr. J. Sláma Bojenickým (1827), Ant. Vojtěchem Hnojkem (1828) (MIKULÁŠEK 2013: 84) a naposledy Frantou Šumavským (1840). Povídka líčí ve schematických obrazech, jak holoubek zachrání hrad a rodinu poctivého nižšího šlechtice před zrádnými loupežníky. Děj a jeho postavy vzdělal pozměněním názvů míst, důvěrně Frantovi známých (Bergschloss Falkenburg > hrad Komošín na vrchu Žďáry), a jmen postav na ryze česká (rytíř Theobald > Bohuslav Komošínský, jeho manželka Ottilia > Ludmila, jejich dcera Agnes > Boženka, hrad Hohenburg > Radotín, Scherke > Odřík, Lupo > Opička atd.). Příběh zkrátil, nepřeložil závěrečné moralistní pasáže a v některých pasážích musel kontext děje také upravit, např. odhalení loupežníků je pronášeno slovy „vy nejste Slované“, v originálu „*ihr seid keine Deutschen*“ apod. Překladatel-vzdělavatel čechizoval formu a obsah původně cizojazyčného textu do té míry, aby se takový text stal atraktivnějším pro české čtenáře s omezenějším intelektuálním horizontem. Užíval rané překladatelské strategie, jak rozhojňovat počet čtenářů českojazyčných knih a periodik (VESELÝ 2002b). Schmid psal se zacílením na dětského čtenáře, jenž měl být touto nenásilnou cestou seznamován s křesťanskými morálními hodnotami, lidskými vadami a přednostmi nebo hygienickými návyky. Příběh se rozvíjí kolem vztahu mezi „*bezelstným holoubkem*“ a rytířovou dcerou Boženkou, s níž se měl skrze její milosrdenství, které prokázala, když ubohého ptáčka zachránila před

dravým luňákem i lidmi, dětský čtenář identifikovat. Boženka ztělesňuje hlavní křesťanské ctnosti, mravní ryzost a upřímnost, důvěryhodnost, laskavost, statečnosti i pokoru. Tytéž vlastnosti se zrcadlově obráží v holubičím charakteru. Holubovi byla v lidové slovesnosti přisouzena mírnost, k holubům přirovnal Slovaný J. G. Herder, v českém národním diskurzu byla holubičí povaha ztotožněna s loajálností a láskou Čechů k rakouskému trůnu. Kollár, který rád zaměňoval filologii s básnictvím a naopak, usuzoval na praslovanský původ slova „holub“, jež mělo být utvořeno z jiného praslovanského výrazu pro lásku „ljub“ (MACURA 1995: 90–92), proto také z hejn holubů v Benátkách odvozoval slovanský původ tohoto města. Reálnější (neromantickou) etymologii slova je však třeba hledat v latinském označení pro holuba „columbus“, „columba“ (MACHEK 1971: 174).

Téma a moralistní rozměr jeho zpracování vyhovovalo postoji českých vlastenců, kteří se distancovali od vyhoceně subjektivního romantismu a máchovského světobolu, jenž by v samotném důsledku destruoval společenský řád. Většina vlastenců byla biedermeierského smýšlení, měli smysl pro nadindividualismus, kolektivismus a životní podmínky středních vrstev, jež de facto reprezentovaly národ (de iure idealizované venkovanstvo). Ctili jako Boženka rodinné tradice, vladaře a Boha, hodnoty mravnosti a řádu jako záruku klidu a harmonie, a proto v umění mnohdy funkci mravněvýchovnou nadřazovali nad funkci estetickou (TUREČEK 2012: 133–137; VIKTORA 2005).

6. Ediční poznámky

Texty Frantovy poezie a prózy přepisují dnešní soustavou pravopisnou z roku 1993 i soustavou grafickou. V 1. polovině 19. století koexistovaly grafické sady starší fraktury (švabachu) a novější antikvy (latinky), funkčně přitom zvýznamňovaly určité žánrové formy (KUSÁKOVÁ 2012: 255–256). Fraktura se užívala při otiskování jednak textů ve starších zábavnících, ale také textů historizujících povídek v nových zábavnících (*Leona Potocká* – při zveřejnění polského originálu se ale užilo latinky) nebo překladů z němčiny (*Holoubek*). Antikvou se tiskla lidová slovesnost, ohlasová poezie, pohádky apod. Vycházím ze základního edičního principu, formulovaného v příručce *Editor a text* (EDITOR 1971: 137–170), jenž spočívá v **obměňování pravopisu s ponecháním zvuku** tak, aby byl **uchován vlastní autorovy jazykové kvality**, byť možné z dnešního hlediska považované za zastaralé nebo neobvyklé. Proto zachovávám dobové jazykové jevy foneticko-fonologické, morfologické, syntaktické i lexikální.

Frakturu (švabach) přepisují podle edičních pravidel antikvou (latinkou). Důsledně užívám zásady Dobrovského analogického pravopisu a dalších pravopisných reforem 40. let 19. století, proto píše „v“ místo „w“, „j“ místo „g“, „í“ místo „j“, „aj“ místo „ay“, „ej“ místo „ey“, „š“ místo „ss“, „ou“ místo „au“ a „u“ místo počátečního „v“.

V počátcích národního hnutí neexistovala jediná kodifikace jazykové normy, protože jazykové poměry byly neustálé. Ponechávám proto prvky některých norem, jež se v 1. polovině 19. století vzájemně prolínaly:

1) Prvky barokní češtiny, dnes pocíťované jako obecněčeské, a tedy nespisovné: „ej“ místo dnes náležitého „ý“, „ou“ místo „ú“ v př. , dále náslovnou (protetickou) hlásku „v“, úžení „í“ nebo „ý“ místo „é“, absolutní koncovkou původně duálovou „-ma“.

2) Prvky češtiny předbělohorské doby, tzv. veleslavínské češtiny 16. století, již popsal Dobrovský a za normu ji učinila generace Jungmannova: genitiv plurálu maskulina „-ův“, plusquamperfektum, nesklonné transgresivy (přechodníky) a zastaralé valence.

3) Prvky Jungmannova programu vysoké, experimentální češtiny (hochböhmisches) s komplementárními sklony archaizujícími a neologizujícími:

nominativ plurálu maskulina inanimata s koncovkou „-ové“, inverzní slovosled, básnické figury a tropy, opisy, opakování a paralely.

Dnešní normě přizpůsobuji psaní velkých písmen („*hurisky*“ místo „*Hurysky*“, „*sultánův*“ místo „*Sultánův*“, „*českým*“ místo „*Českým*“), ruším je na počátků jednotlivých veršů, neuvozuji-li nový větný celek nebo nenáleží-li slovu, které píše s velkým písmenem.

Částici „-li“ píše odděleně „*bude-li*“ místo „*budeli*“, „*nepůjdeš-li*“ místo „*nepůjdešli*“, „*víš-li*“ místo „*víšli*“, taktéž předložku se jmény „*ode mne*“ místo „*odemne*“, kondicionálové složeniny: „*já bych*“ místo „*jábych*“, „*jak by*“ místo „*jakby*“, „*kdož by*“ místo „*kdožby*“, „*kteřá by*“ místo „*kteřáby*“, „*nerad bych*“ místo „*neradbych*“, „*potoky by*“ místo „*potokyby*“, „*zdaž by*“ místo „*zdažby*“ atd., dále kondicionálové „*jako by*“, nevztahuje-li se na celou větu: „*jako by jim panský poručeti chtěla*“ místo „*jakoby* [...]“,

Dohromady píše kontaktovou příklonku „*tě*“, příslovečné spřežky: „*avšak*“ místo „*a však*“, „*dovnitř*“ místo „*do vnitř*“, „*nato*“ místo „*na to*“, „*nahlas*“ místo „*na hlas*“, „*najednou*“ místo „*na jednou*“, „*na zítř*“ místo „*na zítř*“, „*vlevo*“ místo „*v levo*“, „*zticha*“ místo „*z ticha*“ atd., spojky „*jakmile*“ místo „*jak mile*“, „*jestliže*“ místo „*jestli-že*“ atd., substantivní a adjektivní kompozita: „*sebemenší*“ místo „*sebe menší*“ atd..

Normalizují tvary slovesa „být“ se zvláštní alternací absence a přítomnosti protetické joty: „*jsem*“ místo „*sem*“ atd.,

Vypouštím apostrof u přičestí minulého a 1. nebo 3. osoby plurálu indikativu přítomnosti: „*vrh se*“ místo „*vrh' se*“.

Normalizují psaní „y“ – „í“, „ý“ – „í“: „*brzičko*“ místo „*brzyčko*“, „*nn*“ – „*n*“: „*denice*“ místo „*dennice*“, ponechávám „*zlatorounný*“. Píše citoslovečné zvolání „*aj*“ místo „*ai*“.

Ponechávám pravopis cizích slov, zachycuje-li dobovou výslovnost nebo autorův osobitý úzus: „*anjel*“, „*arábský*“, „*balsam*“, „*Mece*“, „*Rusinsko*“. Pravopis upravuji pouze v těchto případech: „*hurisky*“ místo „*Hurysky*“.

Kvantitu hlásek upravuji pouze v případech, kdy kodifikace zaostávala za vývojem normy spisovného mluveného jazyka. Proto krátím „*nikdy*“ místo „*nikdý*“, „*podle*“ místo „*podlé*“, „*vedle*“ místo „*vedlé*“; dloužím „*nabytí*“ místo „*nabyti*“, „*vyvést*“ místo „*vyvest*“, „*prohlédnout*“ místo „*prohlednout*“, ale ponechávám zúžené „*vyhlídnout*“ atd.

V ostatních případech rozdílnou kvatitu hlásek, včetně kolísání ponechávám: „dirka“, „dvěře“ i „dveře“, „hybou“, „klénot“, „mílo“, „myšlénka“, „naušnice“, „ochrance“, „právil“, „slíčná“, „umysl“, „usta“,

Respektuji hláskovou kvalitu, proto ponechávám odlišné souhlásky: „čtyry“, „konský“, „materské“, „papršky“, „poškrvna“, „starec“ atd. Zachovávám archaickou, resp. lidovou diftongovanou artikulaci zadního, tvrdého „y“ jako „ej“: „modrookej“, „pejcha“, „smejšleti“, „stejskat“, „tejrati“, „zmejlití“ atd. Ponechávám rozkolísané psaní „í“ / „ej“ po sykavkách: „zítrí“ / „zejtrí“, „zítra“ / „zejtra“, „zítrejšť“ / „zejtrejšť“. Zachovávám odlišné psaní „ou“ místo „ú“ a naopak: „boujný“, „korou“, „okazovat“, „ouklady“, „oulisná“, „oumysl“, „ourok“, „outlá“, „outočistě“, „ouzký“ apod., dále náslovné „v“: „vorat“. Respektuji úžení nadměrné: „večír“, „červený, zelený [kvítky]“, i nedostatečné: „juž“.

Odstraňuji nevyslovované hlásky, proto píši: „přece“ místo „předce“. Respektuji odlišnou výslovnost: „cný“ ve významu „čestný“, „braň“ s kolísáním ve významu „zbraň“, dále „mha“ a v dalších tvarech „mze“ apod.

Měkčím tvrdé zakončení původně i-kmenových feminin (vzoru kost): „obět“ místo „oběť“.

Osobní zájmena s počátečním „j-“ píši po předložkách vždy s „ň-“.

Normalizuji psaní genitivní vazby předložky „z“ na místo „s“: „z huby“ místo „s huby“, „z nebes“ místo „s nebes“, „z prstu“ místo „s prstu“, „z očí“ místo „s očí“, „z vozu“ místo „s vozu“, „z výšky“ místo „s výšky“ atd., dále psaní předpon „s“, „z“ a „vz“: „nazpět“ místo „naspět“, „sbor“ místo „zbor“, „sdělovat“ místo „zdělovat“, „strávit“ místo „ztrávit“, „zkroušeně“ místo „skroušeně“, „zpozoroval“ místo „spozoroval“, „způsobil“ místo „spůsobil“, „vzhůru“ místo „zhůru“, „vzkřiknout“ místo „zkřiknout“, „vznášet“ místo „snášet“, „vzpamatovat“ místo „zpamatovat“, ponechávám „sprostý“ v dnešním významu „prostý, chudý“, dále „vzteklíce“ místo „zteklice“ atd. Ponechávám nevokalizovanou předponu: „ssadit“, a archaické vazby „s púlnoci“ a příslovečnou spřežku „shůry“.

Morfologii jmen a sloves zachovávám. Respektuji koncovku „-í“ u nominativu plurálu maskulin: „lotřít“, „-ové“ u neživotných maskulin: „měsícové“, „nábožní hlasové“, „zrakové“, absolutní koncovku „-ách“ u substantiv: „ve snách“, „v sadách“ ve významu „v sadech“, dále koncovku „-ův“ u genitivu plurálu maskulin: „poutníkův“, dále tvary hyperkorektní: „díkami“, „vlasmí“, „zubami“, či

archaické duálové: „s roztaženýma křídly“, „s nima“, dále odlišné sklonění „byla vážná, bledé tváří“.

Nezasahuji do odlišné dvoj- a trojvýhodnosti adjektiv, ponechávám složené tvary posesivních adjektiv, nesklonná zájmena „její“, „jenž“ a „ježto“: „loupežníci, jenž u nás přenocovali“.

Normalizuji tvary zájmen „on“, „ona“, „oni“, „ony“ podle současné normy.

Respektuji nesložené tvary přivlastňovacích zájmen: „svoji“.

Zachovávám participia „-nu-“: „vzkřiknula“, „zhlídnul“ atd., imperativ „píme“ či archaický tvar imperativu pro 2. a 3. osobu: „zpomoziž“, kolísání ve 3. osobě singuláru: „stoupí“, 3. osobě plurálu „blížeji“, „držeji“, „honěji“, „povoleji“, „připravěji“, „ustrojeji“ apod., archaickou koncovku u kondicionálu: „kdybychme“. Ponechávám starší tvary přechodníků pro neutra: „slunce [...] nezacházeje“. Toleruji slovesné tvary, na jejichž podobu měla vliv hlásková analogie: „zasil“.

Uchovávám shodu „kvítky omládaly“, „ty slova“, „rozmilé těla“, „světla se leskly“, „tyto ubožátka“, „zašuměly křídla“,

Nechávám infinitivní koncovku „tí“, „cí“.

Zásadně zachovávám větněskladebnou podobu textů, pořádek slov, archaické nebo kontaminované vazby, ponechávám i nenáležitě užití přivlastňovacích zájmen.

Ponechávám interpungování středníkem, neuvozuje-li mechanicky druhou část přímé řeči. Upravuji nadměrné interpungování čárkou, proto čárku ruším před slučovacími spojkami (a, i). Respektuji vtahování podmětu do přechodníkové konstrukce. Dvojtečku nahrazuji středníkem. Pomlčku nahrazuji čárkou tam, kde mechanicky nahrazuje čárku nebo tečku. Vykřičník ruším po vokativech, imperativech, zvoláních a citoslovcích, po nichž se psalo malé písmeno, protože se nepociťoval tak výrazný intonační předěl jako dnes. Otazník ruším v nepřímých otázkách. Uvozovky píše tam, kde je naznačena přímá řeč.

6.1 Emendace

Pivo

29; 10–11, 15–16, 21–22: *pojďme tam a píme ho / až do rána bílého* místo *pojďme tam a t. d.*

Upamatování

31; 3: *červený, zelený kvítky* místo *červený, zelený* [...]

Vosy, sršáni

31; 1: *vosy, vosy, vosy, sršáni* místo „*vosy, vosy, vosy sršáni*“

Pohádka o krásné zemance

49; 118: *komu* místo *komů*

50; 153: *a tahle studánka uhasí mou žízeň* místo *a tahle studánku* [...]

60; 484: *ať se rozveselí všickni dobří s námi* místo *ať sen* [...]

61; 512: *čeho se jim zachce* místo *čeho se jim zechce*

Leona Potocká

75; 68: *věžně milovati nesluší* místo *věžnej* [...]

78; 148–149: *řekla zticha Vela, [...] Leona na oře [...]* místo *řekla zticha Vela, [...] Řekla. Leona na oře [...]*

Holoubek

85; 80: *tolik radostí prožila* místo *tolik radostí požila*

85; 92: *přetvářenost a neupřímnost* místo *přetvářenost neupřímnost*

6.3 Vysvětlivky

Babička nevěstou

30; pozn. 1: *polinští* – adjektivum odvozené od toponyma Polína, Poleň, dnes součástí stejnojmenné obce na Klatovsku;

30; pozn. 1: *slatinští* – adjektivum odvozené od toponyma Slatina, dnes součástí městyse Chudenice na Klatovsku.

Leona Potocká

73; 1: *Dněstr* – řeka protékající Ukrajinou a ústící do Černého moře;

73; 21: *Podolí* – historická oblast rozkládající se na území dnešní jihozápadní Ukrajiny v povodí řek Dněstr a Jižní Buh;

73; pozn. 2: *Červinský* – Ignacy Lubicz-Czerwiński (žil v letech přibližně 1770-1830), etnograf a historik z haličského Lvova;

73; pozn. 2: *Okolica Zadněstrska – Okolica zadniestrka, między Stryjem i Lomnicą (rzeką)*, Czerwińskiego etnografický spis;

74; pozn. 2: *Bělský* – asi Marcin Bielski (žil v letech 1495-1575), šlechtic, básník, prozaik a překladatel, který se účastnil bojů s Tatary;

78; pozn. 6: *Zastaralé formy* – historickogramatická studie *Zastaralé formy českého slovesa vysvětlené* Josefa Franty Šumavského z roku 1829;

80; 161: *Homér* – tradiční jméno autora starořeckých eposů *Ilias* a *Odyseia*;

80; 161: *Belona* – Belina, římská bohyně války.

Holoubek

83, 3: *Žďáry* – lesní komplex Žďár na Chudenicku;

83, 4: *Komošín* – tvrz u obce Dolan na Klatovsku.

7. Použité prameny a literatura

7.1 Prameny

BOH. 1857:

Boh., *Slovanská hlídka, Lumír* 7, 1857, č. 21, s. 500–503.

ČECHOSLAV 1830, 1831:

Čechoslav 1–2, 1830–1831, red. Josef Jaroslav Langer, Jan Slavomír Tomíček, Josef Franta Šumavský.

ČERNÝ 1890:

František Černý, *Obrázky z dob našeho probuzení*, Praha 1890.

DIVNÉ BOHATSTVÍ 1859-1860:

anonym, *Divné bohatství, Humoristické listy*, 1859–1860, č. 2, výtisk 10, s. 79.

ERBEN 1842-1845:

Karel Jaromír Erben, *Písňe národních v Čechách s nápěvy I–III*, Praha 1842, 1843 a 1845.

ERBEN 1862:

Karel Jaromír Erben, *Nápěvy prostonárodních písní českých*, Praha 1862.

ERBEN 1864:

Karel Jaromír Erben, *Prostonárodní české písně a říkadla s přílohou nápěvů*, Praha 1864.

ERBEN 1865:

Karel Jaromír Erben, *Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních*, Praha 1865.

FRANTA ŠUMAVSKÝ 1851:

Josef Franta Šumavský, *Jazyk slovanský čili Myšlénky o všeslovanském písemném jazyce*, Praha 1851.

FRANTA ŠUMAVSKÝ 1919:

Josef Franta Šumavský, *Pohádka o krásné zemance*, ed. Marie Majerová, Praha 1919.

HANKA 1815:

Václav Hanka, *Dvanáctero drobných písní I–II*, Praha 1815–1816.

JASZOWSKI 1830:

Powieści historyczne polskie Stanisława Jaszowskiego, Lwow 1830.

JENÍK 2009:

Jan Jeník z Bratřic, *Když jsem šel okolo vrat...*, edd. Radim Kopáč – Josef Schwarz, Praha 2009.

LA PNP:

Osobní fond Josefa Franty Šumavského, č. 1234, Literární archiv Památníku národního písemnictví.

LANGER 1861:

Spisy Jaroslava Langer II., ed. Václav Filípek, Praha 1861.

MACH 1958:

Akademické paměti Václava Macha, in: *Mácha ve vzpomínkách současníků*, ed. Karel Janský, Praha 1958.

NÁŠ PANTHEON 1861:

anonym [Vítězslav Hálek?], *Náš Pantheon, Národní listy* 1, 1861, č. 55, s. 1–2.

PICHL 1936:

Josef Bohuslav Pichl, *Vlastenecké zpomínky* [!], ed. Miloslav Hýsek, Praha 1936.

PŘECECHTĚL 1861–1864:

Rupert M. Přecechtěl, *Čechoslovanští výtečníkové, Pešť 1861-1864*.

RANK 1858:

Josef Rank, *Josef Franta Šumavský. Náskres životopisný, Pražské noviny* 34, 1858, č. 8, s. 2.

VLASTIMIL 1840:

Vlastimil 1, 1840, red. Josef Kajetán Tyl a Jan Slavomír Tomíček.

7.2 Literatura

ADAM 2007:

Robert Adam, *Výročí pozapomenutého obrozence. Josef Franta Šumavský v textech Boženy Němcové i vlastních, Dějiny a současnost* 29, 2007, č. 11, s. 17–20.

AMALVI 1999:

Christian Amalvi, *Středověk*, in: Jacques Le Goff – Jean-Claude Schmitt (ed.), *Encyklopedie středověku*, Praha 1999, s. 741–753.

BAUMAN 2000:

Zygmunt Bauman, *Globalizace. Důsledky pro člověka*, Praha 2000.

BARTLOVÁ 2012:

Milena Bartlová, *Skutečná přítomnost. Středověký obraz mezi ikonou a virtuální realitou*, Praha 2012.

BARTOŠ a kol. 1974:

Otakar Bartoš a kol., *Slovník spisovatelů. Polsko*, Praha 1974.

BECHYŇOVÁ 1959:

Věnceslava Bechyňová, *Josef Franta Šumavský jako popularizátor bulharštiny a Bulharska*, *Slavica Pragensia* 1, 1959, s. 221–234.

BĚLINA – KAŠE – KUČERA 2006:

Pavel Bělina – Jiří Kaše – Jan P. Kučera, *České země v evropských dějinách III (1756–1918)*, Praha–Litomyšl 2006.

BENEŠ 2009:

Zdeněk Beneš, *Učebnice dějepisu*, in: Zdeněk Beneš – Blažena Gracová – Jan Průcha a kol., *Sondy a analýzy. Učebnice dějepisu – teorie a multikulturní aspekty edukačního média*, Praha 2009, s. 9–19.

BENEŠ 2010:

Zdeněk Beneš, *Mezi dějinami, dějepisectvím a pamětí*, in: Jiří Šubrt (ed.), *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu. Teorie a výzkum*, Kolín 2010, s. 11–19.

BERKES 2001:

Tamás Berkes, *České obrození jako literární kánon*, in: *Česká literatura na konci tisíciletí I*, Praha 2001, s. 117–126.

BLOOM 2000:

Harold Bloom, *Kánon západní literatury. Knihy, které prošly zkouškou věků*, Praha 2000.

BROŽOVÁ 2012:

Kristýna Brožová, *Soběslav Pinkas (1827–1901)*, diplomová kvalifikační práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2012.

BURIÁNEK 1962:

- František Buriánek, *Literární Klatovy*, Plzeň 1962.
- BURIÁNEK 1987:
František Buriánek, *Z poetického Pošumaví*, Plzeň 1987.
- BURKE 2005:
Peter Burke, *Lidová kultura v raně novověké Evropě*, Praha 2005.
- BURKE 2006:
Peter Burke, *Variety kulturních dějin*, Brno 2006.
- CINKOVÁ 1985:
Jarmila Cinková, *Čechoslav*, in: Vladimír Forst (ed.), *Lexikon české literatury* 1 (A–G), Praha 1985, s. 419–422.
- ČERMÁK 2001:
František Čermák, *Jazyk a jazykověda*, Praha 2001.
- ČERNÝ – HOLEŠ 2008:
Jiří Černý – Jan Holeš, *Kdo je kdo v dějinách české lingvistiky*, Praha 2008.
- ČERVENÁ a kol. 1982:
Vlasta Červená a kol., *K dějinám vzniku a vydávání Jungmannova Slovníku*, *Naše řeč* 62, 1982, s. 233.
- ČERVENKA 2009:
Miroslav Červenka, *Textologické studie*, Praha 2009.
- DĚJEPIS 2010:
kol., *Dějepis 8. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*, Plzeň 2010.
- DOLANSKÝ 1970:
Julius Dolanský, *Karel Jaromír Erben*, Praha 1970.
- EDITOR 1971:
Editor a text. Úvod do praktické textologie, Praha 1971.
- FLAŠMAN – KOSÁK 2006:
Jiří Flaišman – Michal Kosák (edd.), *Editor a text. Úvod do praktické textologie*, Praha–Litomyšl 2006.
- FOUCAULT 1994:
Michel Foucault, *Co je autor?*, in: týž, *Diskurs, autor, genealogie*, Praha 1994, s. 41–73.
- FRANTA 2009a:

David Franta, *Ztracený obrozenec Josef Franta Šumavský (1796-1857)*, seminární práce SOČ, Gymnázium Jaroslava Vrchlického v Klatovech, Klatovy 2009.

FRANTA 2009b:

David Franta, *Ztracený obrozenec Josef Franta Šumavský, Genealogické a heraldické listy* 29, 2009, č. 4, s. 2–10.

FRANTA 2010:

David Franta, *Literární Poleň*, Klatovy 2010.

FRANTA 2013:

David Franta, *Národní buditel osvícený romantismem? Postřehy k rané beletrii Josefa Franty Šumavského (1796-1857) jako příspěvek k literárněvědné diskusi o diskursivitě literatury národního hnutí*, bakalářská kvalifikační práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2013.

GIDDENS 2000:

Anthony Giddens, *Unikající svět*, Praha 2000.

GELLNER 1993:

Ernst Gellner, *Národy a nacionalismus*, Praha 1993.

GRACOVÁ – LABISCHOVÁ 2012:

Blažena Gracová – Denisa Labischová, *Současná teorie a praxe dějepisného vzdělávání na školách, Pedagogická orientace* 22, 2012, č. 4, s. 516–543.

HAMAN 2009:

Aleš Haman, *Starodávné písničky Jana Jeníka z Bratřic*, in: Jan Jeník z Bratřic, *Když jsem šel okolo vrat...*, edd. Radim Kopáč – Josef Schwarz, Praha 2009, s. 11–14.

HAMAN 2010:

Aleš Haman, *Trvání v proměně. Česká literatura 19. století*, Praha 2010².

HANUŠ 1902:

Josef Hanuš, *Josef Jaroslav Langer*, in: týž – Jan Jakubec – Jaroslav Kamper – Jan Máchal – Lubor Niederle – Jaroslav Vlček, *Literatura česká devatenáctého století II*, Praha 1902, s. 624–638.

HIRSCH 2003:

Eric Donald Hirsch, *Objektivní interpretace, Aluze* 7, 2003, č. 2, s. 150–164.

HLAVAČKA 2001:

Milan Hlavačka, *Dějepis pro gymnázia a střední školy 3 – Novověk*, Praha 2006.

HLAVAČKA 2008:

Milan Hlavačka, *Zrození moderního českého národa (1792-1848)*, in: Jaroslav Pánek – Oldřich Tůma (edd.), *Dějiny českých zemí*, Praha 2008, s. 219–241.

HLAVAČKA 2011:

Milan Hlavačka, *Místa paměti a jejich „místo“ v historickém a společenském „provozu“*. *Paměť jako lákavé téma intelektuálů*, in: týž – Antoine Marés – Magdaléna Pokorná (edd.), *Paměť míst, událostí a osobností. Historie jako identita a manipulace*, s. 10–21.

HOBBSAWM 2000:

Eric John Hobsbawm, *Národy a nacionalismus od roku 1780. Program, mýtus, realita*, Brno 2000.

HOBBSAWM 2009:

Eric John Hobsbawm, *Globalizace, demokracie a terorismus*, Praha 2009.

HOFFMANNOVÁ 1982:

Eva Hoffmannová, *Karel Slavoj Amerling*, Praha 1982.

SLOVNÍK NAKLADATELSTVÍ:

Slovník českých nakladatelství 1849-1949, <http://www.slovník-nakladatelstvi.cz/>, cit. ze dne 5. 10. 2015.

HOMOLOVÁ – OTRUBA 1985:

Květa Homolová – Mojmír Otruba, *Josef Franta Šumavský*, in: Vladimír Forst (ed.), *Lexikon české literatury 1 (A–G)*, Praha 1985, s. 737–739.

HRALA 2002:

Milan Hrala, *České překlady z ruské literatury. Překlady v době obrození; Překlady v období 1850-1880*, in: týž (ed.), *Kapitoly z dějin českého překladu*, Praha 2002, s. 185–191; 191–196.

HROCH 2009:

Miroslav Hroch, *Národy nejsou dílem náhody. Příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009.

HROCH 2010:

Miroslav Hroch, *Historické vědomí a potíže s jeho výzkumem dříve i nyní*, in: Jiří Šubrt (ed.), *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu. Teorie a výzkum*, Kolín 2010, s. 31–46.

CHARYPAR 2010:

Michal Charypar, *Karel Sabina. „Epigon“ a tvůrce. Textová příbuzenství jako zdroj smyslu a poznání*, Praha 2010.

CHARYPAR 2011:

Michal Charypar, *Doslov*, in: Alexandr Stich, *Sabina – Němcová – Havlíček a jiné textologické studie*, Praha 2011.

IGGERS 2002:

George G. Iggers, *Dějepisectví ve 20. století*, Praha 2002.

JAKUBEC 1934:

Jan Jakubec, *Dějiny literatury české II*, Praha 1934.

JAKUBÍČEK 2011:

Daniel Jakubíček, *Literatura v souvislostech pro SŠ 2*, Plzeň 2011.

JANÁČKOVÁ 2008:

Jaroslava Janáčková, *Romantismus – biedermeier*, in: Jan Lehár – Alexandr Stich – Jaroslava Janáčková – Jiří Holý, *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha 2008, s. 205–261.

JANEČEK 2009:

Petr Janeček (ed.), *Černá sanitka. To nejlepší ze současných pověstí a fám*, Praha 2009.

JANOUŠEK 2008:

Pavel Janoušek, *O novém literárněhistorickém paradigmatu, dějinách, kánonu a literárních vědcích aneb Generálové se vždy připravují na minulou bitvu*, in: Jan Wiendl (ed.), *Literatura a kánon*, Praha 2008, s. 19–29.

JANSKÝ 1953:

Karel Janský, *Karel Hynek Mácha. Život uchvatitele krásy*, Praha 1953.

KAŇÁK 1965:

Miloslav Kaňák, *Josef Franta Šumavský. Ze života a díla*, Praha 1965.

KAŇÁK 1975:

Miloslav Kaňák, *Josef Franta Šumavský. O životě a díle obrozenského pracovníka s ukázkami z jeho tvorby*. Praha 1975.

KLÍMOVÁ 1990:

Dagmar Klímová, *Lidová próza*, in: Lumír Klimeš (ed.), *Západočeská vlastivěda. Národopis*, Plzeň 1990, s. 152–171.

KLÍMOVÁ 2012:

Dagmar Klímová, *Česká pohádka v době národního hnutí*, in: Dagmar Klímová – Jaroslav Otčenášek, *Česká pohádka v 19. století*, Praha 9–68.

KOŘENSKÝ 2006:

Jan Kořenský, *Současné spory o spisovnou češtinu jako metodologický problém*, in: Hana Gladkova – Václav Cvrček (edd.), *Sociální aspekty spisovných jazyků slovanských*, Praha 2006, s. 87–92.

KRAUS 1997:

Jiří Kraus, *Ke konverzačním maximám hospodského hovoru*, in: Vladimír Novotný (ed.), *Hospody a pivo v české společnosti*, Praha 1997, s. 13–18.

KREJČÍ 1928:

Karel Krejčí, *První krise českého slovanství. Vliv polského povstání listopadového na české národní obrození*, *Slovanský přehled* 20, 1928, s. 3–22, 108–122, 177–201, 240–272.

KUHN 1997:

Thomas S. Kuhn, *Struktura vědeckých revolucí*, Praha 1997.

KUSÁKOVÁ 2004:

Lenka Kusáková, *Výchova a vzdělávání v kontextu raněobrozené publicistiky (1786–1830)*, in: Kateřina Bláhová – Václav Petrbock (edd.), *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*, Praha 2004, s. 242–248.

KUSÁKOVÁ 2012:

Lenka Kusáková, *Literární kultura a českojazyčný periodický tisk (1830–1850)*, Praha 2012.

LYOTARD 1993:

Jean-François Lyotard, *O postmodernismu*, Praha 1993.

MACURA 1993:

Vladimír Macura, *Masarykovy boty a jiné semi(o)fejetony*, Praha 1993.

MACURA 1995:

Vladimír Macura, *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*, Jinočany 1995².

MACURA 1997:

Vladimír Macura, *Hospoda v české vlastenecké kultuře*, in: Vladimír Novotný (ed.), *Hospody a pivo v české společnosti*, Praha 1997, s. 28–38.

MACURA 1998:

Vladimír Macura, *Český sen*, Praha 1998.

MACURA 2004:

Vladimír Macura, *Slavení chaloupky*, in: Petr Kovařík, *Klíč k rodným chaloupkám*, Praha 2004, s. 242–245.

MACURA 2008:

Vladimír Macura, *Šťastný věk a jiné studie o socialistické kultuře*, Praha 2008.

MACHEK 1971:

Václav Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 1971.

MACHOVEC 2004:

Milan Machovec, *Josef Dobrovský*, Praha 2004².

MAJEROVÁ 1919:

Marie Majerová, *Poznámka*, in: Josef Franta Šumavský, *Pohádka o krásné zemaně*, Praha 1919, s. 43–45.

MARKL 1987:

Jaroslav Markl, *Studie*, in: týž (ed.), *Nejstarší sbírky českých lidových písní*, Praha 1987, s. 11–215.

MIKULÁŠEK 2013:

Alexej Mikulášek, *Mravoučná povídka „pro dívky a přátele jejich“ a její funkce (v kontextu školní slovesné kultury dětí a mládeže 19. století)*, rigorózní práce, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2013.

NECHUTOVÁ 2004:

Jana Nechutová, *Vzdělanost a křesťanské učení*, in: Aurelius Augustinu, *Křesťanská vzdělanost. De doctrina christiana*, Praha 2004, s. 11–37.

NEKULA 2014:

Marek Nekula, *Kamenné a literární panteony*, *Dějiny a současnost* 36, 2014, č. 1, s. 10–13.

NODL 2004:

Martin Nodl, *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*, Praha 2004.

NOVÁK – NOVÁK 1936-1939:

Arne Novák – Jan V. Novák, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Olomouc 1936–1939⁴.

OTČENÁŠEK 2012:

Jaroslav Otčenášek, *Atributy české lidové pohádky a její sběratelé v 19. století*, in: Dagmar Klímová – Jaroslav Otčenášek, *Česká pohádka v 19. století*, Praha 2012, s. 69–102.

OTRUBA 1993:

Mojmír Otruba, *Václav Hanka*, in: Vladimír Forst, *Lexikon české literatury* 2/I (H-J), Praha 1993, s. 57–63.

OTRUBA 2012:

Mojmír Otruba, *Hledání národní literatury*, ed. Dalibor Dobiáš, Praha 2012.

OTRUBA 2013:

Mojmír Otruba, *Komentář*, in: Karel Jaromír Erben, *Kytice. České pohádky*, ed. Mojmír Otruba, Brno 2013², s. 235–285.

PAPOUŠEK 2002:

Vladimír Papoušek, *Pojetí „new history“ S. Greenblatta a problematika literární historie*, *Česká literatura* 50, 2002, č. 4, s. 371–382.

PAPOUŠEK 2006:

Vladimír Papoušek, *Spontánnost, manipulace, literární kánon a dobový horizont*, *Česká literatura* 54, 2006, č. 2-3, s. 103–112.

PAPOUŠEK 2011:

Vladimír Papoušek, *Strategie a kanonizace*, in: týž – Petr A. Bílek, *Cosmogonia. Alegorické reprezentace „všeho“*, Praha 2011, s. 93–98.

PEŠEK 2003:

Antonín Pešek, *Doslov*, in: *Johann Gottfried Herder, Listy na podporu humanity*, Praha 2003, s. 189–257.

PETRBOK 2003:

Václav Petrbok, *Čím česká píseň je a není. Čelakovský a Rittersberg očima jednoho Biedermanna*, in: Helena Lorenzová – Taťána Petrasová (edd.), *Biedermeier v českých zemích*, Praha 2004, s. 336–341.

PLESKALOVÁ 2007:

Jana Pleskalová, *Historická gramatika*, in: táž – Marie Krčmová – Radoslav Večerka – Petr Karlík (edd.), *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*, Praha 2007, s. 121–149.

POLÁK 1936:

Karel Polák, *Josef Franta Šumavský. K 140. výročí narození*, Bezděkov 1936.

POLIŠENSKÝ – ILLINGOVÁ 1998:

Josef Polišíenský – Ella Illingová, *Jan Jeník z Bratřic*, Praha 1989.

PRAHL 2014:

Roman Prahel, *Malovaný Slavín zvěčnělých a žijících*, *Dějiny a současnost* 36, 2014, č. 1, s. 14–18.

PUTNA 2014:

Martin C. Putna, *Obrazy z kulturních dějin ruské religiozity*, Praha 2014.

PYNSSENT 2010:

Robert B. Pynsent, *Máchův Máj a Umělohomotný třípokoj Petry Hůlové*, in: Aleš Haman – Radim Kopáč (edd.), *Mácha redivivus (1810–2010). Sborník ke dvoustému výročí narození Karla Hynka Máchy*, Praha 2010.

RAK 1994:

Jiří Rak, *Bývali Čechové. Historické mýty a stereotypy*, Jinočany 1994.

RAK 2004:

Jiří Rak, *Věda nebo osvěta*, in: Kateřina Bláhová – Václav Petrbock (edd.), *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století*, Praha 2004, s. 181–188.

RAK 2013:

Jiří Rak, *Zachovej nám, Hospodine. Češi v Rakouském císařství 1804–1918*, Praha 2013.

RAKOVÁ 2011:

Svatava Raková, *Místa paměti na přelomu tisíciletí. Výzvy a proměny jednoho konceptu*, in: Milan Hlavačka – Antoine Marés – Magdaléna Pokorná (edd.), *Paměť míst, událostí a osobností. Historie jako identita a manipulace*, s. 22–32.

SAMEK 2011:

Jakub Samek, *Učebnice dějepisu?*, <http://www.austerlitz.org/cz/ucebnice-dejepisu>, cit. z 12. 8. 2015.

SARDAR 2001:

Ziauddin Sardar, *Thomas Kuhn a vědecké války*, Praha 2001.

SGALL – HRONEK 2014:

Petr Sgall – Jiří Hronek, *Čeština bez příkras*, Praha 2014².

SLÁDEK 2006:

Miloš Sládek, *Soupis osobního fondu. Josef Franta Šumavský (1796–1857)*, Praha 2006, <http://new.badatelna.eu/fond/2682/uvod/3691>, cit. ze dne 21. 8. 2015.

STICH 2008:

Alexandr Stich, *Rané obrození*, in: Jan Lehár – Alexandr Stich – Jaroslava Janáčková – Jiří Holý, *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha 2008, s. 151–201.

STICH 2011:

Alexandr Stich, *Sabina – Němcová – Havlíček a jiné textologické studie*, ed. Michal Charypar, Praha 2011.

ŠÍMA 2006:

Karel Šíma, *Národní slavnosti šedesátých let 19. století jako performativní akty konstruování národní identity*, *Český časopis historický* 104, 2006, č. 1, s. 81–109.

ŠMAHEL 2002:

František Šmahel, *Mezi středověkem a renesancí*, Praha 2002.

ŠTĚPÁNEK 1960:

Vladimír Štěpánek, *Sblížení obrozenské literatury se životem (od roku 1830 do roku 1848)*, in: Felix Vodička a kol., *Dějiny české literatury II*, Praha 1960, s. 309–456.

ŠUBRT 2010:

Jiří Šubrt: *K otázce historického vědomí (Úvodem)*, in: týž (ed.), *Historické vědomí jako předmět badatelského zájmu. Teorie a výzkum*, Kolín 2010.

TÁBORSKÝ 2007:

Josef Tábořský, *Reformovaný katolík Josef Dobrovský*, Brno 2007.

TANSELLE 2002:

G. Thomas Tanselle, *Principy textové kritiky*, Praha 2002.

TILLE 1909:

Václav Tille, *České pohádky do roku 1848*, Praha 1909.

TŘEŠTÍK 1999:

Dušan Třeštík, *Mysliti dějiny*, Praha – Litomyšl 1999.

TUREČEK 2004:

Dalibor Tureček, *Biedermeier a současná literárněvědná bohemistika*, in: Helena Lorenzová – Taťána Petrasová (edd.), *Biedermeier v českých zemích*, Praha 2004, s. 386–393.

TUREČEK 2005:

Dalibor Tureček, *Doptávání po metodě dějin literatury*, in: Vladimír Papoušek – D. Tureček (edd.), *Hledání literárních dějin*, Praha – Litomyšl 2005, s. 9–34.

TUREČEK 2006:

Dalibor Tureček, *Co se Strakonickým dudákem (ještě) dnes aneb Od rozpaků k apologii čili malá exkurze Tylovým textem vůbec a postavou Švandy zvlášť*, in: Petr Štědroň (ed.), *Josef Kajetán Tyl, Strakonický dudák*, Brno 2006, s. 3–7.

TUREČEK 2008:

Dalibor Tureček, *Povaha a způsob existence kánonu národní literatury (na příkladu českého 19. století)*, in: Jan Wiendl (e.), *Literatura a kánon*, Praha 2008, s. 53–72.

TUREČEK 2012a:

Dalibor Tureček, *Synopticko-pulzační model českého literárního romantična*, in: týž a kol., *České literární romantično. Synopticko-pulzační model kulturního jevu*, Brno 2012, s. 92–142.

TUREČEK 2012b:

Dalibor Tureček, *Kamarýt marginálním básníkem? K mechanismu stanovování historické hodnoty básnického díla*, in: týž a kol., *České literární romantično. Synopticko-pulzační model kulturního jevu*, Brno 2012, s. 230–238.

VÁLKA 2007:

Josef Válka, *Cesta k vědecké historiografii?*, in: Jiří Hanuš – Radomír Vlček (edd.), *Historik v proměnách doby a prostředí 19. století*, Brno 2007, s. 15–47.

VESELÝ 2002a:

Jiří Veselý, *Český překlad od středověku do národního obrození*, in: Milan Hrala (ed.), *Kapitoly z dějin českého překladu*, Praha 2002, s. 11–29.

VESELÝ 2002b:

Jiří Veselý, *České překlady z německy psané literatury. Překlady z doby obrozenské*, in: Milan Hrala (ed.), *Kapitoly z dějin českého překladu*, Praha 2002, s. 125–135.

VIKTORA 2005:

Viktor Viktora, *Povídka Aloise Vojtěcha Šmilovského*, in: týž (ed.), *Perla v hrubé kazajce*, Klatovy 2005, s. 33–36.

VLČEK 1960:

Jaroslav Vlček, *Dějiny české literatury II–III*, Praha 1960.

VORÁČ 1955:

Jaroslav Voráč, *Česká nářečí jihozápadní I*, Praha 1955.

WIMSATT – BEARDSLEY 2004:

William K. Wimsatt – Monroe C. Beardsley, *Intencionální klam*, *Revolver revue*, 2004, č. 55, s. 151–162.

WÖGERBAUER 2008:

Michal Wögerbauer, *Vernakularizace – alternativa ke konceptu národního obrození?*, *Česká literatura* 56, 2008, č. 4, s. 461–490.

ZIMA 1998:

Petr V. Zima, *Literární estetika*, Olomouc 1998.

8. Přílohy

8.1 Textové přílohy

8.1.1 Frantovy práce vydané samostatně

Doplňuji a upravuji seznam Frantových prací v knižní podobě, jež sepsal Miloslav Kaňák (KAŇÁK 1975: 263–265; FRANTA 2013: 104–106).

- *Zastaralé fromy českého slovesa vysvětlené*, Praha 1829.
- *Slovanka. Sbíрка národních pověstí I. Květomluva*, Praha 1833 (sepsal Karel Slavoj Amerling, vydal Josef Franta Šumavský).
- *Zpráva*, in: *Obraz jasných nebes s krátkým popsáním nebeských těles čili krátké poučení o hvězdách a jejich běhu od Norberta Vaňka*, Praha 1836, s. 1–2.
- *Sebrání českých písní, složených od Jana Svobody, od jednoho úda dobročinného ústavu v hudbu uvedených*, Praha 1836 (Frantova účast).
- *Život Jana Augusty staršího a správce jednoty bratrské v Čechách*, sepsal Jan Blahoslav, Praha 1837 (vydal Franta).
- *[Rodina Bohovědných z Dolan aneb obraz křesťanského obcování v předivných případech a strastech života*, Praha 1837 – autorem J. M. Rödlinger, počestěle Josef Mírumil Pohořelý, překladatel dubiózní, snad J. Franta Šumavský].
- *Kurzgefasste Grammatik der böhmischen Sprache zum Selbstunterricht mit beständiger Rücksicht auf die deutsche Sprache*, Prag 1838 (spoluautorem Norbert Vaněk).
- *Školka čili prvopočáteční, praktické, názorné, všestranné vyučování malých dětí k věcnému vybroušení rozumu a ušlechťení srdce s navedením ke čtení, počítání a rejsování pro učitele, pěstouny a rodiče od Jana Svobody*, Praha 1839 (Frantova účast).
- *Praktischer Theil zur böhmischen Grammatik oder böhmisch-deutsche Sprechübungen und Übersetzungsaufgaben*, Abteilung 1 + 2, Prag 1840.
- *Otčenáš slovanský ve čtyřech nářečích, aneb krátké navedení ke čtení slovanskému, totiž ruskému, ilyrskému, českému a polskému*, Praha 1840.

- *Libušin soud. Nejstarší památka literatury české s německým překladem (Libuša's Gericht)*, Praha 1840 (vydal Franta).
- *Holoubek z Šmidových povídek*, Praha 1840.
- *Prokop Opatrný, aneb dobrá rada v potřebě*, Praha 1841 (vydal Franta).
- *Malá čítanka s několika abecedami jakož i navedení ke čtení a k pravopisu*, Praha-Hradec Králové 1841.
- *Viktorína Kornela ze Všehrd Knihy devatery o práviech a súdiech i o dskách země české*, Praha 1841 (vydal Václav Hanka a Franta, úvod napsal František Palacký).
- *Deutsch-böhmisches Wörterbuch I A-J*, Praha 1844 (spolu s Josefem Jungmannem).
- *Navedení ke čtení bez abecedy a k pravopisu bez psaní anebo opozdilý předchůdce Malé čítanky*, Praha 1845.
- *Přirovnání českého slovesa k latinskému*, Praha 1845.
- *Já budu zpívat jako Čech. Přednáška k členům Žofínské akademie*, Praha 1845.
- *Deutsch-böhmisches Wörterbuch II K-Z*, Praha 1846 (spolu s Josefem Jungmannem).
- *Česká i německá mluvní cvičení. Böhmisch-deutsche Sprachübungen*, Praha 1846.
- *Proč se mají chovanci Žofínské akademie v českém jazyku vyučovati?*, Praha 1846.
- *Mluvní cvičení*, Praha 1846.
- *Sedlákům českým studentstvo pražské*, Praha 1848 (leták – Frantův podíl na jeho stylizaci).
- *Milí vesničané a bratři*, Praha 1848 (leták – spolu s Emanuelem Arnoldem).
- *Malý Čech a Němec, čili prvopočáteční české a německé cvičení k mluvení*, Praha 1850³, 1853⁴ (Frantova účast + úvod).
- *Jazyk slovanský čili Myšlenky o všeslovanském jazyce písemném*, Praha 1851.
- *Česko-německý slovník. Böhmisch-deutsches Wörterbuch*, Praha 1851.
- *Malý čtenář čili čítanka pro malé děti od Jana Svobody*, Praha 1851⁴ (Frantova účast).
- *Slovník všeslovanský s přidanými významy německými. Slawisch-deutsches Wörterbuch*, první a druhý sešit, Praha 1852.
- *Příspěvek k lepšímu poznání slovanského slovesa a jeho poměru ke greckému*, Praha 1852.
- *Slovo o řecké mluvnici. Ein Wort über griechische Sprachlehren*, Praha 1852.

- *Příspěvek k slovanskému jazykozpytu*, Praha 1853.
- *Důležité slovo o koncovkách -ný a -ní u přídavných*, Praha 1854.
- *Elementarunterricht*, Praha 1854.
- *Úvaha o skladbě jazyka českého prof. Martina Hattaly*, Praha 1855.
- *Kapesní slovník českého a německého jazyka*. Díl německo-český. *Taschenwörterbuch der böhmischen und deutschen Sprache*, Praha 1855.
- *Slovar četyr jazykov, slověnskago, greckago, latinskago i německago*, Praha 1855.
- *Dobrým přátelům na venek, ale v Praze se to může také čísti*, Praha 1856 (rýmovaná novoroční gratulace s žádostí o finanční podporu na nový časopis).
- *Slovník jazyka slovanského šesti hlavních nářečí: ruského, bulharského, starocírkevního, srbského, českého, polského*. Část první německo-slovanská. *Wörterbuch der slawischen Sprache in den sechs Hauptdialekten*, Praha 1857.
- *Kapesní slovník jazyka českého i německého*. Díl česko-německý. *Taschenwörterbuch der böhmischen und deutschen Sprache*. Böhmisch-deutscher Theil, Praha 1859 (doplnil Josef Rank).
- *Kapesní slovník jazyka českého i německého, dle Josefa Franty Šumavského a mnoha jiných sestavil Josef Rank*. Díl německo-český. *Taschenwörterbuch der böhmischen und deutschen Sprache*. Böhmisch-deutscher Theil, Praha 1860.
- *Neues Taschenwörterbuch der böhmischen und deutschen Sprache*, Praha 1871.
- *Nový slovník kapesní jazyka českého i německého*, Praha 1875.
- *Neues Taschenwörterbuch der böhmischen und deutschen Sprache*, Praha 1879.
- *Nový slovník jazyka českého i německého*. *Neues Taschenwörterbuch der böhmischen und deutschen Sprache*, Praha 1882.
- *Nový slovník kapesní jazyka českého i německého dle Jungmanna, Šumavského a jiných*, Praha 1887.
- *Pohádka o krásné zemaně. Dle národního vypravování povídána od Josefa Franty Šumavského*, Praha 1919 (vydala Marie Majerová).
- *Mé mládí*, Klatovy 1940 (vydali a editovali Karel Polák a Josef Biskup).

8.1.2 Frantovy příspěvky v časopisech, sbornících a almanaších

Doplňuji a opravuji seznam Frantových časopiseckých příspěvků, jež sepsal Miloslav Kaňák (KAŇÁK 1975: 266–268; FRANTA 2013: 107–112).

- Časopis českého museum:

Přirovnání českého slovesa k latinskému od Franty Šumavského (19/1845, sv. 1., s. 32–42);

Příspěvek k lepšimu poznání slovanského slovesa a jeho poměru ke greckému (25/1851, sv. 4., s. 42–61);

Příspěvek k slovanskému jazykozpytu (27/1853, sv. 2., s. 304–319).

- Časopis Společnosti vlastenského museum v Čechách:

Literní zprávy z Dalmatska. Od prof. Kucharského (3/1829, sv. 4., s. 122–130).

- Čech:

Původ a jméno Bojův, Moravanův a Čechův (1/1832, s. 26–32).

- Čechoslav:

Nápisy (1/1830, č. 2., s. 29);

Anna a Stanislav z Kunovy Osvětimovi (z Jašovského) (1/1830, č. 2., s. 15–44);

Zlý osud (1/1830, č. 3., s. 5);

Jaksa z Měchova, kníže srbský (z Jašovského) (1/1830, č. 3., s. 7–34);

Plachá (1/1830, č. 3., s. 37);

Písňe národní (1/1830, č. 3., s. 51–55);

Pohružka (nová od J.V.F.) (1/1830, č. 3., s. 56);

Nápisy a povídky (1/1830, č. 3., s. 61); *Písňe od J.V.Franty* (1/1830, č. 3., s. 47–48);

Něco o vzduchu a vzdušných míčech čili balónech (1/1830, č. 4., s. 49–56); *Barčín zrak* (1/1830, č. 4., s. 58);

Ještě něco o listu na str. 8 vytištěném (1/1830, č. 4., s. 63);

Leona Potocká (z Jašovského) (2/1831, č. 6., s. 7–21);

Hospodářům a zahradníkům (2/1831, č. 7., s. 33–35).

- Česká včela:

Literní zprávy.

Nejkratší navedení ke čtení, od Fr. Studeného (1/1834, č. 5., s. 40, č. 6., s. 47–48, č. 7., s. 55–56);

Zpráva o zkoušce tří- i pětiletých dívek v opatrovně na Hradčanech (4/1837, č. 47., s. 373–374);

[*Nápisy od V.F.* (7/1840, č. 16., s. 61) – Frantovo autorství dubiózní];

Parochod a těsnopis (12/1845, č. 74., s. 297–299);

Zkouška z těsnopisu (12/1845, č. 75., s. 311);

Těsno-rychlopis profesora Hynka Jak. Hegra (14/1847, č. 53., s. 212).

• Jaré listy (ed. František Doucha, 1855):

Vrabec (s. 43);

Neposlušný pejsek (s. 43).

• Jindy a Nyní:

Basil Alexejevič Plavilščikov, kupec moskevský, knihkupec petrohradský, majitel knihtiskárny, knihového skladu a knihovny pro čtení (z Bulgarina) (1/1833, č. 1., s. 7–8);

Ústav pro hlídání dětí na Hrádku v Praze (1/1833, č. 3., s. 24).

• Krok:

Krok (1/1833, s. 3–8);

O počátku země české, o jejím nynějším položení a způsobu – z Pelclový *Nové Kroniky české* (Frantovy poznámky a připomínky pod čarou, 1/1833, s. 9–14);

Hrad mlčení (z polského časopisu Rozmaitości Nr. I. 1832) (1/1833, s. 15–41).

• Květy české:

Literní zprávy: Úvod theoreticko-pratický k vyučování v počítání z hlavy, jakož základ k počítání s ciframi, od J. Zindla (2/1835, příloha č. 4., s. 69–71);

Počtářství (3/1836, příloha č. 13., s. 49–50);

Nová škola (3/1836, č. 15., s. 119–120);

Literní zpráva (česká abeceda aneb malého čtenáře knížka první, od K. Vinařického) (5/1838, příloha č. 24., s. 93–94);

Zpráva o školce malých čili opatrovně u Karmelitánů na Malé Straně v Praze (6/1839, č. 25., s. 199);

Směs (6/1839, č. 26., s. 207);

Zpráva o školce na Hrádku v Praze (6/1839, č. 26., s. 207);

[*Trefil svůj na svého. Z netištěného spisu Jos. hraběte Ossolinského pod názvem „Strachy (strašidla)“* (7/1840, č. 2., s. 6–7) – Frantovo autorství dubiózní];

Na povšimnutí (8/1841, č. 105., s. 421);

Úplný německo-český Slovník (9/1842, příloha č. 21., s. 81);

[*Podolanka. Pověst dle pravdivého příběhu z Polského od F. J.* (9/1842, č. 29., s. 113–114, č. 30., s. 117–118, č. 31., s. 121–122, č. 32., s. 125–127, č. 33., s. 129–130) – Frantovo autorství dubiózní];

Úplný německo-český Slovník. Prací Josefa Franty Šumavského (9/1842, příloha č. 21., s. 81);

Proslov čtený od Franty Šumavského před zkouškou žáků Žofínské akademie dne 29. července (13/1846, č. 91., s. 363–364);

Na povšimnutí (13/1846, č. 105., s. 421–422);

Brousek jazyka (14/1847, č. 1., s. 4);

Brousek jazyka (14/1847, č. 5., s. 20);

Brousek jazyka (14/1847, č. 7., s. 28),

[*Brousek jazyka* (14/1847, č. 12., s. 48) – autor B. J., Frantovo autorství dubiózní],

Brousek jazyka (14/1847, č. 21., s. 84);

[*Brousek jazyka* (14/1847, č. 30., s. 163–164) – autor B. J., Frantovo autorství dubiózní];

Brousek jazyka (14/1847, č. 41., s. 163–164);

Zkouška v židovské opatrovně v Praze (14/1847, č. 53., s. 207–208);

Připomenutí a ohlášení (14/1847, č. 68., s. 272);

Brousek jazyka (14/1847, č. 72., s. 288);

[*Brousek jazyka* (14/1847, č. 81., s. 323–324) – autor Staroslav Novomil Písmena, druhdy spisovatel český, nyní učedník brusičský; Frantovo autorství dubiózní];

Brousek jazyka (14/1847, č. 107., s. 427–428);

[*Brousek jazyka* (14/1847, č. 113., s. 451–452) – autor nepodepsán, pouze jako Váš upřímný atd. atd.; Frantovo autorství dubiózní];

Brousek jazyka (14/1847, č. 122., s. 487);

To není brousek (15/1848, č. 35, s. 149–150);

Slovo ke sboru svatováclavskému (15/1848, č. 36, s. 157–158).

• Lípový věnec (ed. František Doucha, 1871):

Vrabec a vlaštovka (s. 256);

Neposlušný pejsek (s. 295).

• Lumír: *Zasláno o Všeslovanském slovníku* (1/1851, č. 42., s. 1008);

Zasláno o Všeslovanském slovníku (1/1851, č. 44., s. 1055–1056);

Zasláno. Die Tagesboten aus Böhmen 1855 (5/1855, s. 238);

Vojenský žert. Z upamatování starého vojáka. Z ruského Tadeáše Bulgarina (8/1858, č. 15., s. 338–341).

● Písně národní v Čechách (s nápěvy) – 1842–1845, seznam Frantových příspěvků v 3. díle tamtéž na s. 254:

Stesk (označ. 31, sv. 1., s. 72);

Upřímnost nad bohatství (označ. 50, sv. 1., s. 94);

Lítostivá služba (označ. 201, sv. 2., s. 104);

Pochybnost a nepochybnost (označ. 210, sv. 2., s. 116);

Nehoda (označ. 223, sv. 2., s. 126);

Sedlák furiant (označ. 283, sv. 2., s. 180);

Laciné bohatství (označ. 291, sv. 2., s. 188);

Trojí žalost (označ. 328, sv. 2., s. 217);

Poslední vzdechnutí Rozmařilovo (označ. 339, sv. 2., s. 225);

Staročeský přípitek (označ. 344, sv. 2., s. 228);

Věrná plečka (označ. 348, sv. 3., s. 12).

[Další písně z Klatovska od Formánka – 444, 448, III. str. 192; od Vlastimila Jáchyma – 44, 20, 21, 25, 40, 42, 57, 59, 60, 72, 84, 87, 89, 93, 112, 123, 134, 144, 180, 200, 208, 217, 254, 348, 430, 439, 441, 442, 460, 466, 489, 496, 497, III. str. 218 (p. 295); od Karla Štorcha – 2, 14, 20, 21, 25, 40, 47, 52, 59, 60, 61, 72, 87, 93, 112, 123, 134, 142, 144, 180, 200, 208, 213, 217, 236, 254, 348, 425, 439, 441, 442, 444, 448, 460, 461, 466, 489, 496, 497, III. str. 218 (p. 195); dále mnoho písní z Domažlic na Klatovsku, pak z rozličných míst v Berounsku, Plzeňsku, Klatovsku i Prácheňsku nalezené].

● Posel z Budče:

Proslov (1/1848, s. 1–10);

Otevřený list všem učitelům (1/1848, č. 3., s. 42–44);

Krátké navedení k pravopisu od Šumavského (1/1848, č. 4., s. 54–59);

Co dělá brousek? (1/1848, č. 5., s. 79–80);

To je prý také brousek (1/1848, č. 6., s. 94–96);

Česká hlavní škola v Praze (1/1848, č. 7., s. 109–112);

Co se tedy vykomisovalo? (1/1848, č. 9., s. 129–130);

Zkouška na hlavní škole staroměstské v Praze (1/1848, č. 11., s. 161–163);

Rozmluva o chlebě, mouce a obilí (1/1848, č. 15., s. 244–247, příloha č. 16., s. 268–271);

- Ctihodný Pane!* (1/1848, č. 16., s. 264);
- Všem českým p. p. učitelům* (1/1848, č. 17., s. 288);
- Zpráva od Šumavského* (1/1848, č. 18., s. 304);
- Malé navedení k přírodopisu* (1/1848, č. 20., s. 321-324, č. 31., s. 497-499);
- Něco o hvězdách* (1/1848, č. 20., s. 333-335, č. 27., s. 443-444);
- Oznámení* (1/1848, č. 20., s. 336);
- Jen dorozumění!* (1/1848, č. 24., s. 396-398, č. 30., s. 484-485);
- Literní zpráva* (1/1848, č. 26., s. 432);
- Naše zásady a snahy* (2/1849, č. 2., s. 27-29);
- S bolestí oznamujeme celému českému národu* (2/1849, č. 15, s. 231) – zpráva o úmrtí J. S. Presla;
- Navedení ku čtení z celých sad – poznámky* (2/1849, č. 16., s. 248);
- Libušin soud – Poznámenání k tomuto výkladu* (2/1849, č. 18., s. 279) – debata s Amerlingem;
- Jaroslav – Dodatek v archu 21. na str. 326 slíbený* (2/1849, č. 23., s. 363-368);
- Ohlášení* (2/1849, č. 26., s. 416).
- Rodinná kronika:
- Písně Pohltické* (1/1862, sv. 1., č. 12., s. 141);
- Z pozůstalých spisů Fr. Šumavského* (3/1863, sv. 3., č. 54., s. 17).
- Rozličnosti Pražských novin:
- [*Slza na hrob Dobrovského* (5/1829, č. 7., s. 1) – F.J.V., Frantovo autorství dubiální];
- [*Na hřbitově* (5/1829, č. 9., s. 8) – F.J.V., Frantovo autorství dubiální]
- Sámo:
- Sámo* (1/1832, s. 10-16);
- Várinka aneb červená krčma (Ruská událost z K.)* (1/1832, s. 17-53).
- Škola:
- Důležité slovo o koncovkách –ný a –ní přídavných* (2/1853, seš. 6., s. 28-30);
- Mluvnické paběrky* (3/1854, s. 293-298).
- Škola a život:
- Opravovatel* (3/1857, č. 2, s. 57-59) – odvolává se na Komenského a Jungmanna.
- Vlastimil:
- Promyslný posel, díl 1.: Lučba čili chemie řemeslní od Karla Slavoje Amerlinga* (1/1840, díl 1., sv. 1., s. 101-104);

Kniha od sv. Prokopa psaná čili Slovanské Evangelium v Remeši (1/1840, díl 1., sv. 2., s. 201–204);

Pohádka o krásné zemaně. Dle národního vypravování povídána od Jos. Fr. Šumavského (1/1840, díl 2., sv. 1., s. 37–64);

[*Zvířata na pouti. Národní pohádka* (1/1840, díl 3., sv. 1., s. 8–14) – text uveden bez autorova jména, podle Lenky Kusákové (KUSÁKOVÁ 2012: 312) autorem Franta Šumavský, ale autorství dubiózní];

Něco o hvězdách. Okus přednesení prostonárodního od Jos. Fr. Šumavského (1/1840, díl 3., sv. 1., s. 37–43);

[*Bělínka. Stará pověst národní* (1/1840, díl 3., sv. 1., s. 8–14) – text uveden pod zkratkou Wlad. R...., podle Lenky Kusákové (KUSÁKOVÁ 2012: 312) autorem J. Franta Šumavský, ale Frantovo autorství dubiózní];

Pohádka o Jezinkách. Dle národního vypravování povídána od Jos. Fr. Šumavského (1/1840, díl 4., sv. 2., s. 169–175).

Obr. č. 2: Alšovo umělecké zpodobnění zmíněné postavy je téměř totožné s vyobrazením J. Franty Šumavského od Jana Vilímka z periodika (*Humoristické listy* 28, 1886, č. 35, s. 287), jež M. Aleš odebíral.

Obr. č. 3: J. Franta Šumavský ve výstroji domobrance v revolučním roce 1848 ze skicáře Soběslava Pinkase (autor děkuji Mgr. Kristýně Brožové za poskytnutí obrazového dokumentu, „[Franta Šumavský – pozn. D. F.] vypadá kvůli svému odění téměř jako d’Artagnan“, viz BROŽOVÁ 2012: 14).

Zlý osud.

Časně ráno za chládečku,
slunce než vycházel,
ve háječku se svým hochem
děvče se procházelo.

Srdcem čistým jako nebe
oba se milovali,
v budoucnosti přeblažené
napřed se rozkárali.

Kady chodivala dívka
kvítky tu omládaly,
Kady chodival s ní hochík,
bujné květy vstávaly.

Začernalo jest se nebe,
potáhli je mrakové,
zabouřilo strašně nebe,
v blesku mleli vrakové!

Obr. č. 4: Ukázka autografu J. Franty Šumavského: ohlasová báseň *Zlý osud*, uchovaná s ostatní Frantovou pozůstalostí v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.

Babička newěstau.

Kalenštj sedláci woragj,
Ti branštj gedau worat*):
Zkažte tam mau starau babičku
Nastokrát pozdrawowat.

Ani mi babičko nestoney,
Ani mi neunjrey;
Přigdau tě dnes wečer namlauwat,
Hodně gim odpowjdey.

Kdybys mne nechtěla pro lásku,
Gá pro tě statek nemám:
Chalupu stawěti nebudu,
Na zámek peněz nemám.

Wčera mi swjtilo slunjčko,
A dnes mi zebau ruce,
Kdybys byla hezky upřjímá,
Dala bys rukawice.

---

*) Prwnj dwa řádky lid si mēnj podle swého okolj:
tak k. p. ginde zpjwagj: Polinštj sedláci woragj, sla-
tinštj gedau worat a t. d.

Obr. č. 5: Lidová píseň *Babička newěstou*, sebraná Frantou Šumavským a otištěná v periodiku *Čechoslaw*.

Pohádka o Gezinkách.

Dle národnjho wyprawowanj powjdnáa

o d

Jos. Fr. Šumawského.

Asi čtrnáctiletý pacholjk, opuštěný sirotek, šel do světa, aby si službu vyhledal. První den chodil nadarmo; neboť kamkoliw přišel, všude ho odbyli těmi slovy, že právě žádného služebnjka nepotřebuj. I bylo mu teskno, a nerádby byl žebrať. Druhého dne přišel k osamotnělé chalanpce, a tu gakýsi tichý nárek zaslechl. Dvěře byly otevřeny, a on wstąpiw potichu bljže, widj slepého starce, kterýž takto bědował: „Ach co nynj počnu? Kozy, kteréž mě žiwily, nemohu nynj na pastwu vyháněti; a ony zahynau i se mnau — zahynau hladem. Kdož se nad mau bjdnau slituge!“ — Utichne, a „marné bědowanj!“ myslj si; „zde široko daleko člowjčka nenj, zde se nikoho nedowoláš.“ — W tom ubohý stařec keychnul, a „Pozdraw Pán Bůh, tatjuku!“ vykřjkl pacholjk, kterýž se byl posud sticha chował.

„Co mě to zde strašj? — co to?“ — ptal se stařec.

„I nebogte se, tatjuku!“ odpověděl hoch; „to gsem gá, wás Jancček; wyt gste mě wykeychnul.“

Obr. č. 6: Incipitní odstavce Frantovy *Pohádky o Jezinkách*, otištěné v zábavníku *Vlastimil* v roce 1840.

ávno, velmi dávno – jak to
pověst hlásí,
Živ byl v Čechách zeman s dcerou
velké krásy.

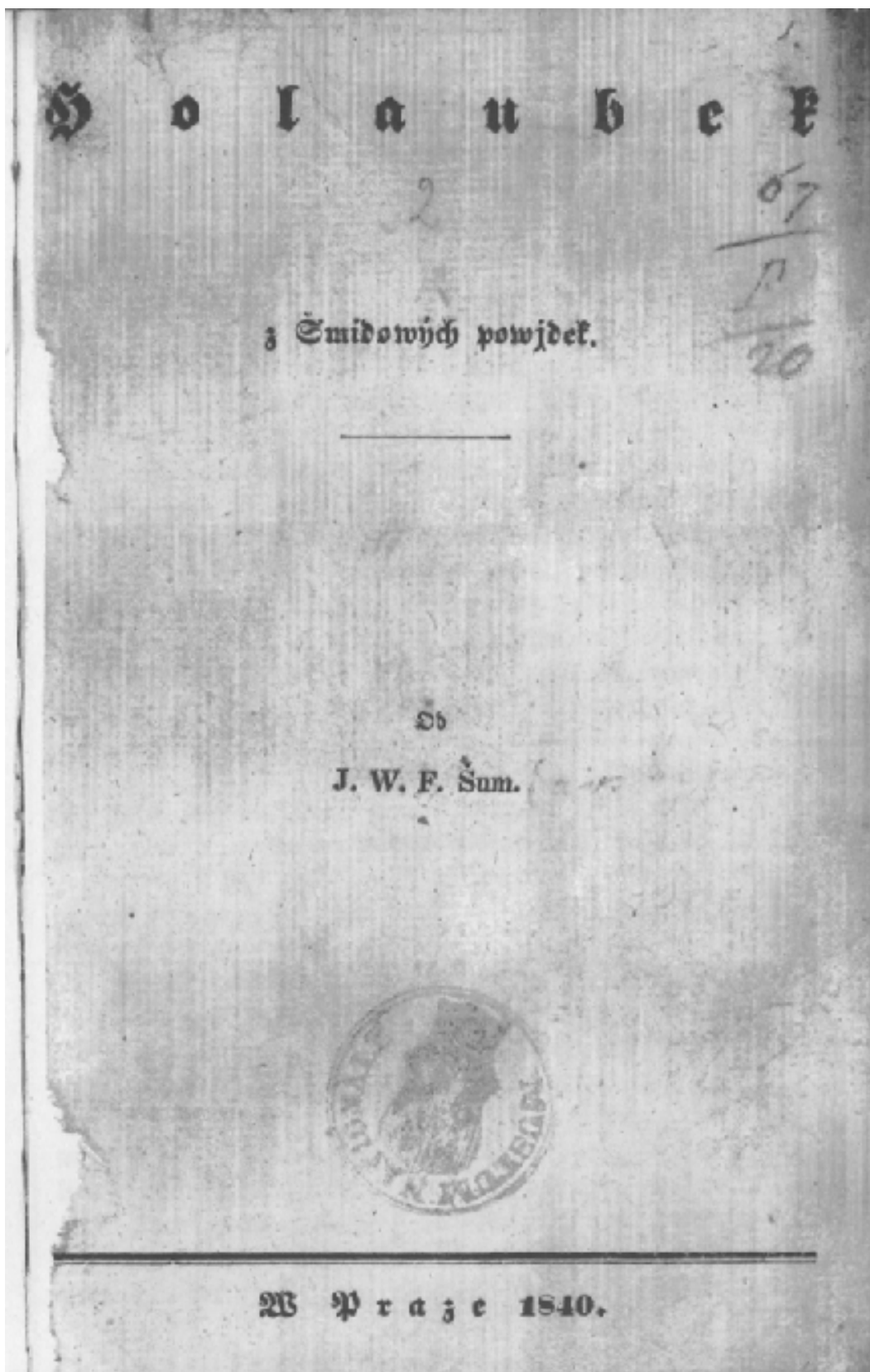
Bohatý byl zeman, ale tuze hrdý,
Miloval své jmění, ale neměl srdce.
Takž i krásná dcera po otci se vrhla,
Pýchy plna byla, každým pohrdala.
Jmena jejího pak nepouštěli ze rtů,
Krásnou zemankou jen nazýval ji každý.
Krása ovšem mnohých přilákala,
Mnozí požádali za zemanku krásnou,
Šlechtění jonáci, bohatí a sliční;
Ale ona všecky chladně odbývala,
Nevěděla sama, co má po nich žádat,
Co by se jen z části vyrovnalo kráse,
Nebo jejím stačkům. – Tak naduta byla!
Myslí – často myslí, co by uložila
Těm svým nápadníkům, šlechtěným jonákům;
Myslí – často myslí, ale v srdci lest jen
Rozšiřuje byt svůj! Týrati je chtěla,
Na to panna myslí. Převrácenou mysl,
Pokažené srdce má zemanka krásná.

5

Obr. č. 7 a 8: Dva listy z Frantovy *Pohádky o krásné zemance*, již připravili k tisku v roce 1919 Marie Majerová jako editorka a Slavoboj Tusar jako grafik.

Obr. č. 9: Titulní strana Frantova knižního překladu Schmidovy mravoličné povídky *Holoubek* z roku 1840.